

קונטרס בגדרי מלאכת בורר ודיניה

ענף א: בשיטת התוס' דברירה בעי דווקא אוכל ופסולת

ענף ב: בירור שיטת הרמב"ם בדין בורר שני מיני אוכלין

ענף ג: הערות וצייונים בדברי הראשונים והפוסקים

ענף ד: חקרי הלכה למעשה

לעי"נ רבינו הגדול אבינו רועינו רבי שמואל בן מרן הגאון רבי שלמה זלמן זצוק"ל הב"מ,
בעל 'דרכי שמואל'

בס"ד, חודש מרחשון, כולל 'רצופות' מושב חדיד ת"ו.

קונטרס בגדרי מלאכת בורר

[שבת עד, א] בגמ', תנו רבנן היו לפניו מיני אוכלין בורר ואוכל, בורר ומניח. ולא יברור, ואם ברר חייב חטאת.

ענף א: בשיטת התוס' דברירה בעי דווקא אוכל ופסולת

מוצא דברי התוס' דפשיטא להו דשייכא ברירה רק בתערובת אוכל ופסולת

[א] כתבו התוס' וז"ל, היו לפניו שני מיני אוכלין גרסינן – וכן פירש ר"ח דבאוכל מתוך אוכל שייכא ברירה שבורר אותו שאינו חפץ לאכול מתוך אותו שרוצה לאכול, דאיתו שאינו חפץ בו חשיב פסולת לגבי אותו שחפץ לאכול.

והנה יש לדון מהו מוצא לשון התוס' שנראה מדבריהם דפשיטא להו שבכל מלאכת ברירה אנו צריכים שיהיו לנו בתערובת אוכל ופסולת, ומתוך כך פירשו שגם בברירת שני מיני אוכלין איכא אוכל ופסולת.

ובפשוטו יש לומר דהיינו משום דברי רב המנונא בשמעתין דמוקי להך ברייתא באוכל מתוך פסולת, ועל כן מוכרח שהברייתא מיירי בכה"ג, וכן הוא מפורש בלשון הריטב"א בביאור שיטת רש"י, וז"ל, גירסת רש"י ז"ל היו לפניו [מיני] אוכלין. ולא גרים שני מיני אוכלים, דהכא בבורר אוכל מתוך פסולת הוא כדאיתא לקמן, ולא בבורר אוכל מתוך אוכל.¹

אולם ריהטת לשון התוס' משמע טפי שלא אתו עלה רק מצד אוקימתא דברייתא, אלא מצד עיקר הגדרת מלאכת ברירה, והיינו משום דסברי דלא שייכא בב' מיני אוכלין מלאכת ברירה אם לא שנקרא להם שמות אוכל ופסולת², וכן ביאר הפמ"ג בראש יוסף כאן³. וכן מסיק הט"ז (סי' שיט ס"ק ג).

---

¹ ובאמת צ"ע טובא, באם נימא בשיטת הרמב"ם דפליג על סברת התוס' וסבר דברירת ב' מיני אוכלין אינה נידונית כברירת פסולת מתוך אוכל, וכפי שנדון להלן בענף ב כמה נפ"מ להלכה, ונימא דגרים כגירסת רבינו חננאל בברייתא 'ב' מיני אוכלין', היכי קאמר רב המנונא דבורר ואוכל – אוכל מתוך פסולת, הלא מיירי בב' מיני אוכלין.

² וכבר מצינו כן להדיא בשיטת כמה ראשונים דסברי להדיא הכי דלא שייך מציאות של ברירה בב' מיני אוכלין, יעויין בלשון המאירי כאן, וז"ל, גדולי הפוסקים גורסים בשמועה זו, היו לפניו שני מיני אוכלין. ומפרשי' בדבריהם שהאוכל האחד ראוי לאכלו כשהוא חי והאחר אינו ראוי לאכלו אלא לאחר שנתבשל, וזה בורר לו אותו שראוי לאכול כשהוא חי, והרי הוא כאוכל מתוך פסולת, אבל בשניהם ראויים לאכלן חיים אין כאן ברירה אא"כ בהרבה מינים, ויעו"ש דפליג.

ושיטה זו שמביא המאירי זוהי שיטת ספר ההשלמה, וכן הוא בספר אהל מועד ובספר המאורות.

³ ועי' פנ"י בביאור שיטת רש"י שכתב דלא גרסינן שני, שבאוכל מתוך אוכל לא שייך ברירה ורק אוכל מתוך פסולת זה הוא עיקר ברירה דהוי במלאכת המשכן, יעו"ש. ומ"מ נראה שעדיין אנו צריכים לבאר גדר החילוק, דהא מיהת ודאי לא בעינן דומיא דמלאכת המשכן ממש.

וּכְּנָן יֵשׁ לְדוֹן בְּשִׁטַּת רַשִׁי דְּלֹא גֵרַם כֻּלָּל שְׁנֵי מִינֵי אוֹכְלִין, וּבִפְשׁוּטוֹ דִּהְיִינוּ מִשּׁוּם דְּסִבֵּר דְּלִיכָא מְלֹאכֶת בְּרִירָה בְּכַהֲ"ג, עֵי' בַּחֲתָ"ם וּבִמְגַן אֲבוֹת לְמַהֲרָ"ם בִּנְעֻט].

הַפְלָגַת הַט"ז בְּשִׁטַּת הַתּוֹס' שֶׁסִּבְרָתָם מֵהֵנִיא גַם לְאִסּוּר בְּרִירָה בְּמִין אֶחָד

[ב] וְהֵנָּה הַט"ז (ס"ק ג) בְּתוֹךְ דִּבְרֵיו בְּחֹדְשׁוֹ דִּין הָאִסּוּר לְבִרּוֹר בְּמִין אֶחָד כְּתֹב וּז"ל, וְתוֹ דְּבִאוּכָל הַמַּעֲוָרֵב עִם פְּסוּלָתָא הוּא בְּמִין אֶחָד, וְה"ה אִם אֵין שֵׁם פְּסוּלָתָא רַק שְׂרוּצָה לְהִנִּיחַ קִצְתָּ מִמֶּנּוּ מִקְרִי אוֹתוֹ הַשְׁיֹר פְּסוּלָתָא כְּמ"ש הַטּוֹר בְּסִמּוּךְ בִּב' מִינִים וְהוּא הָדִין בְּזֶה דְּמֵאִי שָׂנָא, וְכֵן מִשְׁמַע בְּדִבְרֵי ר"ח שֶׁמִּבְיָאִים הַתּוֹסֵפוֹת פֶּרֶק כֻּלָּל גָּדוֹל.

וְכֹתֵב ע"ז בְּנִשְׁמַת אָדָם, וּז"ל, וּמִש"כ הַט"ז דְּכֵן מִשְׁמַע מֵתוֹס' תְּמוּהָ, וְאִדְרַבָּה אִיפְכָא מִשְׁמַע, דְּרַשִׁי כְּתֹב דִּל"ג שְׁנֵי, וְתוֹס' כְּתֹבוּ דְּגִרְסִינָן שְׁנֵי דְּבִאוּכָל מֵאוּכָל שִׁיךְ בְּרִירָה כְּדֵאִיתָא בִּירוּשְׁלָמִי מוֹכַח דִּס"ל לְתוֹס' דִּלְגִּירְסַת רַשִׁי לֹא שִׁיךְ בְּרִירָה כֻּלָּל בִּאוּכְלִין אֵלֹא דְּסוּגִיָּא דְּשִׁמְעֵתָא הוּא שְׁבוּרָר פְּסוּלָתָא מֵאוּכָל וְלֹכֵן לֹא גֵרַם שְׁנֵי, אֲבָל הַתּוֹס' כְּתֹב דְּגִרְסִינָן שְׁנֵי וְא"כ מוֹכַח דְּדוּקָא בִּב' מִינֵי אוֹכְלִין ס"ל לְתוֹס' דְּשִׁיךְ בְּרִירָה אֲבָל לֹא בְּמִין אֶחָד. עַכ"ד. וְכֵן תְּמוּהָ הַפְּמ"ג וּבְתוֹס' שֶׁבֶת.

אוּלַּם בְּאִמַּת נִרְאָה כְּכוּוֹנָת הַט"ז, דִּס"ל שֶׁסִּבְרָתָהּ הַתּוֹס' שֶׁמָּה שְׁבוּרָר אוֹתוֹ שְׁאִינוּ חִפְּץ לְאֹכּוֹל מִתּוֹךְ אוֹתוֹ שְׂרוּצָה לְאֹכּוֹל, אוֹתוֹ שְׁאִינוּ חִפְּץ בּוֹ חֲשִׁיב פְּסוּלָתָא לְגַבִּי אוֹתוֹ שֶׁחִפְּץ לְאֹכּוֹל, מֵהֵנִיא נְמִי בְּבִרְיָה בְּמִין אֶחָד לְהַחֲשִׁיב אֶת מָה שְׁבוּרָר כְּאוּכָל וְאִזִּי נִמְצָא שִׁישׁ כֹּאֵן אוֹכֵל וּפְסוּלָתָא, וְתוֹ ה"ל ב' מִינִים. [וְכֵן בִּיָּאֵר מוֹרִינוּ הַגֵּרָא לִיבְרַמֶּן שְׁלִיט"א בְּסִפְרָא בֵּית אֱלִיהוּ (ס') ח מִרְאָה אֱלִיהוּ ס"ק ג) וּמִבְיָא בְּשֵׁם חֲמִיד מִשָּׁה, יַעו"ש].

בְּרַם אַחֵר הָעִיּוֹן נִרְאָה שֶׁצִּדְקוֹ דִּבְרֵי הָאֲחֵרוֹנִים בְּתַמִּיחָתָם עַל הַט"ז, שֶׁחֲרִי סִבְרָתָהּ הַתּוֹס' בָּאָה רַק לְמִצּוֹא בְּתוֹךְ הַתְּעֻרּוּבָתָא שֶׁל ב' מִינֵי אוֹכְלִין אִיָּה מְקוֹם אוֹכֵל וְאִיָּה מְקוֹם פְּסוּלָתָא, וְהִינֵנוּ שֶׁהַתּוֹס' סִבְרִי שֶׁמֵּהוּת מְלֹאכֶת בְּרִירָה הִיא לְבִרּוֹר אוֹכֵל מִפְּסוּלָתָא, וְכֵן"ל, וְלִזְוָה מֵהֵנִי סִבְרָתָהּ הַתּוֹס' לְהַחֲשִׁיב מָה שֶׁחִפְּץ בּוֹ וְבוּרָר כְּאוּכָל וְמָה שְׁאִינוּ חִפְּץ כְּפְסוּלָתָא, אֲבָל מִנָּא לָן דְּסִבְרָא זֶה תוֹעִיל לִיצוּר תְּעֻרּוּבָתָא חֲדָשָׁה שֶׁל שְׁנֵי מִינִים – אוֹכֵל וּפְסוּלָתָא, וְעִי"ז לְאִשׁוּוּי לְפְסוּלָתָא כְּמִין אַחֵר וְלְהַחֲשִׁיב הַפְּעוּלָה כְּבִרְיָתָא ב' מִינִים.

עִיּוֹן בְּהִבְנַת סִבְרָתָהּ הַתּוֹס' וּבְמֵאִי מִיָּרִי

[ג] אִמְנַם יֵשׁ לְדוֹן בְּעִיקָר דִּבְרֵי הַתּוֹס', דְּרִיחַטָּת לְשׁוֹנָם מִשְׁמַע דְּמִיָּרִי שֶׁמִּין אֶחָד אֵינוּ חִפְּץ בּוֹ כֻּלָּל, וְאֵין זֶה מִצַּד שְׂרָק מַעֲדִיף לְאֹכּוֹל תַּחֲלִילָה אֶת הַמִּין הַשְּׁנִי, וְדוּחָה עֵתָה אֶת אֲכִילָתָהּ הַמִּין הַשְּׁנִי. וְנִפְ"מ בְּזֶה בְּאוֹפֶן שְׁבוּרָר עַל מִנְתָּ לְאֹכּוֹל אֶת הַמִּין הַשְּׁנִי לְאַחֵר זְמַן, דְּבִכְה"ג אוֹלִי לֹא נִחְשָׁב שֶׁמָּה שְׁאִינוּ חִפְּץ לְאֹכְלוֹ עֵתָה יַחֲשִׁיבֵנוּ כְּפְסוּלָתָא.

וְעִיּוּן הַיֵּטֵב בְּדִרְיָשָׁה וּבְט"ז (ס"ק יב) שֶׁנִּרְאָה מִדְּבִרְיָהּם בְּבִרּוֹר שֶׁעִיקָר סִבְרָתָהּ הַתּוֹס' מִשּׁוּם שֶׁהוּא רוּצָה לְאֹכּוֹל עֲבָשִׁי מִין אֶחָד, יַעו"ש⁴.

אוּלַּם בְּפְמ"ג דְּקִדָּק יִפָּה שֶׁבְּדִבְרֵי הַתּוֹס' לֹא נִזְכְּרָה תִּיבַת 'עֵתָה', וְאִילוּ בְּלִשׁוֹן הָרָא"שׁ וְהַטּוֹר אֵיתָא חֲכִי, וְמוֹזָה נִרְאָה שֶׁנִּחְלָקוּ בְּנִקּוּדָה זֶה, וְלִדְעָתָהּ הַתּוֹס' לֹא סָגִי בְּמָה שְׁאִינוּ חִפְּץ בְּמִין זֶה עֵתָה.

וְיַעו"ש עוֹד בְּפְנִי שֶׁהוֹסִיף לְדִיִּיק בֵּן מִסִּיּוֹם דִּבְרֵי הַתּוֹס' שֶׁהוֹסִיפוּ שָׁכֵן מִשְׁמַע בִּירוּשְׁלָמִי, הִרִי שֶׁנִּתְכוּוֹנוּ לְחֻכִּיכָה אֶת עֵצֶם הַמוֹשֵׁג שֶׁשִׁיךְ בְּרִירָה בִּב' מִינֵי אוֹכְלִין, וְלֹא אֶת סִבְרָתָהּ הַיְדוּשֶׁם דְּאוֹתוֹ שְׁאִינוּ חִפְּץ בּוֹ חֲשִׁיב פְּסוּלָתָא, שֶׁחֲרִי זֶה אֵינוּ מִשְׁמַע בִּירוּשְׁלָמִי מִיָּדִי.

⁴ וְכֵן נִקְטָא בְּפ' קֶרֶבֶן הָעֵדָה לִירוּשְׁלָמִי. וּבְסִפְרָא עֶרְוֶךְ הַשּׁוֹלְחָן כְּתֹב דְּמִיָּרִי 'בְּשַׁעֲתָא הָאֲכִילָה'.

ספק הפמ"ג בדעתו להניח שניהם לאחר זמן וסברת מו"ר זצוק"ל

[ד] ובביאור הלכה (סימן שיט סעיף ג ד"ה היו לפניו) כתב וז"ל, הנה הפמ"ג מסתפק דאם בירר מין אחד מחבירו ודעתו להניח שניהם אלאחר זמן אם שייך בזה ברירה דהי אוכל והי פסולת, ע"ש. ולענ"ד נראה פשוט מלשון הרמב"ם דס"ל דהברירה מה שבורר מין אחד מחבירו ועי"ז הוא כל מין בפ"ע זהו עצם המלאכה, אלא דאם דעתו לאכול תיכף והוא בידו הוי דרך מאכל, וא"כ ק"ו הדבר ומה היכא שהניח מין אחד על מקומו שייך שם ברירה וכ"ש בזה שלקח כל מין ומין וביררו לעצמו דחייב.

והנה בדברי הביה"ל נראה כאילו תפס על הפמ"ג מפסקי הרמב"ם, אבל המעיין היטב בדברי הפמ"ג בספרו ראש יוסף בשמעתין יראה שאמנם הוציא סברתו מתוך דברי התוס' כאן, ולא מספקא ליה אלא לשיטת התוס'.⁵

והנה בספר ארחות שבת (ח"א פ"ג סוף הערה ג) הביאו בשם מו"ר זצוק"ל הכ"מ לערער ביסוד סברת הפמ"ג שבברירת מין א' של אוכל ממין אחר וחפץ בשניהם לאחר זמן, הי מינייהו אוכל והי מינייהו פסולת, "דמסתבר שגם לפי תוס' יהא בזה חיוב, דכיון שאינו בורר לאכול לאלתר, ומקפיד על אכילת כל מין בנפרד, הרי הוא עושה בזה את המין השני לגבי הראשון כפסולת".

ולפי סברת מו"ר זצוק"ל בהבנת טעם חידוש התוס', אזי שם אוכל ופסולת לא נקבע מחמת שהוא חפץ במין א' ולא חפץ במין השני, אלא עצם מעשה הברירה והנמילה של אחד מחבירו ורצונו שלא יהיו מעורבים זה בזה, משוי למין השני כפסולת לגביו.

ולכאורה נראה שלפי סברא זו פשוט שאם חפץ במין אחד לאכלו עתה ואח"כ יאכל המין השני סגי בזה להחשיבו כאוכל ואת המין השני לפסולת,⁶ ונראה שמחמת שדייק הפמ"ג

---

⁵ ובאמת לא אמר דבריו בשיטת הרמב"ם שלא נמצא זכר בדבריו להא דבעינן במלאכת בורר שיחיה תערוכת אוכל ופסולת. וראה להלן.

⁶ שוב התבוננתי שיתכן שדקדק מו"ר הכ"מ בלשונו שדווקא כבורר על מנת לאכול שניהם לאחר זמן, אזי יש לדון יותר את פעולתו כפעולת ברירה והפרדה, ואילו כאשר נוטל לאכול מין אחד לאלתר, אולי אין כאן פעולת ברירה אלא פעולת נמילה.

ומצאתי סמך להבנתי בשיטת מו"ר זצוק"ל הכ"מ, וכפי שיתבאר אי"ה.

כתב בספר שמירת שבת כהלכתה (פ"ג סעיף עב): קדירה אשר בה חמין ובשר, מותר להוציא ממנה את הבשר במזלג וכדו' סמוך לפני הסעודה, כדי לשומרו למנה שניה שבאותה הסעודה. ובהערה רמז כתב דדוקא לסעודה אחרת אסור, ומשמע שלאותה הסעודה מותר, אפי' אינו אוכלו מיד אלא רק למנה שניה, דחשיבא ברירה לאלתר, והוסיף שם שכן שמע מהגרשז"א זצ"ל.

ובספר מגילת ספר (סימן ו אות י) כתב להשיב על דבריו, שיש לדון בזה שהרי תוס' והרא"ש ביארו האיסור ברירה בב' מינים דאיתו שרוצה עתה מיקרי אוכל והשני נקרא פסולת, ויש לומר שגם אם יאכל שניהם באותה סעודה, מ"מ מה שרוצה לאכול למנה ראשונה נחשב לאוכל, ומה שיאכל אח"כ נחשב לפסולת, וכשבורר הבשר מתוך החמין הוי כבורר פסולת מאוכל.

וכתב במגילת ספר שם (הערה 5) ששמע מרבינו זצוק"ל סברא להקל בזה, שאף אם נחשיב את המנה השניה כפסולת הרי הוא בורר בשביל לאוכלו לאלתר באותה סעודה, ומצינו בפמ"ג סי' שיט במשכ"ז סק"ב שמותר לברור המין שאינו רוצה וליתנו לחבירו החפץ באכילתו, דאף שלגביו הוא פסולת ומתקן בברירתו את המין הנשאר, מ"מ יש כאן ההיתר של ברירה דרך אכילה כיון שנותן לחבירו החפץ במין זה, ואף שאסור לברור פסולת מתוך אוכל בשביל להאכיל הפסולת לבהמתו, וכמו שהוכיח הגרשז"א זצ"ל מההיא דתורמסין, יש

בלשון התוס' שבכה"ג לא מיירי התוס' שיחשב כפסולת, שוב מוכרח שהפמ"ג אינו מסכים עם סברא זו.

חילוק הסברות בין הט"ז להפמ"ג וחשבון השיטות

[ה] ובהכנת דעת הפמ"ג בשיטת התוס' נראה דסבר ששם אוכל ופסולת בעינן שיחולו בגוף החפצא, ובאמת יש בזה חידוש גדול לקבוע שם פסולת על דבר שהוא אוכל בעצמותו רק משום רצונו של זה, דהתינה כאשר מיירי בעת האכילה גופא, אזי כאשר נוטל מין אחד לאוכלו ודוחה את חבירו כאילו הוא קורא לו שם אוכל ולמין השני פסולת, אבל לומר שיכול הוא לקבוע הדברים עתה שיהיה כן גם לאחר זמן הוא רחוק מסברא⁷.

וכיוצא בזה בגוונא שהוא חפץ עתה לאכול מין אחד, ולאכול את המין השני תיכף ומיד לאחר אכילת המין הראשון, וכל כוונתו בביררתו אינה אלא להפריד בין שני המינים שלא לאוכלם כאחד, קשה להגדיר המין שבא לאוכלו ראשונה כאוכל בעיקר החפצא והמין השני כפסולת, ואין זה אלא כשבאים לדון בנוגע להפרדה בין המינים שכל מין הוא כפסולת בהדי המין השני יחד.

ומעתה מבואר היטב שהפמ"ג קאי בשיטתו, ואף הט"ז שהפליג לומר שמה שהוא חפץ במין אחד משוי ליה כמין שונה גם כאשר אין כאן שני מיני אוכלין אלא מין אחד, קאי לפום שיטתיה שסברת התוס' היא גם בכה"ג שאינו חפץ עתה באוכל, ולא בעינן לאשוויי כפסולת בגוף החפצא, אלא רק ביחס למין שני, שאינו רוצה לאכלם בתערובת יחדיו.

ויעוי' עוד בדברי הט"ז להלן (ס"ק יב) בדין ברירת החלמון מתוך החלמון, וז"ל, ולפי מש"ל בסי' זה בדעת הטור דאף באוכל מתוך אוכל אפי' במין א' שייך ברירה, דהיינו מה שרוצה לאכול עתה הוא אוכל ומה שנשאר קרוי פסולת, ניהא כאן, דלא תימא כיון דהוא רוצה לאכול החלמון ממילא נשאר על החלבון שם פסולת, לזה כתב דלא יאכל החלמון תיכף אלא נותנו לתת מראה על החרדל שיש כבר שם, ונמצא שגם החלבון הוא אוכל כמו החלמון.

והיינו שבאמת סברת אינו חפץ הוה מהניא לתת על האוכל שלא ניהא ליה לאוכלו עתה שם פסולת, אלא שמחמת שתכלית ברירת החלמון אינה הפרדת האוכלין בתור אוכלין, אלא שהוא צריך את החלמון למטרה חיצונית של מראה וגוון בחרדל, דבר זה לא מחשיבו לפסולת. [ועי' עוד להלן בהגדרת החלבון והחלמון].

חקירה בהגדרת מלאכת ברירה: פעולת הוצאת אחד המינים מתוך הבחנה, או הפרדה בין המינים הפועלת תיקון

[ו] ונראה להעמיק עוד בזה בהקדם מה שנראה לחקור בעיקר הגדרת המלאכה של ברירה, שיש מקום להבין שעיקר המלאכה היא פעולת הוצאת אחד מהמינים המעורבים בתערובת

לחלק בין פסולת גמורה שאסור ובין אוכל שהוא אינו חפץ בו כעת שזה מותר לברור ולתת לפני חבירו, ולכן גם בנידון שלנו יש להקל, עכ"ד.

הרי לנו דס"ל למו"ר וצוק"ל דשם פסולת מיתלי תלי גם כמה דהוי פסולת שאינה מיועדת לשום שימוש של אלתר.

⁷ ויעוי' בחת"ס כאן שהפליג יותר בסברתו לומר דלא שייך בורר אוכל מתוך הפסולת בשני מיני אוכלין, דבשלמא כשבורר מה שאינו רוצה לאכול עתה ומניחו מן הצד מהשבתו ומעשה ההנחה משוי' ליה כפסולת מתוך אוכל, אבל כשבורר מה שרוצה לאכול עתה ומניח מין אחר בקערה, בזאת ההנחה לא נעשה הנשאר כפסולת דנימא שבורר אוכל מתוך הפסולת, דדילמא עדיין יאכל גם הנשאר.

כאשר הוצאה זו איננה במקרה אלא היא באה מתוך הבחנה בין האוכל והפסולת או המינים השונים, שמתוך הבחנה בין המינים הוא בוחר באחד מהם ומוציאו מן התערובת, והוצאת המין מתוך הבחנה היא פעולת המלאכה, ואילו ענין התיקון של האוכל מהפסולת המעורבת בו היא רק תוצאה ו'פועל יוצא' מכך, וזוהי מטרת ותכלית המלאכה, אבל אינה גוף המלאכה עצמה.

או שמא המלאכה ביסודה היא מלאכת התיקון של האוכל מן הפסולת המעורב עמו, ואין פעולת הברירה של מין אחד עיקר, אלא פעולת ההפרדה בין שני המינים, שמתוך כך האוכל נעשה מתוקן וברור.⁸

והנפ"מ הפשוטה בחקירה זו, באופן שהיתה לפניו תערובת של שני מינים ורוצה למיינה, והנידון הוא אם מותר לו לשמוח ולפזר את כל התערובת [בפעולת זריקה לרוחב וכד'] עד שהאוכל והפסולת או המינים השונים לא יהיו מעורבים זה בזה, ואח"כ יוכל למיין כל מין בפני עצמו.

והנה אי נמצא כצד הראשון, לכאורה אין בפעולת הפיזור ע"י זריקת כל התערובת ללא הבחנה משום מלאכת ברירה, אולם אי נמצא כצד השני, יש לדון שאף פעולת פיזור כזו נחשבת כפעולת תיקון, שהרי ע"י הפיזור נמצא האוכל עומד בפנ"ע ללא קלקול הפסולת.

ועוד נפ"מ בזה, בגוונא שלוקח בגד מתערובת באופן שנוטל מכל הבא לידו ללא שום הבחנה, ומקפלו באופן המותר, ואח"כ מניחו במקום המיועד לו, שלכאורה לפי הצד הראשון אין בכך משום פעולת ברירה [אלא א"כ נחשיב את פעולת ההנחה אחר הקיפול כהמשך אחד עם הנטילה הראשונה] כי נוטל את הבגדים ללא הבחנה, אולם אם ננקוט כצד השני,

---

⁸ ואולי ניתן להגדיר זאת כך, לפי הצד הראשון ענין התיקון זה רק ה'מחשבת' של המלאכה שאסרה תורה, אבל המלאכה היא עצם הפעולה, ואילו לפי הצד השני ענין התיקון זה עצם המלאכה של ברירה, וה'מחשבת' מגדיר את ה'מלאכה'.

ומצינו כזאת בביאור מהודש של המהר"ל ב'גור אריה' בביאור דברי הגמ' לקמן ריש פרק תולין 'מה דרכו של בורר נוטל אוכל ומניח פסולת, ונלהלך ענף ג' הרחבנו בכמה אנפי בביאור דברי הגמ', וז"ל, אין הפירוש שהברירה הוא שנוטל את האוכל שאין זה דרך ברירה, אבל כך פירושו דפליגי במשמר אי הוי תולדה דבורר או תולדה דמרקד, וע"ז אמר מה דרכו של בורר נוטל את האוכל, כלומר, שאין דעתו של אוכל רק על האוכל הן כשנוטל את הפסולת וזורקו והן כשנוטל את האוכל, אין דעתו רק על האוכל ואינו חפץ בפסולת, וכן דרכו של משמר אין דעתו רק על היין ולא על השמרים, לאפוקי מרקד, אע"פ שמרקד הקמה מן הסובים ומורסן הוא מלתא בפנ"ע ואין כוונתו רק להפריש אוכל מתוך הפסולת, ודעתו על האוכל ועל הפסולת, כך יראה פירושו שם, והשתא לק"מ, וכן פירשו התוס' בסוף פ"ק דביצה.

וביאור דבריו שהתכלית של מלאכת בורר דהיינו התיקון, נכנס בהגדרת גוף הפעולה, ולכן בורר זה 'נוטל אוכל מתוך פסולת' מצד המהות, גם בגווני שלמעשה הוא בורר את הפסולת מתוך האוכל.

ולכאורה נפ"מ בזה גם אם להגדיר את מלאכת ברירה כמלאכה שא"צ לגופה או כמלאכה הצריכה לגופה, וכונדע שנחלקו בזה הבעל המאור והרמב"ן, ואכ"מ.

ומצאתי שכבר העירו לשיטת הט"ז שישנה ברירה אף במין אחד, והיינו משום שמה שאינו חפץ בערבוביא הופך זאת לשני מינים, דלכאורה ה"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה, יעויין בספר קצות השולחן סי' קכה בבדי השולחן ס"ק יז.

אזי פעולת נטילת הבגד מהווה מלאכת הפרדה בין המינים ותיקון הבגד מקלקול התערובת. (ההסבר עם כל הדינים העולים ע"פ ארחות שבת פ"ג הערה קלג והערה קמז).⁹

תליית ב' ההסברים בשיטת התוס' בצדדי החקירה

[ז] והנה בשיטת התוס' דבעינן דווקא שיהיו אוכל ופסולת בתוך התערובת, יתכן לומר את שתי ההגדרות, אם נימא כצד הראשון שפעולת ברירת מין אחד מן השני בהבחנה בין המינים היא המלאכה, אזי בודאי מובן שאנו זקוקים לכך שיהיו אוכל ופסולת בתוך התערובת, כי אם אין שום הפרש מהותי בין המינים, אם אין 'דעה' הבדלה מנין לנו, ואיזו הבחנה ישנה בין אוכל לאוכל.

אולם גם אם נימא כהצד השני, שפעולת ההפרדה בין המינים היא המלאכה, שפיר יש לומר דבעינן לאוכל ופסולת בתוך התערובת, כי אם שני המינים נחשבים כשויים, אזי שוב אין נחשב לתיקון מה שמפריד ביניהם, כי סו"ם הכל מין אחד.

---

⁹ בספר שביתת השבת (מלאכת בורר סעיף ג) העתיק מספר הזכרונות למהר"ש אבוהב, וז"ל, אדם שהביאו לפניו כלי שיש בו שני מיני אוכלין מעורבין והוא רוצה לאכול אחד מהמינים, אם הוא אוהו בו ואוכל הרי זה מותר, שהרי הוא כבורר בידו אוכל מתוך פסולת לאכול לאתער שמותר. אבל אם יפגע במין השני וישליכנו מידו ויסלקנו לצדדין, הרי זה כבורר פסולת מתוך אוכל שאפילו לאתער חייב, לפי שהאוכל שאין לו חפץ בו נידון כפסולת.

והגר"י מלצאן בבאר רחובות (ס"ק י) כתב, דלכאורה הוא נגד הסברא לומר שאם עלה בידו מה שאין רוצה הוא ברירה, דהא בשעה שנוטלו בידו וחושב לאכול, ודאי אין כאן איסור, ואחר כך כשמניחו מאי איסורא עביד. ונראה סברתו כי בעת שנוטלו הוא מיתלא תלי, ואחר שעלה בידו המין שאינו רוצה לאכול, נגמרה מלאכת הברירה וכו', ויעו"ש שהאריך בזה. וראה להלן בסוף ענף ב שהבאנו מדברי השפת אמת דהוה פשיטא ליה להיתרא.

ולחלכה בדין זה, בספר שמירת שבת כהלכתה נטה להקל, ועי' בשו"ת מחזה אליהו סי' מט בהרחבה, ומסקנתו לאיסור.

ולכאורה יש לפלפל לפי צדדי חקירה זו, שאם אמנם מלאכת הברירה היא ההבחנה בין ב' המינים שפיר יש כאן מענין מלאכת בורר במה שמבחין על כל דבר שנוטל לידו מהו, אבל אם גדר המלאכה זה ההפרדה לצורך תיקון, יש לדון שכאן בשעה שנוטל אינו פועל את פעולת ההפרדה ותיקון אלא רק אח"כ, וכסברת השביתת השבת.

והנה בספר ארחות שבת (פ"ג הערה קמב) האריכו בכירור צדדי הענין, ושוב כתבו לדון באופן נוסף, כאשר רוב התערובת היא פסולת והאדם מחפש אחר האוכל ע"מ לאכול, ונוטל מכל הבא ליד ומתכוון בו, ואם הוא אוכל הרי הוא אוכל, ואם הוא פסולת מניחו בצד, אפשר דלכו"ע יהא בזה איסור, דבאופן זה קשה שפי ליתן למעשהו שם של דרך אכילה, שהרי יודע הוא שמן הסתם לא יעלה בידו האוכל ועיקר נטילתו היא ע"מ להניח את הפסולת לצד עד שימצא את האוכל, וא"כ בכל מקרה שעלתה בידו הפסולת והניחה בצד ה"ז לכאורה בורר.

והביאו שבספר איל משולש פ"ו סעיף ל מביא דהגר"ש אלישיב זצוק"ל והגר"נ קרליץ שליט"א התירו זאת משום שעצם החיפוש ע"מ להגיע אל האוכל שמעוניין בו נחשב כדרך אכילה ושימוש. וכתב בזה מו"ר זצוק"ל הכ"מ דהעיקר שאין זו מלאכת תיקון, דלא איכפת ליה שישאר כל הפסולת והוא רק הותר להגיע אל האוכל, עכ"ד.

ולכאורה נראה כאן בסברת מו"ר זצוק"ל דהוה פשיטא ליה כהצד הב' דענין התיקון נכנס בגוף הגדרת המלאכה.

ומעתה נראה לומר ששני הביאורים הנ"ל בשיטת התוס' תלויים ועומדים בחקירה זו, והיינו שאם הגדרות אוכל ופסולת נצרכות כדי להגדיר את ההבחנה בין ב' המינים, שמחמתה נחשב שנוטל ובורר מין אחד מן השני, נראה בפשוטו דבעינן להגדיר את עצם מהות החפצא של המינים מהו האוכל ומהו הפסולת, וישנו חידוש גדול בסברת התוס' שמחמת שאינו חפץ באחד ממיני האוכלין, הרי מין זה מוגדר כפסולת לגביו, וחבו שלא להוסיף על חידוש זה, שאם הוא חפץ באכילת מין זה, רק שלא לאלתר ממש, או שלא בעירוב עם מין אחר, זה לא מהני להחשיב מין זה כפסולת בחפצא ביחס להבחנה בין מין למין, כי סו"ם יש כאן ב' מיני אוכלין, ולא אוכל ופסולת בעצם המהות.

אולם אי נימא שהגדרות אוכל ופסולת נצרכות רק בכדי להגדיר שיש כאן פעולת תיקון במעשה ההפרדה בין שני המינים, לכאורה נראה שדי בכך שמכל סיבה שהיא הוא אינו מעוניין בתערובת שבין המינים, וחפץ לאוכלם כל מין לבדו, שמשום כך יש בהפרדה זו משום תיקון והשבחה בכל אחד מהמינים.

ונמצא איפוא ששתי השיטות הנ"ל בביאור שיטת התוס' פליגי בחקירה זו¹⁰.

דיון בביאור סברת הט"ז; לבאר ע"פ שיטת הט"ז בנטילת זכוב מן הכוס דיפור מלאכת ברירה היא ההפרדה ולא בעינן לתערובת בחפצא במסוים

[ח] ברם נראה שיש לדון במוצא סברת הט"ז, שהרי לכאורה מסתברא מאוד שנזדקק לקבוע חלוקת שני המינים מצד גוף החפצא, מאחר שאין אנו באים רק לקבוע את מהות הפעולה שעושה עתה כפעולת ברירה, אלא גם באים לקבוע את עצם התערובת כתערובת של ב' מינים, שהרי כבר נתבאר בדברי הראשונים שאין ברירה אלא כאשר בורר דבר מתוך תערובת.

וחשבתי לומר בשיטת הט"ז דס"ל שכל מה שבעינן שיהיה ברירה מתוך תערובת היינו כדי לקבוע למעשהו שם מעשה ברירה והפרדה בין ב' מינים, כי אם אין כאן תערובת נמצא שאינו מפריד בין מין למין, ואולם גם כאשר אין כאן תערובת ב' החפצא, אם הינו יוצר כאן גדר של הפרדה בין ב' מינים עי"ז שהוא חפץ במין מסוים, סגי בזה להחשב כמעשה ברירה.

ובזה היה מתבאר היטב שיטת הט"ז בדין אחר, דהנה איתא להלן (סעיף טז), מים שיש בהם תולעים, מותר לשתותן ע"י מפה בשבת דלא שייך בורר ומשמר אלא במתקן הענין קודם אכילה או שתיה, אבל אם בשעת שתיה מעכב את הפסולת שלא יכנס לתוך פיו, אין זה מעין מלאכה, ומותר.

ובט"ז (ס"ק יג) כתב, ועמ"ש בס' תק"ו דלהראב"ד יש איסור כשנופלים זבובים לכוס שלא יציא הזבובים לבדן מן הכוס דהו"ל כבורר פסולת אלא יקח מן המשקה קצת עמהם.

ובביאור הלכה (שם ד"ה אלא במתקן) כתב וז"ל, ועיין בבה"ט שהביא דמהריט"ץ מקיל בנופל לתוך המשקה, וראיתי בספר בית מאיר דהסכים ג"כ למהריט"ץ וכמעטו המובא

¹⁰ והנה בספר שכיתת השבת (מלאכת בורר אות יא) כתב וז"ל, ולענ"ד אפ"ל דבמין אחד דליכא ברירה היינו בבורר משחרית לערב, אבל כשבורר פירות גדולים בפ"ע וקטנים בפ"ע כדי למוכרם, ואפשר דה"ה הבורר לחלק לאורחים נכבדים ושאינם נכבדים בכה"ג בורר גמור הוא, ובכגון זה אמר הירושלמי אפילו רמונים מגו רמונים, עכ"ל.

ונראה לבאר המכוון, שעיקר חידושו של הט"ז הוא לומר שה'אינו חפץ' בין החתיכות, ולמשל בין גדולות לקטנות משוי ליה כאוכל ופסולת אפילו באותו המין, מיהו אם החלוקה אינה מתבצעת רק מכח ה'אינו חפץ' אלא יש כאן חלוקה מצד המחיר וכד', יש לדון שכו"ע יודו שיהיה ברירה, ודוק.

בבה"ט, ומ"מ קשה מאוד להקל בזה כי כמעט כל האחרונים העתיקו דברי הט"ז להלכה ובפרט דמלתא דאורייתא הוא.

ובחזו"א (סי' נג) כתב וז"ל, והנה הא דהתיר הט"ז בלוקח קצת מן המשקה עמה צ"ע, ולכאורה בכל בורר פסולת מתוך אוכל אף אם יקח קצת מן האוכל עם הפסולת אסור כל שדעתו על האוכל הנשאר שיהא ברור אלא שאינו חש לדקדק שלא יעלה מעט מן האוכל עם הפסולת, וה"נ הרי פעולתו מוכיחה עליו שאין כוונתו לחלק המשקה לב' כלים אלא דעתו לנקות את הכוס מן הזבוב ובמה נגרעה מלאכתו במה שלוקח קצת מן המשקה, ואשר כל כוונתו בזה מפני שאסרוהו להוציא הזבוב לבד.

ונראה דודאי סברת מהרי"ץ [המובא בבאר היטב שם] אמת דכל שצף ועומד בפ"ע אינו בכלל בורר, ואין בורר אלא בדבר המעורב וע"י ברירה מתחדשת צורתו לברורה ונקיה... ואמנם יש מקום לומר שהיין שמטפח על גוף הזבוב שם תערובת עליה, והלכך ס"ל להט"ז שאם יקח הזבוב עצמו ע"כ חשיב בורר להיין שהיה טופח על גופו ובין סנפיריו, והלכך יקח קצת משקה עמו והמשקה הנשאר ודאי לאו שם בורר עליו שהזבוב לא היה מעורב בו כלל¹¹.

והמבואר בדברי החזו"א תרתי, חדא, שמלאכת בורר אינה בהכרח ההפרדה הגמורה והמלאה בין ב' המינים, וכל שיש בכאן את יעוד הברירה שהוא שהדבר הנברר הוא ברור,

---

¹¹ בביאור עיקר סברת החזו"א, הנה בדברי מהריט"ץ עצמו מבוארת סברא אחרת לגמרי ממה שמצוטט בדברי האחרונים וז"ל בסימן רג, אמנם הטעם שנראה לע"ד להתיר בצירעה דווקא הוי משום דאין דרך משמר בכך דהא בלח שייך משמר וביבש בורר, אבל אין בורר בלח ואין משמר ביבש והרי זה שמסיר את הצירעה מהיין הלח אין דרך ברירה בלח אלא שימור שיניה היין במסננת ומוציאה את היין וקולטת את השמרים אבל אם בירר בלח שהוא נ"ד שבורר בידו הצירעה מהיין הלח אין דרך ברירה בכך אלא שימור.

ומבואר שכל טעמו משום עצם הדבר שזה ברירה בלח, ובלח אין זה דרך ברירה שיוציא בידו, רק הדרך הוא לברור במשמרת.

אולם בבאר היטב הביא סברא אחרת בשם מהריט"ץ, שמתחילה העתיק עצם הדין שאין ברירה בלח, ואח"כ הוסיף: דלא שייך ברירה אלא מה שצריך לפשפש ולברור, אבל דבר שצף למעלה כבר ברור הוא והוא ליה כמישחל ביניתא מחלבא דאין זה בורר.

ולשון זה לקוחה מבר הפלוגתא של מהריט"ץ שהתשובה מופנית אליו הלא הוא מהר"י האגוז, שרצה להתיר מטעם זה, ולא מצד עצם הדבר שאין ברירה בלח, וכן הוא בספר עין החיים של מהר"י האגוז, ומובא בספר טל אורות, וכבר עמדו בהערה זו, יעויין בשו"ת שבט הלוי ח"ז סי' ק.

והחזו"א ראה את דברי מהריט"ץ כפי שהובאו בבאר היטב, ונראה שעל סמך זה הוסיף את סברתו להחמיר שהיין שמטפח על גוף הזבוב שם תערובת עליה, ואם יקח הזבוב עצמו ע"כ חשיב בורר להיין שהיה טופח על גופו ובין סנפיריו.

ועומק הביאור בזה דבהא דבלח אין ברירה היה אפ"ל בב' אנפי, הא' שבלח אין מושג של תערובת כלל, כי אין כאן ב' מינים מעורבים זה בזה שהכל נמוג יחד, וממ"נ אם צף איזה דבר מלמעלה, שוב הרי זה צף מע"ג המשקה ואין כאן תערובת, ולכן ל"ש ברירה, או דילמא שזו סברא מצד הגדרת פעולת הברירה, וכן מבואר בלשון מהר"י האגוז 'דלא שייך ברירה אלא מה שצריך לפשפש ולברור, אבל דבר שצף למעלה כבר ברור'.

וזהו מוצא דברי החזו"א שמצדד לומר שהיין שמטפח על גוף הזבוב שם תערובת עליה, כי ביחס למשקה הדבוק לגופו של הזבוב הרי 'צריך לפשפש ולברור' ולא ברור הוא, ודוק היטב.

והיינו שהוצא הפסולת מן האוכל, תו לא איכפת לן שנגרע מעט מן האוכל, כי סו"ם נתקן האוכל בכך ונברר בכך שהפסולת יצאה בשלימות.

ועוד, שמלאכת בורר אינה מלאכה של הפרדה בעלמא, אלא זוהי פעולת ברירה של הבחנה בין מינים, וכל שמלכתחילה היו ב' המינים ניכרים בתוך התערובת בבירור, ובפעולתו לא ברר והבחיר את ב' המינים מצד ההבחנה ביניהם, אלא רק מצד שהם מעורבים ביניהם בפועל, אין זה נחשב למלאכת ברירה.

והיה מקום לומר שהט"ז חלוק על שני החלקים שבדברי החזו"א וס"ל שמלאכת ברירה אינה אלא פעולת הפרדה בין המינים, ולכן כל שאין הפרדה מלאה בין המינים לאו ברירה הוא, ולא עוד אלא שהמלאכה מתייחסת למציאות הטכנית של התערובת, והיינו שאף אם יש לפני בתערובת זו ב' מינים ניכרים זה מזה חשיב מלאכת ברירה בכך שמפריד המינים בפועל זה מזה.

ואם נימא הכי בשיטת הט"ז יעלו הדברים בקנה אחד באופן נפלא עם כל האמור, ונימא דהט"ז ס"ל שאין פעולת מלאכת ברירה מתייחסת לתערובת כלל, וכל מה דבעינן התערובת היינו בכדי ליצור מציאות של הפרדת ב' מינים, וכל שנוצרה מציאות של פעולת הפרדה ע"י דבר אחר, וכגון ע"י שהוא חפץ כעת במין אחד ולא במין אחר, וכל כיוצא בזה, הויא שפיר מלאכת ברירה, ולא איכפת לן מידי בהגדרת התערובת דמעיקרא.

קושיות לפי הבנה זו בשיטת הט"ז

[טז] אולם באמת מחודש מאוד לומר כן, ומכמה טעמים, וכמו שיתבאר בס"ד.

א] איתא בשולחן ערוך (סעיף י), יין או מים שהם צלולים, מותר לסנן במשמרת... ואם הם עכורים, בין מים בין יין, אסור לסנן. ובמשנה ברורה (ס"ק לד) ביאר הטעם, כיון דבלאו הסינון ג"כ הם צלולים וראויים לשתות לכן אין בזה משום בורר וצלולים מקרי כל שראוי לשתות כך בלי סינון לרוב בני אדם. ויסוד הדברים מבואר בר"ן בשיטת רש"י.

ולכאורה צ"ב, שהרי אם הוא טורח לסנן היין במשמרת, בהכרח שהוא חפץ ביין מסונן לגמרי, ולשיטת הט"ז, למה לא מהני זה להחשיב הסינון כמעשה ברירה, מאחר שמעוניין להפריד לגמרי את היין מן השמרים.

ב] עוד יש להעיר מהא דאיתא בשולחן ערוך (סעיף טו), מסננת שנתן בה חרדל לסננו, מותר ליתן בה ביצה אף על פי שהחלמון יורד למטה עם החרדל והחלבון נשאר למעלה.

וביאר במשנה ברורה (ס"ק נח), נשאר למעלה – ר"ל ואינו עומד לאכילה אעפ"כ לא חשיב כבורר אוכל מתוך הפסולת דאף החלמון שהוא מסנן אינו בשביל אכילה רק כדי ליפות מראה החרדל [טור] ואם הוא מסנן כדי לאכול החלמון אסור דשני מיני אוכלין מקרי ושייך ע"ז שם ברירה, ויש מקילין בזה, ונכון להחמיר.

והנה יסוד הביאור שכתב המשנ"ב כבר מבואר בדברי הב"ח והלבוש שהביא המג"א כאן, אבל הט"ז ביאר וז"ל, יש בזה יתור לשון דודאי שניהם הם אוכלים ואין כאן פסולת אלא אוכל מתוך אוכל וע"כ הם מין אחד, דאל"כ היה לנו לאסור מטעם ב' מינים אף על פי ששניהם אוכל. ולפי מש"ל בס"י זה בדעת הטור דאף באוכל מתוך אוכל אפי' במין א' שייך ברירה דהיינו מה שרוצה לאכול עתה הוא אוכל ומה שנשאר קרוי פסולת ניהא כאן דל"ת כיון דהוא רוצה לאכול החלמון ממילא נשאר על החלבון שם פסולת, לזה כתב דלא יאכל החלמון תיכף אלא נותנו לתת מראה על החרדל שיש כבר שם, ונמצא שגם החלבון הוא אוכל כמו החלמון ומוזה נסתייע לדברינו דלעיל לפי הנלע"ד.

ולכאורה לא מובן, התייחס לפי הצד שמלאכת ברירה היינו פעולת הברירה מתוך התערובת מתוך הבחנה בין המינים, אזי יש לומר שאם ב' המינים מוגדרים כאוכל בעצמותם, הרי אין כאן פעולת הבחנה, וחשבינן כאילו הכל מין אחד, ומה שהוא חפץ לברור בין החלומן לחלובן לצורך צדדי כמו צביעה ונתינת מראה אינו יכול לקבוע שמות בתוך התערובת, ויש כאן תערובת של אוכל באוכל, מבלי יכולת לקבוע על חד מיניהו שם פסולת.

אולם אי נמצא שהעיקר זה רק ענין הפרדה בין ב' מינים לצורך כל שהוא, ולשיטת הט"ז מתחייב גם כאשר מפריד מין אחד לשנים לאיזה צורך, א"כ מה לי אם הוי ב' מיני אוכל בחפצא או לאו, וצ"ת.

ג] ובאמת שיסוד חילוקו של הט"ז מקורו טהור בדברי התוס' לקמן (קלד, א) בביאור דברי הגמ', תנו רבנן אין מסננין את החרדל במסננת שלו ואין ממתקין אותו בגחלת. אמר ליה אביי לרב יוסף, מאי שנא מהא דתנן נותנים ביצה במסננת של חרדל, אמר ליה התם לא מיחזי כבורר, הכא מיחזי כבורר.

וכתבו התוס' וז"ל, הכא מיחזי כבורר – מיהו בורר לא הוי שגם הפסולת ראוי לאכילה, ולא דמי למשמרת דריש תולין (לקמן ד' קלוז): דאיכא למ"ד חייב משום בורר.

הרי לנו שאף במקום שיש לפנינו בתערובת אוכל ופסולת והוא בורר ביניהם, כל שלפסולת יש שם אוכל בחפצא תו לא הוי חיוב מלאכה דאורייתא, ואינו אסור אלא משום דמיחזי כבורר.

ועכ"פ מן כל האמור עולה כי לא ניתן לומר שכל פעולת הפרדה בין ב' מינים, מאיזה טעם שיהיה, חשיבא כמלאכת ברירה.

הצעה חדשה בשיטת הט"ז שישנו תנאי במלאכת ברירה שיפעל כבירתו תיקון בחפצא ודחייתה

[ו] והיה מקום לומר בשיטת הט"ז, ובחקדם שימת לב ללשון רש"י לקמן (קלט, ב) בדין סינון יין, וז"ל, בין הגתות שנו – שכל היינות עכורין, ושותין אותן בשמריהם, הלכך אין כאן תיקון, דבלאו הכי משתתני.

וביותר מבואר כן בלשון הלבוש (סעיף ט), משמרת שמסננין בה שמרים... אבל אם נתן בהם שמרים מערב שבת, יכול ליתן עליהם מים בשבת כדי שיחזרו צלולין מן הקמחים ויזוב היין שבהם, שאין בנתינת מים משום בורר, שהמים צלולין הם ואין בהם דבר שצריכין לברר מהם, ואפילו אם יש בהם קיסמין או קשין אין זה בורר, הואיל ויכולין לשתותן בלא הכי, שאין בבורר משום מלאכה אלא בדבר שרוצה לתקן אותו לאכילה או לשתות ע"י ברירה זו, וכאן אין בו תיקון לשתייה דבלאו הכי יכולין לשתותן.

הרי לנו שבמלאכת ברירה אנו צריכים שיהיה תיקון בגוף החפצא ע"י הברירה, ומעתה יש לנו לומר שמה שרגילים העולם לשתותו אין גדר ההיתר מחמת שמיחסרא בחפצא ד'פסולת' בתוך התערובת, אלא דמיחסרא בפעולת הברירה כל עוד שאין פועל במעשהו תיקון, ובכח"ג אין זה נחשב תיקון¹².

¹² ולפי ביאור זה מובן יותר מה שהביא בביאור הלכה (ד"ה הואיל וראויין) בשם הפמ"ג, וז"ל, ומי שהוא איסמנים וא"א למישתי הכי היכא שיש בו קסמין וכדומה אפשר אף דרובא דאינשי לא קפדי כלל לא אמרינן בטלה דעתו ולדידיה אסור דהוה בורר. [ועיי' בפמ"ג שהניח בצ"ע].

ועל דרך זה ממש יש לתרץ הקושיא מחלבון וחלמון, שהמכוון בדברי הט"ז הוא ששניהם מיועדים לאכילה כאחד, ומה שבוררם אינו לצורך אכילה אלא לצורך צדדי, ולכן כל שאינו בורר על מנת לאוכלם בנפרד, אין הברירה מוגדרת כתיקון.

ואמנם כן מבואר בדקדוק בלשון הביה"ל, ולענ"ד לא דמי כלל דהתם תרוייהו אינם עומדים לאכילה לעולם דהחלבון נתערב בפסולת החרדל ואין רוצה לאכלה והחלמון יורד למטה לגוון ולא לאכילה ולפיכך אין שייך ע"ז שם בורר שאין מתקנם ע"י ברירתו לאכילה לעולם.

וע"פ סברא זו צידד בביאור הלכה (סעיף ג ד"ה לאכול מיד), וז"ל, וע"כ צ"ל דס"ל דגם בשני מיני אוכלים המעורבים מתיפה כל מין ע"י ברירת חבירו ממנו, וע"כ מיקרי מלאכה הצריכה לגופה, רק כ"ז לא שייך כ"א כשהמינין מעורבין יחד כל מין בחבירו, ונתקן המין ע"י ברירת חבירו ממנו, משא"כ כשמונח בקערה מין אחד על מין שלמטה ממנו ומסלק להמין שלמעלה כדי להגיע למין שלמטה ממנו, לא שייך בזה תיקון שיהא נקרא מלאכה שצריכה לגופה.

אולם באמת לא נראה שהסבר זה יעלה לנו ארוכה בשיטת הט"ז, שהרי הט"ז מיירי בבורר חתיכות מחתיכות באותו המין, ולכאורה אין כאן אלא חלוקה של חכמות שאינו חפץ לאכול את כל חכמות עתה, והוא מפרידם לשני חלקים, ואיזה ענין תיקון יש כאן, ואף שיש בכאן חתיכות גדולות יותר וקטנות יותר, עדיין רחוק מן הסברא לומר שע"ז שנוטל מקצתן ומניחן לזמן אחר הוא נחשב כמתקן חתיכות אלו¹³.

ועוד העירוני בדיוק לשון הט"ז 'דבת"ה משמע דבמין אחד לא הוה כלל ברירה אפילו בשוין'. ומבואר בדבריו שישנה סברא לומר שבשני חתיכות שוות במין אחד שייך יותר ברירה מאשר בחתיכות קטנות וגדולות, ואי נימא שמהות מלאכת ברירה היינו התיקון, מה סברא יש בכך, אדרבה אין שום לו תועלת בכה"ג במה שבורר.

ולכאורה נראה מזה בשיטת הט"ז שמהות מלאכת הברירה היינו הנטילה מתוך הבחנה שנוטל אחד מביניהם, ובזה יש סברא לומר שבחתיכות שוות רק הפעולה שלו היא יוצרת את ההבחנה, שהרי בלאו נטילתו אין כאן שום הפרש בין חתיכה לחתיכה. [ועדיין צ"ת].

צמצום חידושו של הט"ז שנחלק רק בהגדרת ב' מינים

[וא] ולכן נראה שאין הכרח להפליג כל כך בשיטת הט"ז, ואף שבאמת משמעות לשונו נראה שבא לחלוק ביסוד הגדרת מלאכת ברירה, וגם קצת משמע דפליג בעיקר הסברא וסבר שבמין אחד משכחת לה ברירה טפי מכב' מינים, מ"מ מכח כל הקושיות הנ"ל, וכן מפשטות השמועות ומריחת דברי הראשונים, נראה לצמצם חידושו של הט"ז שנחלק רק בהגדרת ב' מינים לגבי ברירה ותו לו מיד.

ולכאורה צ"ב, שאם אנו מתחשבים בדעתו ולא אמרינן בטלה דעתו, למה גם אם אינו איסטנים לא אזלינן בתר דעתו שהוא מסנן את היין יותר מן הרגילות, ובע"כ שלגבי ידידה ה"ל פסולת, ומה בכך שהדרך לשתות היין כה"ג.

אולם אם ההגדרה היא דבעינן לתיקון, את"ש שכל שאינו איסטנים ואינו יכול לשתות היין כך, אינו נחשב כתיקון של היין לגבי אלא כשיפור מוהשבעה, ולכך ליכא לחיובי משום ברירה.

¹³ וביותר נראה לדחות עיקר הצעת דברינו, שלא נראה שדברי הט"ז לגבי ברירת הזבוב עולים דווקא לשיטתו, שהרי בלשון המשנ"ב נראה שהוא נוטה להסכים לשיטת רוב האחרונים שהכריעו בדברי התרומות הדשן שלא כהט"ז שאין ברירה במין אחד, ומ"מ העתיק בפשיטות את דברי הט"ז לגבי הדין של הוצאת הזבוב.

ויפה הגדיר הדברים בספר הלכות שבת בשבת (להגרמ"מ קארפ שליט"א; ח"א עמ' תקסט), וז"ל, שאף לדעת הט"ז פשוט שאין שייך ברירה במין אחד שווה, שהרי לא ניכר בזה מעשה ברירה כלל, ואין חפצו ורצונו יוצר כאן מלאכת ברירה, ולכן כתב הט"ז (ס"ק ב) שלא יברור אפילו במין אחד גדולות מתוך קטנות, והיינו שבזה ניכר הפרדתו וברירתו, וכל שיש חילוק ניכר ביניהן ס"ל דא"צ דווקא ב' מינים דעכ"פ שם הפסולת הוא ע"י שאינו חפץ לאכול, ומעשה הברירה ניכר במה שניכרים אחד מחבירו.

והלא אף לדעת התה"ד הוא כן, שהרי נסתפק אף בב' מיני דגים די"ל דחשיבי ב' מינים כיון שניכרים בהפרדתם, ואף לדין כתבו אחרונים דצלי ומבושל חשיב ב' מינים, ופמ"ג נסתפק בחמוצים ומתוקים. נמצא שכל גדר ב' מינים הוא תלוי בסברא עד כמה מינכר חילוקן להחשיבם לב' מינים לענין ברירה, ולזה ס"ל להט"ז דאף גדולות וקטנות שפיר הוי חילוק להחשב לב' מינים. עכ"ד.

ולבאר יותר נראה בס"ד, דהנה בדברי התרוה"ד דעליה קאי הט"ז מבואר שישנה סברא גדולה להקל כאשר החתיכות הינם מופרדות זו מזו, שאף על גב שאין כל מין ומין מסודר בפני עצמו, מ"מ לא מיקרי מעורב, ומאי ברירה שייך בזה, ומ"מ מאחר שהסמ"ג לא חילק בזה ולא נקט דבעינן מעורבין דייקא, אין לחלק ולהקל בלא ראייה ברורה. אולם נראה פשוט דהתרוה"ד מיירי בגוונא שהחתיכות נוגעות ודבוקות קצת זו בזו, דאל"כ אין כאן אלא נטילה בעלמא ולא ברירה והפרדה. וכן נקט בשביתת השבת.

ומעתה נראה שלדעת הט"ז גם בשני חתיכות ממין אחד שמפרידם מדיבוקם זה לזה נחשב למעשה ברירה, ורק כלפי הסברא שלא נראה כאן מעשה של הפרדה כלל היות והם מין אחד, ע"י ס"ל להט"ז שהסברא שאינו חפץ אלא בא' מהן משוי לה כבורר חתיכה מחתיכה, אבל לא בא הט"ז לומר גדר חדש במלאכת ברירה שכל הפרדה מחמת כל צורך שהוא נחשבת לברירה, וע"י.

ענף ב: בירור שיטת הרמב"ם בדין בורר שני מיני אוכלין

האם הפרדת אוכל ופסולת יכולה להחשב כתיקון גם לפסולת

[א] הבאנו לעיל את לשון הביאור הלכה לפשוט את ספק הפמ"ג לשיטת הרמב"ם, ונראה להרחיב את היריעה בס"ד בביאור שיטת הרמב"ם. ונקדים להעתיק לשון הרמב"ם (פ"ח הי"ב): הבורר אוכל מתוך פסולת או שהיו לפניו שני מיני אוכלין וברר מין ממין אחר וכו'.

ולכאורה נראה בלשון הרמב"ם שעצם ברירת המינים והפרדתם היא היא הברירה, ולכן ברירת ב' מיני אוכלין הוי ברירה מצד עצמה, גם בלא הך סברא שהמין שאינו חפץ לאכול נחשב לפסולת.

וכך הבין בביאור הלכה את שיטת הרמב"ם, וז"ל, ולענ"ד נראה פשוט מלשון הרמב"ם דס"ל דהברירה מה שבורר מין אחד מחבירו ועי"ז הוא כל מין בפ"ע זהו עצם המלאכה.

והיה מקום לומר דלא פליג הרמב"ם בעיקר הדבר שמלאכת בורר היינו ענין של תיקון הדבר ע"י ברירתו, אלא דס"ל שעצם העמדת כל דבר על מקומו בפני עצמו על מתכונתו

זהו תיקונו, ושפיר חייל שם בורר עליה, ולכך סבירא ליה דלא בעינן שתהיה ברירת אוכל מפסולת דייקא.

ברם יל"ע טובא לאידך גיסא, דהתינח בבורר ב' מיני אוכלין, אזי מלאכת הברירה מתייחסת לשני חלקי התערובת שהופרדו בשווה, שהועיל ותיקן במעשהו את שני המאכלים שהציב כל אחד למינהו, ונמצא שההפרדה הזו מניחה כל מין על מקומו.

אמנם בבורר פסולת מתוך אוכל, יש לדון שענין הברירה וההפרדה לא תתייחס לב' חלקי התערובת, ואולי לא נחשב שהועיל במעשהו ותיקן את הפסולת, כי הפסולת לא חשיב למידי, וחולך לאבדון, ונמצא שכל מעשה הברירה מתייחס רק לחלק של האוכל.

ומעתה יש לדון בשיטת הרמב"ם, אם אמנם ברירת ב' מיני אוכלין מלאכה אחת היא עם ברירת פסולת מתוך אוכל, או שמא חילוק יש ביניהם, כי יש בזה מה שאין בזה, וכמש"נ.

ואמנם מצינו במשנ"ב בביאור הלכה בב' מקומות שנקט שהעמדת הפסולת על מקומה לא נחשבת לתיקון, בסעיף ג' (ד"ה היו לפניו), וז"ל, ולענ"ד לא דמי כלל דהתם תרוייהו אינם עומדים לאכילה לעולם דהחלבון נתערב בפסולת החרדל ואין רוצה לאכלה והחלמון יורד למטה לגזון ולא לאכילה, ולפיכך אין שייך ע"ז שם בורר שאין מתקנם ע"י ברירתו לאכילה לעולם.

ושם בד"ה לאכול מיד, וז"ל, כשמונח בקערה מין אחד על מין שלמטה ממנו ומסלק להמין שלמעלה כדי להגיע למין שלמטה ממנו לא שייך בזה תיקון שיהא נקרא מלאכה שצריכה לגופה¹⁴.

או שמא נחדש בשיטת הרמב"ם שאף העמדת חלק הפסולת על מקומו הראוי נחשב לתיקון כלפי חלק הפסולת, ואף שלא הועיל בגוף החפצא דפסולת, כי הברירה היינו עצם הסידור של כל דבר על מקומו ולא בעינן שיתקן וישיב הדבר כלל.

נפ"מ אם שיעור ברירה נאמר בכל התערובת או באחד מחלקי הברירה

[ב] ולכאורה נפקותא בחקירה זו לגבי שינויא דרב חסדא בפירוש דברי הברייטא, בורר ואוכל פחות מכשיעור, בורר ומניח פחות מכשיעור וכו'. וכן אליבא דאמת לגבי חיוב הטאת בשיעור כגרוגרת הנצרך לזה, מה נכלל בהך שיעורא, אי מיירי בכלל התערובת קודם הברירה, או דמיירי רק על אחד מחלקי הברירה, היינו חלק האוכל הנברר או חלק הפסולת.

ואי נימא דמלאכת ברירה היינו הוצאת הפסולת מן האוכל, יש לעיין אם נאמוד השיעור על כללות התערובת, ויש לצדד מסברא שהשיעור יקבע לפי האוכל לבדו או לפי הפסולת לבדה, כי הברירה מתייחסת לאוכל לבדו או לפסולת לבדה, אולם אי נימא דהברירה היא גוף ההפרדה בין ב' המינים והעמדת כל דבר על מקומו, לכאורה פשוט שהשיעור יהיה כפי כל התערובת¹⁵.

¹⁴ ולכאורה נתחדש כאן בדברי הביה"ל טפי, דבעינן תיקון משמעותי בדבר הנברר (דהיינו האוכל) ולא סגי בתועלת ורווח צדדי שיש לו ע"י ההפרדה, ולכן כיון שיעודה של הביצה הוא לאכילה, התיקון שמרויח בחלמון לגזון אינו מספיק להחשב כתיקון. ועי' בזה באריכות בספר אור לנתיבתי עמ' רכב ואילך.

¹⁵ וחשבתי נפ"מ נוספת בזה לענין מעשה שבת, ואפרש שיחתי, דהנה כתב הפרי מגדים (א"א ס"ק א), וז"ל, יש להסתפק אם כירר אם אסור באותו שבת, ויש לומר דאסור, דנהנה ממלאכת שבת בבורר אוכל מפסולת דאי אפשר לאכול כך, אבל שני מיני אוכלין דאפשר לאכול כך צ"ע. ואם אסור לעולם צ"ע, דלא מהני מעשיו

בשיטת הרמב"ם נראה דב' מיני ברירה הוו: ברירת פסולת מתוך אוכל וברירת ב' מיני אוכלין וחילוקי דינים ביניהם

[ג] ואשר נראה בס"ד, דאמנם לשיטת הרמב"ם נאמרו ב' דיני ברירה, ישנו איסור של הוצאת הפסולת מתוך האוכל, ויסודו הוא תיקון והכשרת האוכל, וישנו דין נוסף האוסר ברירת ב' מינין, וזה מצד עצם ההפרדה בין המינים והעמדת כל מין על מקומו, ואף שבודאי לא חשיב כמתקן את המינים ע"י הפרדתם.

כל כך, ולא דמי למבשל וכדומה שאי אפשר לשנות מכמות שהיה, מה שאין כן בורר יכול להניח אוכל לפסולת כמו שהיה ולברור בחול. ויש לומר דאסור מטעם קנס, דעביד איסורא, וצ"ע.

וכתב המשנה ברורה (סימן שיח ס"ק ז) הנה בגמרא פליגי בענין שוגג ומזיד ר"מ ור' יהודה ודעת השו"ע הוא דעת ר' יהודה שכן הסכימו הר"ף והרמב"ם והגאונים, והגר"א הסכים בבאורו לשיטת התוספות וסייעתם דפסקו כר' מאיר דבמזיד אסור בין לו בין לאחרים עד מו"ש ובשוגג מותר גם לו מיד. ובמקום הצורך יש לסמוך על זה בבשול בשוגג עכ"ד. ומבואר דס"ל להמשנ"ב דבמקום הצורך יש לסמוך ע"ד הגר"א.

ובביאור הלכה (ריש סימן שיט) כתב הבורר אוכל מתוך הפסולת, עיין בפמ"ג שכתב דבדיעבד אם בירר י"ל דאסור לאותה שבת דנהנה ממלאכת שבת, וע"ש מה שמסתפק בכמה דברים בענין זה. אולם לפי מה שכתב הגר"א לעיל בסימן שי"ח ס"א אין להחמיר בשאר מלאכות בשוגג לענין דינא, וע"ש בבח"ל עכ"ל.

ובספר ארחות שבת (פ"ג הערה קמו) כתבו דמשמע דס"ל לבה"ל להקל בבורר בשוגג על פי דברי הגר"א, וצ"ע דהא בס"י שיח לא סמך המשנ"ב על הגר"א אלא במקום הצורך. וגם מה שציטט מהגר"א דבשאר מלאכות אין להחמיר צ"ע, דלא מצינו בגר"א חילוק בין בישול לשאר מלאכות.

והביאו שכתב מו"ר זצוק"ל הכ"מ דמסתמא לא שייך לומר כאן כסברת רבינו יונה והרשב"א בהוצאה שאין להחפץ נאסר הואיל ולא נתקן גוף החפץ, וגם שם כדומה שהרשב"א לא הכריע, רק בה"א כלל מ' ועוד, אבל בורר התורה החשיבה **הך תיקון** [ולא כתבו הראשונים דבורר מלאכה גרועה] ואולי הבה"ל סמך גם על זה ולא ביאר, עכ"ד.

ובספר הלכות שבת בשבת (בורר הערה 148) כתב ע"ד הבה"ל, ודבריו צ"ב מהו שכתב בשאר מלאכות, הא הגר"א מיקל כר"מ דהמבשל בשוגג יאכל. גם צ"ב למה סמך כאן על דברי הגר"א בפשיטות, ושם לא כ' להקל אלא במקום צורך, והרי הוא חולק על השו"ע ר"ס שי"ח דנקט דבשוגג אסור. אך נראה כוונת הבה"ל למשנ"ב בר"ס שי"ח בשם החי"א דבדבר שלא נתקן בגופו בהוצאה והעברה לא נאסר בדיעבד, ולכן אף בזה י"ל דס"ל דזה לא חשיב תיקון בגופו, דאף דחשיב מלאכה ותיקון הרי אף הוצאה והעברה חשיב תיקון, ומ"מ לא אסרו בזה, ה"נ בזה י"ל דכיון דהאוכל לא נשתנה בגופו לא אסרו בשוגג, ולכן בזה הוא דס"ל לבה"ל לסמוך על הגר"א בזה, ונראה דמ"מ דכיון דעכ"פ דלהפמ"ג ס"ל דנאסר אף בשוגג, בודאי ראוי להחמיר בזה, רק דיש לסמוך על הגר"א בזה בדיעבד בצירוף סברא הנ"ל.

ובשביתת השבת (פתיחה למלאכת דש באר רחובות אות ב) כתב דבורר הוי ב' גופין נפרדין אע"ג שמעורבין, מכל מקום במקום שהם נפרדים זה מזה ואין אחד בלוע בתוך גופו של חבירו, אלא כל אחד גופו במקום שהוא שם עומד בפני עצמו אלא שמעורבים וסמוכים זה לזה, והוא עושה הפעולה שמבדיל ומרחיק זה מזה ואיננו ענין חדש ופעולה גדולה חדשה כ"כ, בין שכבר היו נפרדין אלא שמרחיקן ממקומן, וכיון שאיננה פעולה גדולה כ"כ לכן אם בורר ואוכל לאלתר מותר, כיון דבשעה שמפרידו מניחו בפיו לא הוי פעולה כלל, אלא מלטול בעלמא.

ובספר שבות יצחק (בורר עמ' קמו) כתב בשם הגריש"א זצ"ל, דשאני בורר שאין כ"כ שינוי בתוצאה בגוף הדבר, לכן בעינן טפי שתהא הפעולה בידים ודומיא דמשכן, [ועל דרך שמצינו במלאכת הוצאה שמלאכה גרועה היא כי אין שינוי בגוף הדבר, ולכן בעינן טפי שהפעולה תעשה דומיא דמשכן]. ולפי"ז אין ללמוד מגדרי מלאכת בורר לשאר מלאכות, עכ"ד.

ולפי כל האמור יש לדון דהא מיהת פשיטא דל"ש להחשיב מעשה שבת כל שהתיקון הוא רק להניח הפסולת כדבר נפרד במקומו הראוי לו, וע"י.

ויתבאר בהקדם דברי הב"י (ריש סי' שיט) בשיטת הרמב"ם, וז"ל, והרמב"ם בפרק ח' כתב... הבורר אוכל מתוך פסולת בידו להניחו אפילו לבו ביום נעשה כבורר לאוצר וחייב. היו לפניו שני מיני אוכלין מעורבין בורר אחד מאחר ומניח לאכול מיד ואם בירר והניח לאחר זמן אפילו לבו ביום כגון שבירר שחרית לאכול בין הערביים חייב... ומכל מקום אם בירר להניח עד אחר שלש או ארבע שעות, נראה מדבריו שיש חילוק בין בורר אוכל מתוך פסולת לבורר אוכל אחד מ[אוכל] אחר, דבורר אוכל מתוך פסולת חייב, ובורר אוכל אחד מאחר לא מחייב אלא אם כן בירר שחרית לאכול בין הערביים, אלא שאיני יודע מנין לו חילוק זה, ואם לא נתכוין לכך קשה אמאי פלגינהו בתרתיה.

ומבואר בדברי הב"י בדיוק לשון הרמב"ם שחלוק שיעור לאלתר בביררת ב' מיני אוכלין מביררת אוכל מתוך פסולת, דאף כי בבורר אוכל מתוך פסולת בעי שיבורר ממש בסמוך לסעודה, בבורר אוכל מאוכל אחר אזי גם אם בורר ג' או ד' שעות קודם הסעודה, כל שאין זה מסעודה אחת לחברתה, עדיין זה בכלל 'לאלתר'.

ולכאורה צ"ב, מנין לו להרמב"ם הך מילתא, וכמו שהקשה הב"י, וכן מהו ההסבר בשני שיעורים אלו.

עוד מצינו חידוש להלכה בדין ברירת ב' מיני אוכלין, הנה בביאור הלכה (סעיף ג ד"ה ומניח השני) כתב וז"ל, עיין בספר מאמר מרדכי שהביא בשם הר"ר דוד עראמה בפירושו להרמב"ם שכתב דבשני מיני אוכלים אף על פי שלא אכל מה שבירר אלא מה שהיה בורר בידו הניחו לבו ביום או למחרת ואכל המין הנשאר שרי דלא אסרינן זה אלא בבורר פסולת גמור מתוך אוכל, משא"כ הכא דהוי ב' מיני אוכלים וכל שבורר כדי לאכול לאלתר שרי, עכ"ל המא"מ, וכ"כ ג"כ בספר מגלת ספר לדעת הרמב"ם¹⁶.

ואשר נראה לבאר בס"ד בשיטת הרמב"ם, דאמנם נאמרו במלאכת בורר ב' מחלקות שונות, מלאכת בורר בשני מיני אוכלין יסודה הוא עצם ההפרדה והמיון בין שני המינים, ולא מחמת שיש בזה תיקון לאותם האוכלין, כי בודאי אין זה נחשב לתיקון בעצם החפצא של כל חד מינייהו בכך שהוא מופרש ונברר מהמין השני, אלא גדר מלאכת ברירה כאן היינו עצם המיון וההפרדה בין שני המינים, וזה דרך ברירה לאוצר, שממיון ומסדר את המינים לשומרן לזמן ארוך ע"י ברירתן.

ואילו במלאכת ברירה של אוכל מתוך פסולת, מלבד הפרדת ומיון הפסולת מתוך האוכל, יש בכך משום מלאכת תיקון לאוכל שמתקנו ומכשירו מפסולת שבו, ובאמת אינו מתקן את הפסולת כלל אלא רק את האוכל.

וזה פשר שינוי שיעור 'לאלתר' בין אופני הברירה בשיטת הרמב"ם, דבורר אוכל ממין אוכל אחר, העיקר הוא להפקיע את ה'דרך ברירה' שבורר וממיון לאוצר, וכיון שאינו עושה כן מסעודה לסעודה, אלא רק בורר לסעודה הקרובה שמקדים ובורר סמוך לה, שוב אין כאן ברירה לאוצר, אלא ברירה לאכילה, ושרי מדין 'לאלתר'.

אולם בבורר אוכל מתוך פסולת לא די בכך, שהרי סו"ם הרי הוא מתקן ומכשיר את האוכל לאכילה, ואף זה נחשב כמעשה ברירה, ולענין זה 'לאלתר' לא בא להפקיע שאינו בורר

¹⁶ וכן העלה בהגהות הג"מ רבי אלעזר משה הורוויץ כאן בשיטת הרמב"ם, וביאר לפי"ז כל מהלך שיטת אב"י ושו"ת הגמ', יעו"ש בדבריו הנפלאים.

לאוצר, אלא ה'לאלתר' משוי ליה כבורר בדרך אכילה, ולכן בעינן שיכרוור סמוך לסעודה ממשי¹⁷.

ואכתי לא נתבאר לן פשר החילוק שבברירת ב' מיני אוכלין לא איכפת לן שהוא בורר המין שאינו חפץ בו ונומל המין השני, ולזה בעינן להקדים יסודי ההיתר השנויים בשמעתין, ומה שנחלקו הראשונים בגדריהם.

'דרך אכילה' – שינוי באופן עשיית המלאכה או היתר מיוחד של 'דרך אכילה'

[ה] הנה על האי שינוי דרב חסדא מקשה עליה בגמ', מתקיף לה רב יוסף וכי מותר לאפות פחות מכשיעור. וצ"ב מהי סברתו של ר"ח דפחות מכשיעור יהיה מותר לברור.

ומצינו בדברי התוס' ושאר הראשונים שנתכוונו כולם לדבר אחד, דסברת ר"ח היא שפחות מכשיעור הוי דרך אכילה. אולם באמת נראה שניתן לבאר זאת בב' אנפי.

הא' דדרך אכילה היינו שאין זה דרך ברירה, והיינו שיש עשיה דרך המלאכה, ויש שעושה המלאכה בשינוי, וכאן השינוי הוא בכך שזה בדרך של אכילה ולא בדרך מעשה ברירה. ונראה שכן היא בפשוטו כוונת התוס'¹⁸.

---

¹⁷ אולם באמת כל חילוק זה שישנם ב' שיעורים של לאלתר הוא מחודש מאוד, שהרי מקור דין לאלתר אחד הוא בדברי אבבי שנאמרו על ברייתא דידן דמיירי בב' מיני אוכלין, ומנא לן לחדש כולי האי, וכמו שכבר הרגיש הב"י בדבריו.

ועי' ביאור הלכה (סעיף ג ד"ה שבירר) שמסיק שאין לסמוך על חילוק זה, ואף בשני מיני אוכלין לא שרי אלא סמוך לסעודה הקרובה.

אכן כבר העירו שמצינו זכר לדבר בביאורו של הרמב"ן בשיטת רש"י בשמעתין וז"ל, ויש לפרש דברייתא אחרת היא ופלוגתא דרב אשי ורב ירמיה מדיפתי בשני מיני אוכלין שאין בהן פסולת כלל, לפיכך נחלקו בה בקנן ובתמחוי ואפילו לבו ביום דמר פטר ומר מחייב אבל לאלתר מותר, וברייתא דלעיל באוכל ופסולת מעורבין ובקנן ובתמחוי ומשום הכי לבו ביום חייב חטאת ומיהו לאלתר מותר.

הרי מבואר דסבר לחלק להלכה בין ברירה בשני מיני אוכלין שאין בהם פסולת לברירה באוכל ופסולת מעורבין, ועי' היטב.

¹⁸ שוב התבוננתי שהתוס' נקטו בלשונם בחיוב 'דרך אכילה' ולא הסתפקו בכך שאין זה דרך ברירה, ונראה מזה שלשיטתם בעינן להיתר של דרך אכילה דייקא.

והנה התוס' ביארו לשון הברייתא 'בורר ומניה' דהיינו לצורך אחרים. ובלשון רש"י ד"ה ובורר ומניה לא משמע כן, ונראה מדבריו שנדחק שגם מניה המכוון הוא לאכול לאלתר, וכנראה שהמכוון הוא לפרש גדר לאלתר לעצמו שאינו רק לאלתר ממש, אלא יכול גם להניח ואח"כ לאכול מיד, יעויין בב"י.

ויש לדון במעם שרש"י לא פירש דמניה היינו לאחרים, ויש מקום לומר שרש"י חלוק על היתר זה לגמרי, וסבר שאין שום היתר להניח לאחרים, ויעוי' בהגהות מרדכי (רמז תסא), וז"ל, פ"י ראב"ן לברור ולהניח כמלא פיו ולהכניס בפיו. א"נ לברור כדי סעודתו להתחיל ולגמור אחר ברירתו אבל לאכול אחר שעה נעשה כבורר לאוצר. ומשמע דבאמת לשיטתו אין היתר להניח לאחרים.

אולם ניתן לצדד ולומר שרש"י אינו חולק על דין זה המפורש בדברי הירושלמי, וגם היתר זה כמעט מוכרח בשמעתין בהך עובדא דרב ביבי שדא קמיהו, אלא דס"ל לרש"י שזה אינו חידוש שגם לאחרים שרי, דמאי שנא מלעצמו, הלא יסוד היתר לאלתר היינו משום שאין זה דרך בוררין, ומה לי בזה אם בורר לצורך עצמו או להאכיל אחרים על שולחנו, סו"ס אין דרך הבוררין בכך.

אולם בדברי הראשונים מצינו שהאריכו יותר בביאור סברת ר"ח, וז"ל הרמב"ן, פי' מסברא קסבר רבה שאין בבורר פחות מכשיעור חיוב כאופה פחות מכשיעור, שאין דרך ברירה בכך אלא כאוכל ומצא פסולת בחתיכה שהוא אוכל, ומפריש פסולת מתוך אוכל הוא שמותר, ורב יוסף אמר דכיון דכשיעור חייב פחות מכשיעור נמי אסור דדרך ברור הוא שכל בורר קימעה קימעה הוא בורר עד שמצטרף לחשבון גדול.

הרי לנו בדברי הרמב"ן שאין זה רק צד היתר מצד שאין זה הדרך של מלאכת ברירה, כי באמת מצד היעוד של המלאכה לכאורה צודק רב יוסף במענתו שסו"ס הרי זה דרך ברירה, כי כל בורר קמעה קמעה הוא בורר עד שמצטרף לחשבון גדול, אלא שיש כאן דין מיוחד של דרך אכילה, והיינו שעד כמה שזה ממש בדרך אכילתו הרי זה נחשב שאינו עוסק בעת בלברור אלא בלאכול, ואין הפטור נעוץ במה שהמעשה היבש לא נעשה בדרך עשיית אותה המלאכה, אלא שמצד העושה אין המעשה שלו מוגדר כעושה אותה הפעולה אלא כעושה פעולה אחרת של אכילה.

וכן נראה בכוונת הריטב"א, וז"ל, בורר ואוכל פחות מכשיעור. פירוש ואפי' בנפה וכברה¹⁹, דקסבר דכל פחות מכשיעור אין עליו שם ברירה כלל אלא כמכשיר ומתקן אכילתו²⁰. וראה עוד בחידושי הר"ן ובתוספות הרא"ש כאן.

וכיוצא בזה יש לעיין בביאור האופנים שמותר לברור, אם יסודם הוא השינוי בצורת העשיה גרידא, או שנאמר בכאן דין מיוחד של 'דרך אכילה', וכמו שנתבאר.

והנה בלשונות רש"י נראה כי יסוד הכל הוא השינוי שמשנה מצורת העשיה, כך כתב לגבי ברירה ביד ולא בכלי, 'דעיקר ברירה בנפה וכברה, אבל ביד לא דמי לבורר כלל'. וכך כתב

ובעיקר הנידון, יעויין בבאר היטב (ס"ק ב) שהביא משו"ת מהרי"ט צהלון שנחלקו בזה המהריט"ן ומהר"י אבולעפיא.

ואילו בדעת התוס' דסבר שישנו חידוש במניח לאחרים, נראה שזה מוסבר היטב אם היתר לאלתר היינו משום שזהו דרך אכילה, והרי הוא מתעסק באכילה ולא בברירה, ולכך בודאי יש מקום לומר שזה שייך רק אם מתעסק בצרכי אכילת עצמו, שעיי"ז מוגדר כאוכל ולא כבורר, ורבותא הוא דנקט שגם בעוסק בצרכי אכילת אחרים חשיב 'דרך אכילה' ולא מלאכת ברירה. ועיין.

אולם באמת כב"י משמע דרש"י פליג על עיקר דין זה דמניח לצורך אכילת אחרים, והיינו משום שלפי מה שפירש בלישנא דבריייתא דידן אין שום הכרח להתיר גם לצורך אחרים. ועי' עוד בבאר היטב (סי' שיט ס"ק ב) בשם שו"ת מהרי"ט צהלון שכן העלה משם מהר"י אבולעפיא דלרש"י לברור לאחרים חייב.

ואגב יש לעמוד בדקדוק לשונו הזהב של רש"י שנקט כאן 'דרך בוררין' ולא דרך ברירה כמו באוכל מתוך פסולת, והיינו משום שבעצם אין החילוק נעוץ בעצם צורת עשיית המלאכה אלא בכוונת העושה, שאם עושה סמוך לסעודה אין זה מנהג ודרך הבוררין, אבל המעשה מצד עצמו אין שום הפרש בו, ודוק.

¹⁹ אגב למדנו בדברי הריטב"א דשרי אפילו בנפה וכברה, ועי' חזו"א סי' נד ס"ק א שהביא דברי הרמב"ן ונמא לחדש עוד שכל זה מיירי דווקא כאשר בורר ביד, [ועד"ז כתב לבאר סברת עולא דמתיר לכו ביום, אולם עי' פמ"ג משב"ז ס"ק א].

²⁰ ובתוך דבריו של הרמב"ן שמענו חידוש עצום להלכה להתיר בדרך אכילה ממש גם פסולת מתוך אוכל, ואין ברור בכוונתו אם המכוון הוא לחתיכה שהכנים ממש לתוך פיו שמותר להוציא ממנה הפסולת, [וכן ביאר החזו"א סי' נד ס"ק א], או אפילו לחתיכה שאוחזו בידו כדי לאכלה מיד, שמותר להפריש ממנה הפסולת, וכמו שפירש בביאור הלכה בדבריו. אבל הא מיהת לכאורה שמעינן להדיא בדבריו שבהך 'דרך אכילה' אין המכוון רק לאפקעי מדרך מעשה ברירה, אלא נאמר כאן דין חיובי של התעסקות בדרך אכילה, וכמש"נ.

לגבי אוכל מתוך הפסולת 'לא דרך ברירה היא', וכן לענין לאלתר, 'לאכול לאלתר, שאין זה דרך בורר'²¹.

וכן מורה לשון הלבוש שכתב, ואין עיקר דרך הבוררים אלא הבורר לאוצר, שכן דרך כל הבוררין זורקין את הפסולת ואוצרין את הפירות. אבל הבורר כדי לאכול לאלתר אין זה דרך ברירה, דהיינו דהוי שינוי ולהכי שרי.

אולם רבינו חננאל בסוגיין (נדפס לקמן ע"ב) כתב בטעמא דמותר לברור לאלתר, 'דמלאכת מחשבת אסרה תורה והאי לאו מלאכת מחשבת הוא דלא קא מכוין במלאכה אלא לאכילה בלבד'.

ונראה בדבריו דאמנם אין ההיתר משום דלאו דרך ברירה הוא והוי שינוי בצורת העשייה, אלא משום הגדרת תוכן המלאכה שיש כאן אכילה ולא מלאכה.

וראה עוד לשון הריטב"א בביאור דברי רב יוסף בורר ואוכל [ביד בורר] ומניח ביד, וז"ל, פירוש לאכול לשעתו, דכיון דלשעתו הוא ועומד בידו לא חשיבא ברירה כלל.

הרי שהריטב"א כייל בהדי התנאי של בידו גם את 'לשעתו' – לאלתר, ומבאר דהיינו משום דהוי בדרך אכילה.

וכן ממו לשון הרשב"א בתשובותיו (ח"ד סימן עה), אלמא כל שאוכל מיד כדרך שבני אדם אוכלים אף על פי שיש באותו צד בעצמו חיוב חטאת כשמניח לאחר זמן, אפילו הכי אם אוכלו לאלתר שרי, ואף לבני ביתו מותר.

והר"ן כאן כתב בביאור דברי אב"י דלאלתר שרי, וז"ל בתו"ד, וליכא לאקשווי לאב"י מכיון דלבו ביום חייב חטאת היאך שרי לאלתר, דהא בישול אפילו לאלתר אסור. דכיון שאינו אלא לפי שעה אינו אלא כמתעסק לאכילה.

והגדרת היתר זה של 'דרך אכילה' ומתעסק באכילה למדנו בלשון החזו"א (סי' סא): האכילה התמידית היא דרך ברירה ולא חייל עליה שם עובדא ועמל מלאכה'. והיינו שבכח"ג שהוא בורר בדרך אכילה הוא מוגדר כאוכל ולא כעושה מלאכה²².

---

²¹ והנה בלשון רש"י מודגש גבי ברירה ביד שלא דמי כלל לבורר, ובפשוטו המכוון הוא שזהו שינוי גדול יותר, ואמנם כן מפורש בכל הראשונים מבני בית מדרשו של רש"י, יעויין בפסקי רי"ד ובספר המכריע סי' כג ובשבלי הלקט סי' צב. [ובשבכה"ל הפליג טפי ללמוד מזה על היתר במלאכת דש].

²² ולפי הסבר זה ישנו חידוש גדול לאותם השיטות שבהיתר של 'לאלתר' נכלל גם הזמן הסמוך לסעודה, והיינו שהוא מוגדר כאוכל גם באותו הזמן, וזמן זה נטפל גם לאכילתו.

והנה בנוונא שבירר דבר מאכל על מנת לאוכלו לאלתר ושוב נמלך שלא לאכלו, כתב בשער הציון סי' שיט ס"ק ה בשם הפמ"ג דפשוט שאין בזה חיוב חטאת כיון שסו"ס בשעת הברירה היה בדעתו לאכלו לאלתר, ומ"מ לא אריך למיעבד הכי. ובשער הציון נראה שמפקפק בזה ומייתי ראיה מהא דסי' שמוז סעיף ו.

ובאמת יש לדון הרבה על ראיית השעה"צ, דהתם גבי מלאכת צידה מיירי שבשעת מעשה ישיבת השני היתה בהיתר גמור ומושלם, ואינו מוגדר כצד אלא כשומר בעלמא, ולכן אינו מחויב לקום ממקומו כאשר הראשון מסתלק, אבל כאן נראה שהתוצאה שאוכל לבסוף אחר הברירה מישך שייכא להיתר, וכל ההיתר הוא מחמת שהברירה משתייכת ומתייחסת לאכילה, ואין זה רק דין כוונה ומחשבה בעשיית המעשה גרידא, אלא בעינן לאכילתו על מנת שיהיה מוגדר כאוכל ולא כעושה מלאכה. וראיתי שכבר עמד בזה מו"ר זצוק"ל, כמו שהובא בספר ארחות שבת (פ"ג הערה נו).

היתר ההפרדה בין המינים רק מכה התעסקות באכילה

[ו] ולכאורה נראה מסברא שאם אנו מגדירים את מלאכת ברירה כמלאכת הוצאת פסולת מתוך האוכל, אזי הגדרת המלאכה זה גוף מעשה הברירה שהוא מנפה ומזקק את האוכל ע"י הוצאת הפסולת, והסברא נותנת שלחפקיע מידי מלאכה זו סגי בכך שעושה המלאכה בשינוי ושלא בדרך הבוררין.

אולם אם מהות המלאכה ותוכנה היינו התוצאה המתקבלת שישנה הפרדה בין המינים המעורבים בתערובת, לכאורה מה בכך ששינה בצורת העשייה של הברירה, הרי ה'מלאכת מחשבת' של המלאכה היא לא פעולת הברירה כשלעצמה, אלא תוצאת העמדת הדברים על מכונם ומקומם.

ולכן מסתברא מילתא דלשיטת הרמב"ם שמלאכת ברירה כוללת גם מלאכת הפרדה בין ב' מינים, אזי ההיתרים אינם רק מצד שינוי ושלא בדרך, אלא מצד שאינו מתעסק בברירה ובהפרדת המינים אלא באכילה, וכסברת הני קמאי.

והנה אי נימא כהבנה זו בדין לאלתר אליבא דהרמב"ם, דהיתר לאלתר היינו משום שאינו מתעסק בברירה אלא באכילה, נראה דמבואר היטב חידושו של רבי דוד ערמאה בשיטתו, דבשני מיני אוכלים אף על פי שלא אכל מה שבירר אלא מה שהיה בורר בידו הניחו לבו ביום או למחרת ואכל המין הנשאר שרי, כי בב' מיני אוכלין תוכן מלאכת הברירה הוא לא תיקון המאכל, אלא הפרדת ב' המינים שזה נחשב כמעשה ברירה לאוצר, ולכן בגוונא דידן אף שלא אוכל את מה שבירר אלא את המין הנשאר, אין כאן מעשה ברירה לאוצר, אלא הרי זה בורר בדרך של מתעסק באכילה, שהרי סו"ם בורר לא על מנת לשמר אלא ע"מ לאכול עכשיו את המין הנשאר, ודוק²³.

ונראה דמ"מ חיוב חטאת אין כאן בודאי, כי סו"ם יש לנו לדון מעשה הברירה לפי שעתו כמעשה של היתר, אבל יאות שפיר ע"ז לשונו הזהב של הפמ"ג דלא אריך למיעבד הכי.

ועכ"פ נראה דלכאורה לפי דך גיסא שנאמר בכאן היתר של דרך אכילה, ולא רק ענין של שינוי מצורת העשייה, אזי בעינן שלא רק שהמעשה יעשה לא באופן של מעשה ברירה, אלא שבפועל יהיה המעשה לצורך של אכילה, וכחלק ממעשה אכילה, וזהו שכתב הפמ"ג דלא אריך למיעבד הכי.

ויע' היטב בלשון הפמ"ג במקורו שהוסיף 'הא חיוב חטאת למפרע לא דמלאכת מחשבת אסרה תורה'. והיינו דהא מיהת פשיטא שאם מיהסרא בפעולת העשייה ולא הוי דרך ברירה, מיהסרא ב'מחשבת' של המלאכה, ומ"מ יש כאן את הפעולה כמות שהיא שהיא מוגדרת עדיין כברירה בשינוי, ומשא"כ דרך אכילה זה מגדיר את הפעולה עצמה כפעולת אכילה, ועיין.

ושמעתי לומר עוד נפ"מ בזה גם לגבי השיעור של לאלתר, שאם אנו מבקשים רק שינוי מצורת העשייה של ברירה, לכאורה כל שמכין לסעודה קרובה, א"צ שיהיה בפועל בזמן קרוב ממש, וגם אם נתעכבה הסעודה מאיזה טעם, לית לן בה, אבל אם אנו מחפשים 'דרך אכילה', יותר יש להקפיד שיהיה בפועל בצורת התעסקות דרך אכילה. (יעו' בספר אור לנתיבתי עמ' רח).

ובמקרה הפוך, שבירר אוכל מתוך פסולת בידו לאוכלו לאחר זמן ואח"כ נמלך ואכלו לאלתר, אם חייב חטאת או לאו. ונפ"מ בספק זה שאם אמנם אם יאכלנו לאלתר פטור, נאמר לו שיאכלנו לאלתר, כדי להצילו מאיסור תורה. יעויין באריכות בשו"ת רב פעלים (ח"א או"ח סי' יב).

²³ ועל דרך זה יש שמוצאו נפ"מ נוספת בדין בורר לאחרים אליבא דרש"י, דיעו' לעיל בהערה שהבאנו שיש שפירשו בשיטתו דפליג על התוס' וס"ל שבורר לאחרים חייב, דכל זה הוא כבורר אוכל מתוך פסולת, שבוזה היתר לאלתר גדרו הוא משום דהוה דרך אכילה, ובוזה יש לצדד שלאחרים אין זה נחשב דרך אכילה ידידה,

דיון במקור דברי הרמב"ם לחידושו דב' מיני ברירה הו'

[ז] והנה פשוט שכל דברינו אלה אינם מוכרחים, והינם בדרך הצעה וסברא בעלמא, אבל בעיקרא דהאי מילתא איכא למישדי בה נרגא, היאך שייך למימר כולי האי בשיטת הרמב"ם ולחדש שישנם ב' מחלקות במלאכת ברירה, דין של תיקון והוצאת הפסולת מן האוכל, ודין של הפרדה ומיון ב' מינים, אחר ששם אב מלאכה אחד הוא, ומהיכן הפליג הרמב"ם כל כך.

ואולי יש לומר בדרך חידוד, דהנה איתא בירושלמי כאן חידוש גדול, וז"ל, אמר רבי יודן יש שהוא בורר צרורות כל היום ואינו מתחייב. יש שהוא נוטל כגרוגרת ומיד מתחייב. היך עבידא היה יושב על גבי כרי וברר צרורות כל היום ואינו מתחייב. נטל לתוך ידו כגרוגרת ובירר חייב.

ובביאור טעמו של הירושלמי שביושב על גבי כרי בבורר צרורות כל היום לא מתחייב, יש שפירשו דהיינו לפי שאין דרך לברור צרורות ביד, כן פירש הנצי"ב במרומי שדה²⁴, אולם רוב האחרונים ומפרשי הירושלמי ביארו דהיינו משום שלא כילה את פעולת הברירה והשלימה כדבעי, ולא נחשב שהועיל מידי בכרירתו. (קרבן העדה, ויעויין פמ"ג סי' שמ ס"ק יח ובביאור הלכה שם סעיף א ד"ה ומלקט; אגלי טל זורה ס"ק א אות ה; שו"ת מהרש"ם ח"ז סי' קלז; ערוך השולחן כאן).

והנה כבר האריכו בספר אגלי טל ועוד שהרמב"ם והפוסקים (מלבד האור זרוע) לא העתיקו דינו של הירושלמי, והיינו משום דבתלמודא דידן לא נראה כן, שהרי אמרו שמלאכת בורר דומה למלאכת זורה, ובזורה נשארה עוד פסולת אחרי הזרייה עד הטחינה והריקוד, ולא נגמרה ונשלמה המלאכה.

ומעתה יתכן שמתוך כך למד הרמב"ם שאף כי מלאכת ברירת פסולת מתוך אוכל יסודה הוא תיקון האוכל, מ"מ ישנו איסור בעצם פעולת ההפרדה בין המינים וסידור כל דבר על מקומו, כי הרי גם במקום שלא ניתקן האוכל, והיינו כל התערובת, מ"מ חשיב פעולה זו של הפרדה כפעולת בורר, וע"כ ששם מלאכת בורר יאות גם על עיקר פעולת ההפרדה בלא תיקון מחותני, ועייין.

ביאור חדש ביסוד דין הרמב"ם בב' מיני אוכלין מעורבין, וגילוי מקורו מדברי התוספתא

[ח] אולם אחר ההתכוננות נראה שרחוקים הדברים הללו בפשט לשון הרמב"ם, וכפי שנבאר בס"ד.

כבר הבאנו לעיל את הכרחו של הריטב"א לסברת התוס' שגם בב' מיני אוכלין ישנם אוכל ופסולת, שהרי דברי רב המנונא קאי על לישנא דברייתא דידן, והיאך אפשר להעמיד

אבל כבורר שני מיני אוכלין בודאי גם בורר לאחרים דינו כבורר לאלתר משום שם"ם אינו בורר לאוצר ואין כאן מלאכת ברירה של אוצר.

²⁴ וכן משמע בדברי הרי"ד בספר המכריע (סימן כג), וז"ל, שגם ביד דרך העולם הוא לברור ולהניח לאוצר שכן אדם שיש לו דבר מועט בוררו יד על יד והילכך חייב חטאת ולא הותר ביד אלא לצורך סעודתו. והכי גרים בירושלמי אמר רבי יודן יש שהוא בורר צרורות כל היום ואינו מתחייב ויש שהוא נוטל כגרוגרת ומיד מתחייב. היך עבידה. היה יושב על גבי כרי ובורר צרורות כל היום ואינו מתחייב נטל לתוך ידו כגרוגרת ובורר מתחייב. אלמא גם ביד הוי דרך העולם ומתחייב עליו אם דעתו כדי לשמור.

החילוק של אוכל מתוך פסולת על ב' מיני אוכלין, ובברייתא לא נזכר מקרה נוסף לב' מיני אוכלין. ולפלא מה יענה הרמב"ם על קושיא זו.

ולכאורה נראה מוכרח שאף הרמב"ם מודה לסברת התוס' דאי גרסינן בברייתא דידן שני מיני אוכלין, ועלה אמר רב המנונא בורר אוכל מתוך פסולת, בע"כ שגם בב' מיני אוכלין ישנם אוכל ופסולת, ובפרט שלא מצינו בראשונים שום חולק על סברת התוס'. ואף כי בדברי האחרונים מצינו שסוברים שבאוכל מתוך אוכל לעולם נקרא אוכל מתוך פסולת, אפילו כשבורר המין שיניח לאחר כך ומשאיר המין שרוצה לאכול עכשיו, יעויין בקרית ספר להמב"ט פ"ח משבת, ועי' במ"מ שם הל' יב].

וביותר נראה כן מתוך לשון הרמב"ם בהלכה יב, הבורר אוכל מתוך פסולת או שהיו לפניו שני מיני אוכלין ובירר מין ממין אחר וכו'. הרי דהרמב"ם כיילינהו לשני אופני הברירה בהדדי, ומהיכי תיתי לחלקם בסכינא חריפא.

ואכתי תיקשי לן, שאם אמנם מודה הרמב"ם לסברת התוס', מנא ליה להרמב"ם עיקר דין ברירה בין ב' מינים, היכא דלא שייכא סברת התוס', וכגון בגוונא דספיקת הפמ"ג שלא שייך לקבוע הי מינייהו אוכל והי פסולת.

ברם כבר כתב בספר אגלי טל שמקור דברי הרמב"ם הוא בדברי התוספתא שבת (פט"ז ה"ט; הובאה ברמב"ן ורשב"א לקמן קמג, ב), נתערבו לו פירות בפירות בורר ואוכל בורר ומניח על השלחן בורר ומשליך לפני בהמתו. בירר אילו בפני עצמן ואילו בפני עצמן או שליטת מתוכן עפר וצורות הרי זה חייב.

ולשון הברייתא ביררו אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן משמע שרוצה בברירת שניהם ולא שחפץ באחד יותר, והיינו הדין של ב' מיני אוכלין, ואין כאן אוכל ופסולת, ואעפ"כ חייב.

אבל באמת נראה בפשט דברי התוספתא שאין החילוק בהגדרת מלאכת הברירה מהו חפצו ויעודו של העושה בעשיית מלאכה זו, אלא בגוונא דידן מעשה הברירה הוא באופן אחר, שבבורר אוכל מתוך פסולת, או אפילו בב' מיני אוכלין וחפץ בא' מהן, הרי ענין הברירה כאן אינו שהוא מתעסק רק עם חלק אחד מן התערובת שהוא בורר ומוציא את הפסולת או את האוכל, אלא ענין הברירה הוא שמתעסק עם כל חלקי התערובת ובוררם לסדר כל אחד במקומו.

ודין מיוחד זה של ברירה לא נכתב בתוך דברי הרמב"ם בהל' יב, אלא במה שחזר ושנה ההלכה בהלכה יג, היו לפניו שני מיני אוכלין מעורבין בורר אחד מאחד ומניח לאכול מיד, ואם בירר והניח לאחר זמן אפילו לבו ביום כגון שכירר בשחרית לאכול בין הערבים חייב.

דיוק לשונות הרמב"ם ונפ"מ בין שני הדינים

[ט] ויש לדייק לשון הרמב"ם כאן שנקט שני מיני אוכלין מעורבין, ולעיל נקט ב' מיני אוכלין ולא הזכיר שהן מעורבין. וכן במה שלעיל כתב שבורר 'מין ממין' וכאן כתב 'אחד מאחד'.

ולכאורה נראה מזה כמו שנתבאר, שהחילוק נעוץ בעצם פעולת הברירה, דבהל' יד מיירי בב' מיני אוכלין מעורבין שהוא בורר ומסדר את ב' המינים כאחד ואינו חפץ בזה יותר מזה, ובורר את כל התערובת אחד מאחד ולא שנוטל מין אחד ומפרידו מחבירו, וזהו הדין הנוסף של ברירה ב' מיני אוכלין אליבא דהרמב"ם.

ולפי דברינו נמצא איפוא שאין כאן ב' מחלקות של איסור ברירה בשיטת הרמב"ם, ברירה אוכל ופסולת ותיקון האוכל, והפרדת ב' מיני אוכלין וסידורם, אלא ענין מלאכת הברירה ויעודו אחד הוא – מעשה ההפרדה בין המינים, והחילוק הוא שבברירה ב' מינים דמיירי עלה

בתוספתא הרי הוא בורר את ב' המינים ובורר את כל התערובת אחד מאחד, ודוק. [ונמצא להלכה בדעת הרמב"ם הנ"ל שלא כחילוקו של רבי דוד ערמאה הנ"ל].

והעולה מזה שבגוונא שמסתפק בה הפמ"ג שעושה פעולת ברירה רגילה שנוטל רק מין אחד ובורר, אולי בגוונא שאין כאן חלוקה של אוכל ופסולת בתוך התערובת, לא ייחשב זה כברירה, ועי' היטב. [דברינו כאן ע"פ שיעורו של מורינו הגאון רבי אליהו ליברמן שליט"א²⁵].

והנה לעיל הבאנו לדון בגוונא שאינו בורר תערובת אלא מפזר תערובת, וכגון שנוטל תערובת של פירות ומפזרן בזריקה, וע"י כך בטלה תערובתם, אי איכא למיחש בה משום בורר.

---

²⁵ ועוד חידש הגאון שליט"א לבאר בדיוק לשון הרמב"ם בב' ההלכות, שבהלכה יב כאשר מזכיר בעלמא ברירת אוכל מתוך פסולת או שני מיני אוכלין וביור מין ממין אחר כתב שאם בירר בידו לאכול לאלתר מותר. ואילו בהלכה יג בדין "היו לפניו שני מיני אוכלין מעורבין בורר אחד מאחד" כתב ש"מניח לאכול מיד". ובאמת שגם המחבר בשו"ע בהעתיקת ההלכות דייק לכתוב כן, בסעיף א העתיק את ההלכה הראשונה ונקט לאלתר, ובסעיף ג העתיק את ההלכה השניה ונקט מיד.

וביאר שזה ודאי ש'לאלתר' זהו אינו בסמוך ממש, וכעין שכתב רבינו חננאל כאן, וז"ל, ואף על פי דגרסינן (גיטין כז כח) לענין מי שאבד לו גט אם מצאו לאלתר כשר ואמרין היכי דמי לאלתר י"א כל שלא עבר [אדם] שם ואחרים אומרים כל שלא שהה אדם שם הכא כיון דאשכחין מפורש בתלמוד א"י כוותיה עבדינן ומסקינן לשמעתיה שיעור מה שמיסב על השולחן באותה סעודה בלבד.

ומבואר בלשונו דלולי שמצא בירושלמי להדיא השיעור של מיסב לאותה סעודה, היה יכול להתפרש לאלתר כמו בגיטין 'כל שלא עבר אדם שם', ועכ"פ הא מיהת ש'לאלתר' אינו מתפרש מיד ממש. והכי נמי יש לומר בדעת הרמב"ם והמחבר דלאו דווקא לאלתר ממש, ואולי סגי בזה שלא תהא סעודה אחרת בינתיים, [וכמו שנקטו הפוסקים על פי דברי רבינו ירוחם] ומשא"כ הברירה של אחד מאחד דמיירי בה בהלכה השני החמיר מפי שנאמר בה שיעור של מיד, ושם בעינן באותה הסעודה ממש או סמוך ממש לסעודה.

וביאר הסברא בזה, כי בברירת מין ממין אחר, עיקר המלאכה היא שהוא בורר לאוצר, וכל שזה בגדר לאלתר, והיינו שזה משתייך לסעודה הבאה ואין מפסיק באמצע איזה סעודה, מיקרי שבורר לאכילה ולא לאוצר, אולם בורר אחד מאחד, פעולת הברירה היא ברירה מובהקת מצד עצמה, שהוא לוקח ובורר בידיו אחת הנה ואחת הנה, ולהפקיע מידי מעשה ברירה בעינן שיהיה מיד ממש, והדברים מחודשים ונפלאים.

ועכ"פ לפי"ז המצא תימצא חידוש מיוחד בלשון המחבר בסעיף ג, וכבר עמד על כפל הענין בביאור הלכה (ד"ה שני מיני אוכלים), וז"ל, סעיף זה מיותר הוא דכבר כתב דין זה בס"א, ולא נקמיה אלא משום סיפא דאם בירר והניח לאחר זמן דדין זה עדיין לא נזכר, כי בס"ב לא מיירי אלא באוכל ופסולת ולא בשני מיני אוכלין, יעו"ש. ברם לפי דברינו מדוקדק היטב גם ריש ההלכה, והכל על מקומו בא בשלום.

והנה בשפת אמת כתב להעיר על עצם קושיית הגמ' על דברי הברייתא בורר ואוכל בורר ומניח, וז"ל, צ"ע דלמה לא מפרשי לה כך, דאם יש לפניו מינין הרבה בורר ואוכל בורר ומניח, היינו שנוטל מתוכם מה שיבוא לידו וכשעלה בידו אוכל אוכלו וכשעלה בידו פסולת מניח ואינו אוכל ואינו בורר כלל כל אחד בפני עצמו אלא נוטל הכל וכשעלה בידו פסולת אינו אוכלה, והא דקתני סיפא לא יבורר פי' שלא יטול הפסולת ממקצת אוכל ואח"כ יאכלנו ואם בירר חייב חטאת ואתי הכל כפשטא.

ויש לעיין טובא אם שרי כהאי גוונא לפי כל הדברים הנ"ל, כי בעצם הרי את מעשה הברירה ככה"ג הוא עושה בשלימות כי נוטל גם את הפסולת, ואולי אף אם נוטל ואוכל מיד את האוכל לא מהני כהאי גוונא, וכל מה דמהני היינו בבורר ב' מיני אוכלין, אבל באוכל מתוך פסולת ועושה מעשה ברירה בכל התערובת באמת מנא לן דשרי.

ורגילים להביא בזה ראייה להיתר מדברי הגמ' בסמוך דרב ביבי זרק לפני האורחים כלכלה של פירות שהיו מעורבים בפסולת, ונסתפקו בגמ' אם עשה כן מחמת שלא רצה לברור האוכל מתוך הפסולת או מטעם אחר, ועכ"פ הא מיהת מבואר שבמעשה זריקה ושיטוח זה לית ביה משום ברירה.

ולכאורה יש לדון שאם בכלל ההגדרה של מלאכת בורר היינו מעשה ההפרדה בין המינים יאסר גם באופן של פיזור, ואף שאינו עושה כאן מלאכת מחשבת של מיון וסידור כעין ברירה לאוצר²⁶.

אולם לפי מה שנתבאר בס"ד, מעולם לא שמענו שפעולה שתוצאתה היא הפרדה בין המינים נאסרת משום בורר, אלא נאסרה פעולה של ברירה בפועל בין המינים, וזה שייך רק בגוונא שנוטל כל מין ובוררו, וזה ודאי ליתא בפעולה של זריקת כל הפירות יחד לאויר, ומילתא דפשיטא הוא שאין זה שייך למלאכת בורר.

ענף ג: הערות וציונים בדברי הראשונים והפוסקים

בדעת רש"י בדין בורר פסולת מתוך אוכל לאלתר או ביד

[א] דעת הרמב"ם וכן שיטת רבינו חננאל דבעינן לכל ג' תנאי ההיתר בכדי שיהיה מותר לברור, והא בלא הא לא סגי, אולם מצינו בדברי הראשונים שיטות חלוקות בזה.

בדעת רש"י בשמעתין (לפי מה שהעלה התוס' ד"ה והתניא בשיטתו) מבואר דאף בורר בנפח וכברה אינו חייב חטאת עד שיברור לאחר זמן, אבל לאלתר מותר. ובבורר בקנן ובתמחוי נחלקו רב אשי ורב ירמיה מדיפתי אם חייב לאחר זמן, אבל לכו"ע אסור מדרבנן.

ובפשטות בבורר בידו גם בשביל לאחר זמן הרי זה מותר, שהרי לשון רש"י הוא 'ביד לא דמי לבורר כלל', ונראה מזה שאין כאן מלאכת ברירה כלל, וא"כ אף לאחר זמן לכאורה יהיה מותר²⁷.

וביותר יש להוכיח כן ממה דלא מוקמינן למחלוקתם של רב אשי ור' ירמיה מדיפתי ביד אלא בקנן ותמחוי, ובע"כ היינו משום דביד רב אשי אמר מותר לאחר זמן ואינו פטור אבל אסור²⁸. וכ"כ באגלי טל.

²⁶ ופלפלו בזה הרבה שמעשה ברירה הוא רק מעשה עם הבחנה בין אוכל לפסולת או עכ"פ בין מין מסוים למשנהו, יעויין בספר ארחות שבת פ"ג הערה קלג באריכות. אולם לפי דברינו א"צ לכל הנ"ל, שבברירת ב' מינים לא נתחדש דבר מעבר לברירה של אוכל ופסולת, אלא רק כאשר בורר את כל התערובת במעשה ממש.

²⁷ ובאמת אין זה מוכרח כ"כ, דיתכן לפרש דהמכוון בדברי רש"י הוא רק שזה הוי שינוי גמור (או ב' שינויים, יעויין בספר שביתת השבת באריכות) ולא שינוי בעלמא, אבל לא הפקעה גמורה ממלאכת ברירה.

²⁸ ואולם יש לדחות שמה שנקמו קנן ותמחוי ולא ביד היינו לפי שביד גם ר' ירמיה מדיפתי מודה שאינו חייב חטאת.

אולם יעויין בלשון רש"י על הרי"ף שכתב 'ושרי לאכול לאלתר' ומשמע שעכ"פ מדרבנן אסור.²⁹

ועוד יש לדון מהו דין ברירת פסולת מתוך אוכל לאלתר אליבא דרש"י, דהנה התוס' (ד"ה והתניא) הקשו על רש"י מסוגיית הגמ' בביצה דב"ה אומרים בורר כדרכו ביו"ט בקנן ותמחוי אבל לא בנפה וכברה, ולא מפליג בין לאלתר ובו ביום.

וכתבו המפרשים (מוגיני שלמה; שבת של מי) ליישב שיטת רש"י דהתם בביצה מיירי בבורר פסולת מתוך אוכל, ולהכי אף לאלתר בנפה וכברה אסור, אולם הכא מיירי רש"י כאשר בורר אוכל מתוך פסולת, ולכן בנפה וכברה אסור.

ולפי דרך זו מבואר בשיטת רש"י דאיסור ברירת פסולת מתוך אוכל לאלתר היינו רק בנפה וכברה, אבל בידו לאלתר יהיה מותר אף בבורר פסולת מתוך אוכל.

ועוד יש לתלות זאת במה שנחלקו המפרשים בביאור דברי רש"י בבאור העובדא ד'שדא קמייחו כלכלה דפירי', דמבואר מתוך דברי הגמ' שאם היה פסולת מתוך אוכל היה מוכן למה לא ביררם לפניהם, ונחלקו מהרש"א ומהר"ם אי לרש"י מיירי שבורר לאלתר ממש לצורך אחרים, יעויין היטב בדבריהם.

ואי נימא דמיירי בלאלתר, מוכן שהחיתר של לאלתר לא מתיר ברירת פסולת מתוך אוכל.

ובדומה לזה יש לדון בדין בורר פסולת מתוך אוכל ביד, ויעוי' בנשמת אדם (כלל טז) בדעת הרשב"א בספר עבודת הקודש (סי' ח) שכתב וז"ל נפל צרור או קיסם בקמח י"א שאסור ליטלו ביד לפי שזה כבורר, ולא יראה לי אלא מותר ליטול ביד שכל העושה ביד אינו אלא כבורר כלאחר יד ולא אסרו אלא בנפה וכברה וכמו שביארנו.

ומבואר מדבריו דס"ל שגם בורר פסולת מתוך אוכל לעולם אינו חייב בשבת כיון שאינו עושה בנפה וכברה, ויעו"ש באריכות בביאור לשון הטור.³⁰

אולם מאידך גיסא יש לצדד בשיטת רש"י איפכא דבורר פסולת מתוך אוכל חייב אפילו בבורר ביד, חדא, מכח לשון רש"י במתני' שפירש דבורר היינו בידיו, ומבואר שבבורר בידיו דרך ברירה חייב חטאת, ומעתה יש לומר שגם בבורר פסולת מתוך אוכל דהוי דרך

²⁹ ובאמת יש לדון בשיטת רש"י בשיטת ר' ירמיה מדיפתי בדין בורר בקנן ובתמחוי על לאחר זמן, דהנה בדברי הרמב"ן מפורש שבלאחר זמן לר' ירמיה יהיה חייב חטאת, ולכאורה גם לרש"י יהיה מוכרח כן, שהרי ביאר קושית הגמ' על רב אשי והתני חייב, דל"ש להעמיד הברייטא דקתני בורר ומניה משום דהוי לאלתר דמותר לכתחילה הויא ולא פטור אבל אסור. ומבואר דהוה פשיטא לן דר' אשי ור' ירמיה מדיפתי מודו נמי לדינו של אבבי בין לאלתר ללאחר זמן.

ונראה להטעים בזה, ונתעוררתי לזה מהרה"ג ר' משה ברנד שליט"א, דעל אוקימתא דאבבי בלשון הברייטא אין שום פקפוק בגמ' ומצד הלשון זה עולה יפה בלשון הברייטא, בורר ואוכל בורר ומניה, ונראה שכל מהלך דברי הגמ' בשמעתין הוא שמתחילה חיפשו לצמצם החידוש שאין מוכרח בלשון הברייטא לחדש כל כך, וכל ביאורי הגמ' הם מן הקל אל הכבד, החילוק של רב יוסף הוא בעצם צורת העשיה דמיחסרא בעצם הברירה אם אינו נעשה בכלי, ולאחמ"כ חילוקו של רב המנונא כבר יותר דק שהוא בתוך פעולת הברירה מיניה וביה, כיצד פועל את הברירה, שאף שבעצם התוצאה המתקבלת היא אחת הפרדת האוכל מן הפסולת, מחלקינן בין אם מתעסק באוכל לבררו או בפסולת, ואח"כ מחלק אבבי חילוק דק יותר בהגדרת ויעוד הברירה אי הויא ברירה ללאחר זמן ונעשה כבורר לאוצר או בורר לאלתר לאכול, ודוק.

³⁰ ויעוי' עוד להרי"ד בספר המכריע (סי' כג) שכתב בהדיא דפסולת מתוך אוכל לאלתר שרי, ויעו"ש הוכחתו מסוגיא דמלילות בביצה (יג, ב). וכן נקט בספר ההשלמה כאן בשם הר"א מלניל.

ברירה יהיה חייב. ואינו מוכרח, דיש לחלק שפסולת מתוך אוכל בידו לא הוי 'דרך ברירה' כמו ברירה בידי מה שרגילים לברור ביד.

בשיטת התוס' בדין בורר פסולת מתוך אוכל לאלתר

[ב] ובשיטת התוס', הנה לענין ההיתר של איסור ברירת פסולת מתוך אוכל לאלתר, כתב בביאור הלכה (סעיף ד"ה מתוך) ללמוד מדבריהם בד"ה ולא ידענא, וז"ל, פי' לא ידענא מה שלא ביררם תחלה קודם שהביאם לפניהן [=לאחר זמן], אבל אין לפרש מה שלא ביררם בשעה שהניח לפניהם [=לאלתר] דא"כ מאי קאמר אי משום דקסבר אוכל מתוך פסולת אסור דהא לכ"ע שרינן אוכל מתוך פסולת לאלתר.

ולפי דבריהם נמצא איפוא דהא דקאמר הגמ' אח"כ, לימא קסבר חזקיה אוכל מתוך פסולת אסור, היינו ג"כ בלאחר זמן, וע"ז דחי הגמרא דתורמוס כפסולת מתוך אוכל דמיא, ומימרא דאביי דמחייב לאחר זמן קאי אפסולת מתוך אוכל. ומבואר שבלאלתר לא מחייב אפילו לאחר זמן, (וכ"כ בספר אגלי טל ס"ק א אות טז). וכבר נמצא כן בריטב"א הנדמ"ח שכתב כן להדיא בשיטת התוס'.

והנה לכל שיטות אלו המתירים באופנים שונים ברירת פסולת מתוך אוכל, לכאורה נראה שאין עיקר הטעם משום שהוא מתעסק באכילה, כי קשה לומר שזוהי דרך ההתעסקות באוכל.

ולכאורה יש להוכיח עוד בשיטת התוס', שאף שלשונו גבי אכילת פחות מכשיעור משמע דשרי מה שהוא דרך אכילה, מ"מ לא סבירא ליה הכי בגדרי כל תנאי ההיתר, שהרי בדבריהם (בד"ה בורר ואוכל) נתפרש שבפסולת מרובה על האוכל הוי אוכל מתוך פסולת דרך ברירה, ולכאורה קשה להבין בסברא שדרך ההתעסקות באכילה משתנה לפי כמות הפסולת והאוכל, ונראה יותר שחילוק זה אמור בכללי וגדרי דרך מעשה ברירה.

ואמנם הרמב"ן כאן העתיק חילוק התוס' ופליג עלייהו, וז"ל, ולא מסתברא דגבי שבת לעולם אסור לברור פסולת ולהניח אוכל, ואף על גב דתרווייהו דרך בורר נינהו בשבת בהתירה מרחינן באיסורא לא מרחינן, ומאן דמרח באיסורא ובירר הפסולת הו"ל כבורר לאוצר שהרי אין דעתו לאכול מה שבירר ולפיכך חייב.

וסברת הרמב"ן מבוארת שאין חילוק בכמות הפסולת, אלא אם מתעסק בברירת הפסולת, הרי זה מוגדר כמעשה ברירה דומיא דברירה לאוצר ולא כהתעסקות באכילה, ודוק. [ועי' לעיל בהערה מש"נ עוד בשיטת התוס' בענין זה].

דחיית קושיית התוס' מדברי הגמ' בריש פרק תולין

[ג] בתוס' ד"ה בורר ואוכל. משמע דאוכל מתוך פסולת אין דרך ברירה בכך וקשה דבריש פרק תולין (לקמן קלח). אמרי' מה דרכו של בורר בורר אוכל מתוך פסולת.

הנה התוס' פירשו דברי הגמ' לקמן שם 'מה דרכו של בורר בורר אוכל מתוך פסולת', שהמכוון הוא כפשוטו שהוא בורר את האוכל מתוך הפסולת, וע"ז הקשו סתירה מכאן, דהא מבואר דאוכל מתוך פסולת לאו דרך ברירה, והתם מבואר דאדרבה זהו דרך ברירה. וכן נראה גם מדברי הרמב"ן והר"ן שהביאו קושיית התוס' והסכימו עם הקושיא.

אולם באמת המעיין היטב בתוך השמועה יראה שאין הכרח לפרש כן בגוף השמועה, ונקדים להעתיק דברי הביאור הלכה (סימן שיט סעיף ט ד"ה משמרת), וז"ל, עיין במ"ב [ס"ק לב: וחייב חטאת נמי יש בזה משום בורר שנברר האוכל מהפסולת עי"ז או משום מרקד

ע"ש בגמרא]. וכן פסק הרמב"ם בפ"ה מה"ש הלכה י"א. ונראה דהיה ספק לו כמאן הלכתא כרבה או כר' זירא וסובר דרבה ור"ז פליגי אהדדי ודלא כפירש"י וכן הוא דעת התוספות בדף ע"ג ע"ב ד"ה משום ע"ש. ונ"ל דהתוספות והרמב"ם מפרשין טעמיה דרבה דלא דמי למרקד דמרקד עושה כל זמן הרקדתו פעולה בפסולת ואוכל ביחד שמנענע הכברה וע"ז נברר מין אחד מחבירו, משא"כ בזה שבעת הבירור אין נעשה פעולה כלל בהשמרים שמונחים במקומם והיין זב מהן ע"כ דמי יותר לבורר שנוטל את האוכל והפסולת נשאר מונח במקומו דבכה"ג הוי נמי דרכו של בורר. ודע דבדברינו מיושב היטב אמאי לא חייב לרבה בכל מרקד גם משום בורר ולפיכך נייד הרמב"ם מפ' רש"י.

והעולה מדברי הביה"ל שביאר את סברת הגמ' דבורר דרכו הוא ליטול אוכל מתוך פסולת, שאין המכוון על צורת מעשה הבירור אן נוטל האוכל מתוך הפסולת, או להיפוך, אלא מיירי במהות מלאכת ומעשה הבירור לעומת מעשה מרקד, שמעשה הבירור הוא מעשה שנעשה בדבר שניטל מן התערובת ולא בתערובת כולה, ובדבר זה יש לדמות משמר לבורר טפי ממרקד.

ולפי דברי הביה"ל יתכן לומר דהרמב"ם לטעמיה אזיל, שמתוך שכך פירש שמועת הגמ', לפי דרכו שאין ללמוד מדברי הגמ' כרש"י דלרבה במשמר אית ביה נמי משום בורר ומשום מרקד, כי חלוקים המלאכות בהגדרתם, אזי גם סבירא ליה שלא כחילוק תירוץ התוס' כאן שהוציא מתוך השמועה דר"פ תולין שכאשר הפסולת מרובה מן האוכל שאני, והיינו לפי שכל ענין השמועה מיירי בענין אחר, וכנ"ל.

ובספר ארחות שבת (פ"ג עמ' קנב ובהערה סא) העירו על המבואר בלשון המשנ"ב בהקדמתו לסי שיט שהבורר בנפה וכברה אם נקבי הכברה דקין והאוכל הוא גם והוא נשאר בכברה והפסולת יוצאת הרי זה בגדר בורר אוכל מתוך פסולת. והיינו שהדבר הנברר להגדיר אם בורר אוכל מתוך פסולת או להיפך הוא מה שנשאר בידו.

ותמוה טובא מן המבואר בדברי הגמ' הנ"ל דבמשמרת שהיין יוצא למטה מתוך התערובת והשמרים נשארים למעלה חשיב בורר אוכל מתוך פסולת. וצ"ע על דברי המשנ"ב שמה שנשאר בידו חשיב המין הנברר.

ובאמת זה קשה מיניה וביה בגמ' שמבואר שבמרקד מתחייב אף שהפסולת יורדת למטה, [ויעוי' ברש"י שם שבבורר קטנית הפסולת למטה]. וצ"ב מאי שנא, הרי גם מהות מלאכת מרקד היא הוצאת האוכל מן הפסולת, וכמו שנתבאר מתוך קושיית הגמ' בשמעתין היינו בורר היינו מרקד.

והביאו בשם מו"ר זצוק"ל הכ"מ בדומה לביאורו של הביה"ל בדברי הגמ', ונצטט בלשונם: "לבאר את דברי הגמ' מה דרכו של בורר נוטל אוכל מתוך פסולת דכאשר בורר אוכל מתוך הפסולת הרי זה מעשה ברור של הוצאת האוכל מהתערובת, וכן במשמר ניכר הדבר שהיין מתמצה מתוך השמרים, אבל במרקד אין זה בדווקא אוכל מתוך פסולת, אלא ע"י הריקוד נפרדים האוכל והפסולת זה מזה.

ורבינו זצוק"ל הוסיף להטעים בלשון הגמ' בהמשך שלא נאמר 'מה דרכו של מרקד וכו' אלא דמרקד נשאר הפסולת למעלה וה"נ במשמר, ואילו בבורר קטניות נשאר האוכל למעלה וכפירש"י.

ויש להעיר שלא ציינו שכבר נתפרשה הגמ' בדברי הכהן הגדול בביה"ל באופן שלא תיקשי על דבריו בפתיחתו.

והעירני הרה"ג ר' יעקב ישראל פיין שליט"א שמ"מ דברי הביה"ל צ"ב טובא מיניה וביה, שאם סבירא ליה שהדבר הנכבד היינו מה שנשאר בידו מה לו לחפש טעמים למה נאיד הרמב"ם מפירוש רש"י בגמ' שם, והרי דברי הגמ' מתפרשים כפשוטן שדרך בורר היינו אוכל מתוך פסולת, כי הרי דרך הבורר בכלי שהאוכל למטה והפסולת למעלה, ואילו מרקד הוא בהיפוך, ואדרבה שיטת רש"י צ"ב מפני מה ס"ל לדחוק בלשון הגמ' שגם לרבה מתרינן משום מרקד.

ביאור חידוש התוס' בגזונא שהפסולת מרובה על האוכל

[ד] בתוס' ד"ה בורר ואוכל. וי"ל דהתם בפסולת מרובה על האוכל הוי אוכל מתוך פסולת דרך ברירה דהתם במשמר איירי.

הנה בדברי התוס' לא נתברר כ"כ מאי טעמא בפסולת מרובה על האוכל אזי דרך ברירה היא לברור את האוכל, ובפשוטו היינו משום שכך נח לו לאדם להתעסק עם המעט ולא עם הרוב, ולכן בכה"ג שהאוכל הוא המיעוט, אזי גם כאשר יברור את האוכל מתוך הפסולת הוי דרך ברירה.

אולם הרמב"ן כאן העתיק סברת התוס' וכתב, וז"ל, ולא מסתברא דגבי שבת לעולם אסור לברור פסולת ולהניח אוכל, ואף על גב דתרווייהו דרך בורר נינהו בשבת בהתירא טרחינן באיסורא לא טרחינן, ומאן דטרח באיסורא ובריר הפסולת הו"ל כבורר לאוצר שהרי אין דעתו לאכול מה שבירר ולפיכך חייב.

וכן בספר אור זרוע (סימן נט) כתב להשיב על סברת התוס', וז"ל, ואיני יודע מה מתרצים דחדא דבאותה ברייתא קתני, אבל פסולת מרובה על האוכל דברי הכל נוטל את האוכל. אלמא דכ"ע אוכל מועט מתוך פסולת מרובה שרי. ותו דההיא לא שייכא כלל להכא דהתם במירחא יתירה פליגי כדמסיק התם לא צריכא דנפיש במירחא וזוטר בשיעורא. ותו הא דשני רב הונא לברייטא דבורר ואוכל אוכל מתוך פסולת כו' ופסולת מתוך אוכל לא יברור, הא זימנין משכחת לה איפכא דאיזה שיהי' מרובה אותו בורר מתוך המועט.

ויש להבין במאי פליגי הראשונים בסברא אם הפסולת מרובה על האוכל, אם מהני מה שבורר האוכל מתוך הפסולת.

והיה מקום לומר דפליגי בעיקר ההיתר של אוכל מתוך פסולת, שאם יסודו הוא משום דהוי שינוי מדרך ברירה, יש לומר שבאופן שהפסולת מרובה, ויותר נח לברור האוכל המועט, לא הוי שינוי עכ"פ מדרך הבוררים, אולם אם יסודו הוא משום שהרי הוא מתעסק באכילה, יש לומר שגם בנוטל האוכל מתוך הפסולת הרי הוא מתעסק באכילה, שדרך האוכל הוא ליטול את האוכל מתוך הפסולת ולאכול, גם אם הדבר נעוץ במירחא יתירה. [וכמו שכבר נתבאר לעיל בלשון הרמב"ן].

הצעה שכל דברי התוס' נאמרו רק לחומרא ולא לקולא

[ה] וביותר נראה, שיש לצדד שגם סברת התוס' לא נאמרה אלא לחומרא, והיינו שכאשר הפסולת מרובה על האוכל הוי דרך ברירה ליטול את האוכל, אבל גם בכה"ג שהפסולת מרובה, אם ישול את הפסולת מתוך האוכל הוי ג"כ דרך ברירה, ובדברי התוס' לא נתפרש מה הדין בהך גיסא.

אולם מצאתי בהגהות אשר"י כאן שהוסיף על דברי התוס', וז"ל, 'אבל פסולת מתוך אוכל היה מותר אם לצורך לאכול מיד עושה דאין זה דרך ברירה'.

ושוב התבוננתי שנחלקו בדבר זה גדולי הפוסקים, דהנה בביאור הלכה (סעיף א ד"ה הבורר אוכל) כתב וז"ל, והנה מדלא העתיק המחבר שיטת התוספות דס"ל דאוכל מן הפסולת הוא דוקא כשאוכל מרובה על הפסולת, הא אם הפסולת מרובה דרך לברור האוכל ובכלל ברירה הוא משמע דלא סבירא ליה כן, וכן משמע לקמן בס"ד בהג"ה.

אמנם מצאתי בנשמת אדם (כלל מז ס"ק ב) שכתב בתו"ד וז"ל, ובוה מיושב לי קצת דברי רמ"א בסעיף ד' שכ' הבורר פסולת מאוכל חייב אפילו האוכל מרובה ויש טורח יותר בברור האוכל אפ"ה לא יברור הפסולת אפי' לאכול לאלתר עכ"ל. וצ"ע דמשמע שהוציא דין זה מדברי ב"י וכן נרשם בש"ע ב"י, ובאמת בב"י כ' וז"ל ומ"מ לענין בורר אוכל מתוך הפסולת משמע דבכל גווני שרי בשבת לשיטה זו ואפי' פסולת מרובה עכ"ל. אבל הרמ"א שכתב דאפי' ביש טורח לא יברור הפסולת א"א דשיטת המחבר דלעולם פסולת מאוכל חייב, אם כן כשטורח בברירת האוכל יותר פשיטא דדרך ברירה הוא בברירת הפסולת וא"כ פשיטא דאסור לברור הפסולת... ואם כן הכי הוי ליה לרמ"א לכתוב אפ"ה מותר לברור האוכל ולא שמועין דלא קי"ל כ(תוס' ו) טור, או שיכתוב ואפי' הפסולת מרובה אסור לברור הפסולת לאפוקי מ[תוס'] או מותר לברור האוכל, אבל כמה שכתב דאפ"ה לא יברור הפסולת זה מילתא דפשיטא.

אלא ע"כ דלא כתב רמ"א רק לא שמועין לאפוקי מטור שהתיר בטורח האוכל יותר מפסולת לברור הפסולת, אבל להתיר שיברור האוכל מפסולת מרובה לא רצה לכתוב, דלא בריר ליה, כיון דלשיטת תוספות חייב, עכ"ל.

וכן סתם בעל החיי"א בספר זכרו תורת משה (סימן יח): אם הפסולת מרובה מאוכל לעולם אסור לברור, דהכל הוא דרך ברירה.

[ובאמת יש בדברי החיי"א חידוש על חידוש, שהרי השו"ע ורוב הפוסקים לא נקטו שיטת התוס' והטור להלכה, ולא חילקו בין אם האוכל מרובה או הפסולת מרובה. והראוני שרבינו הח"ח בס' מחנה ישראל פ"ח ובס' נדחי ישראל אחרי פל"ט העתיק דברי הטור].

הרי דנחית לעצם החילוק שכתבנו, ומצא לזה סמך בדברי הרמ"א, אלא שלא עלתה על דעתו הטענה שגם בדברי התוס' לא נתפרש להדיא שכאשר הפסולת מרובה מותר לברור הפסולת, ולפי דברינו עולה שהרמ"א באמת דחה בשני ידיו את היתרו של ההגהות אשר"י, אבל לא סתר את החומרא העולה מדברי התוס', ובכח"ג שהפסולת מרובה אינו מתיר לברור האוכל, והיינו מחמת סברת התוס'.

ועי' עוד לשון פסקי תוס' (סי' רפג) שג"כ נקט בדברי התוס' רק חלק החומרא שהיו דרך ברירה בבורר אוכל מתוך פסולת כאשר הפסולת מרובה. אולם בדברי הרמב"ן ועוד ראשונים כאשר הביאו את דברי התוס' נראה מוכרח שלמדו בדבריהם דמיירי גם לצד הקולא].

ביאורים בסברת התוס' לפי האמור

[ו] ולפי דרכו של החיי"א נראה לומר דהא מיהת דרך האוכל הוא שהוא נוטל את האוכל גם אם הוא מרובה מן הפסולת, ולכן בכח"ג שני אופני הברירה נחשבים לדרך ברירה, כי מה שהוא נוטל את הפסולת שהוא מיעוט אינו כ"כ דרך אכילה בכדי להפקיע שאינו דרך ברירה.

אכן יתכן לבאר עומק סברת התוס', שכאשר הפסולת מרובה על האוכל, כאשר בורר את האוכל מתוכו נחשב שהוא מתעסק עם האוכל להפריד ולנפות האוכל מתוך הפסולת, וזה

שרי, אולם כאשר הפסולת מרובה מן האוכל, אזי כאשר נוטל האוכל ומפרידו ממנו, לא נחשב שבורר את האוכל דייקא ונוטלו לצורך אכילתו, אלא אדרבה הוא מסיר מן הפסולת את האוכל, וצ"ע.

ביאור ישוב הרמב"ן על קושיית התוס'

[ז] הרמב"ן כתב ליישב קושיית התוס' ממה שמצינו שלברור אוכל מתוך פסולת הוא דרך ברירה, וז"ל, ואף על גב דתרווייהו דרך בורר נינהו בשבת בהתירא טרחינן באיסורא לא טרחינן, ומאן דטרח באיסורא ובירר הפסולת הו"ל כבורר לאוצר שהרי אין דעתו לאכול מה שבירר ולפיכך חייב³¹.

והנה גדולים וטובים רצו לבאר בביאור סברת הרמב"ן, דהנה כי כן, אם אמנם טעם ההיתר הוא משום שאין דרך ברירה בכך, והיינו מצד עצם צורת המלאכה של ברירה, טוען הרמב"ן שבודאי דרך ברירה זה גם לברור אוכל מתוך פסולת, ואין כאן שינוי מצורת העשייה לברור האוכל מתוך הפסולת. אולם באמת גדר ההיתר הוא משום שכך הוא דרך אכילה, וזהו מה שמביא הרמב"ן את לשון הגמ' לקמן (קמב, ב) בהיתרא טרחינן באיסורא לא טרחינן, שדרך אכילה הוא לברור האוכל ולטרוח בחלק ההיתר.

אולם שמעתי מהרה"ג ר' יצחק דסלר שליט"א שהעיר שאין הכרח להפליג כ"כ בסברת הרמב"ן, ובאמת אם כפי הביאור הנ"ל אזי בלשון הרמב"ן עיקר חסר מן הספר שלא הזכיר בדבריו דהוי דרך אכילה, והרמב"ן הדגיש יותר שבבורר פסולת מתוך אוכל ה"ל כבורר לאוצר משום עצם הענין שאין דעתו לאכול מה שבירר, ונראה שאין ההגדרה מצד המושג של דרך אכילה, אלא שישנו חילוק מצד פעולת מעשה הברירה שכאשר בורר את הפסולת וטרח באיסורא לא מוגדר המעשה ברירה עצמו כבורר לאוצר. [והיינו לא רק מצד שכך הוא הרגילות, ודוק].

שוב התבוננתי שמקור סברת הרמב"ן 'בהיתרא טרחינן באיסורא לא טרחינן' בסוגיא להלן לא נאמר לגבי ברירה כלל אלא לגבי דין מוקצה, ולכך הדעת נוטה שאין כאן כלל בהלכות ברירה במסוים, אלא זוהי אומדנא ב'דרך בני אדם', והיינו בכדי לקבוע הרגילות של דרך אכילה, וכפי ביאור העולם, ופשוט.

תמיהה בדברי הביאור הלכה בדיון בורר שני מיני אוכלין

[ח] בעניי לא הבנתי כלל לשון הביאור הלכה (סי' שיט סעיף ד סוד"ה מתוך במאמר המוסגר, וז"ל, ודברי התוספות בד"ה היו וכו' שכתבו שבורר אותו שאינו חפץ וכו' יש להסתפק אי כונתם בלאתר או אפילו בלאחר זמן, ופליגי אדעת הרמב"ם והסמ"ג ויתר הפוסקים דס"ל דפסולת מתוך אוכל לאלתר חייב.

וקשה טובא הבנת קישור הענינים, דהנה מה שסיים הביאור הלכה דהתוס' פליגי על דעת הרמב"ם וס"ל לאלתר מהני להתיר גם פסולת מתוך אוכל, כן העלה גם בספר אגלי טל מכח דברי הברייטא דמיירי לפי גירסת התוס' בשני מיני אוכלין, ומ"מ האי תנא אינו מחלק בין אם נטל הפסולת דהיינו אותו המין שאינו חפץ לאכול מן האוכל או להיפך, ונמצא שלדברי מאן דמפרש לטעם ההיתר שבורר ואוכל משום דמיירי שאוכל לאלתר, מוכרח

³¹ ולעיל מיניה כתב הרמב"ן: ולא קושיא היא דהא אמרן שאף בבורר אוכל מתוך פסולת משכחת חיובא בנפח וכברה, והתם נמי ה"ק אף אי אתרו ביה משום בורר התראתו התראה דאיכא בורר דדמי לה כגון אוכל מתוך פסולת. וכ"כ הר"ן בחידושו ובפירושו על הרי"ף.

שמהני ההיתר גם ליטול הפסולת מן האוכל, וכן נראה בדברי הריטב"א הנד' מחדש בשיטת התוס'.

אולם צ"ב איך ענין זה משתייך לספיקו של הביה"ל אם התוס' מיירי בלאלתר או גם אלאחר זמן.

וביותר צ"ב, שאף אם אפשר לסבור כשיטת הרמב"ם שיש ברירה בב' מיני אוכלין, ולאז משום סברת התוס' שמה שאינו הפי' בו נחשב לפסולת, אבל בסברא בודאי צודק הפמ"ג דבלאחר זמן ל"ש סברת התוס' דהי אוכל והי פסולת, הרי את שניהם אינו רוצה לאכול בעת הברירה, ותמוה לומר שיחשב פסולת מחמת שמין אחד אינו רוצה לאוכלו כלל, והמין השני אינו רוצה לאכול עתה.

ועי' בראש יוסף לבעל הפמ"ג כאן שמכח סברתו זו דהי אוכל והי פסולת כתב שרש"י ל"ג שני מיני אוכלין, כי ל"ש בזה בו לאחר זמן, יעו"ש. ואולם גם אי נימא שלא כסברת הפמ"ג, היאך שייך זה למה שהתוס' פליגי על הרמב"ם לענין אם לאלתר מתיר פסולת מתוך אוכל. וצע"ג.

ביאור דברי הירושלמי בדין לאלתר

[מ] לשון רבינו חננאל בשמעתין: וקיי"ל כוותיה דאמר רבה שפיר אמר נחמני ולא לתר. דאמר אביי כל זמן שיושב על השולחן ואוכל דגרסינן בתלמוד דא"י ברר אוכלין מתוך אוכלין חזקיה אמר חייב ר' יוחנן אמר פטור מתניתא פליגא על חזקיה דאמר בורר ואוכל בורר ומניח על השולחן. רבין בר חייא אמר תפתר כשהיו אורחין אוכלין ראשונה ראשונה.

ומבואר שרבינו חננאל מייתי מדברי הירושלמי ראייה לשיטתו ששיעור לאלתר הוא 'כל זמן שיושב על השולחן ואוכל'.

וכבר תמחו בזה, דלכאורה איפכא שמעינן מינה, דהא מבואר שהאורחין אוכלין ראשונה ראשונה, ומשמע שצריך שיהיה נאכל סמוך ממש לברירתו, ולכן מקפידים לאכול 'ראשונה ראשונה', ואין יכול בעה"ב לברור עבור כל הסעודה מלכתחילה. (עי' בספר אגלי טל א, יד).

והראו ללשון ר' יהודה אלברצלוני בספר העיתים (סימן רכו) שאמנם כתב להדיא שמימרא זו בירושלמי סותרת את פסק ההלכה ששיעור לאלתר הוא משך כל זמן הסעודה, וז"ל, והבורר ומניח לאלתר דפירשוה רבוותא לאוכלו לאלתר אישתכח לה סייעתא מן ירושלמי בורר ואוכל בורר ומניח על השולחן ואיכא התם נמי שמעתא מן מעוטא אחר, רבנן בר חייא בשם ר' שמואל בר רב יצחק תיפתר שכן אורחין אוכלין ראשונה ראשונה, ורבנן דילנא דלא הוה שמיע להון האי שמעתא הוה אמרין אם בירר והניח על השולחן כדי שיסב ויאכלנו לאלתר שפיר דמי.

אולם לשון רבינו חננאל שריר וקיים, וכן הוא בעוד מקמאי (ראב"ן סי' שנא ד"ה אסור לברור).

ולקושטא דמילתא נראה יותר שהמכוון ב'אוכלין ראשונה ראשונה' אינו שהוא בורר ואח"כ אוכלים האורחין מנה אחרי מנה, שא"כ עיקר חסר מן הספר שהוא בורר ראשונה ראשונה, אלא אדרבה מבואר שדרך הסעודה היא ש'אוכלין ראשונה ראשונה', והיינו שאין מכינים את הסעודה ומגישים שלב אחרי שלב, אלא מכינים את הכל מתחילה ומגישים לשולחן, והכל סעודה אחת היא כלפי זה, אלא שהאורחים אוכלים ראשונה ראשונה, מנה אחרי מנה, ולכן זה נחשב גם בגדר לאלתר, אף שמניח על השולחן והאוכל לא נאכל תיכף ומיד אחר הברירה. [הארת הרה"ג ר' יצחק דסלר שליט"א].

והנה בספר יראים (סימן רעד) כתב, הלכך יזהר אדם בשני מיני פירות שנתערבו וכש"כ פסולת שנתערבו עם אוכל שלא יברור זה מזה אלא דרך אכילתו יקחם ויאכלם.

ומפורש בלשונו שהתיר רק בדרך אכילה ממש ולא בכל הסעודה. ויש שרצו לחלק בשיטתו דמייירי הכא רק בב' מיני פירות שנתערבו וכיוצא בזה, ואוכלם שלא בתוך הסעודה, ולכן לא מהני ליה הך היתרא.

אולם המעיין בדבריו יראה שתחילה הקדים עיקר דין ברירה בב' מיני אוכלין, וגם שם כתב כהאי לישנא: היו לפניו ב' מיני אוכלים בירר ואכל בירר והניח רב אשי מתני פטור אבל אסור ומוקמינן לה בקופא ותמחוי אבל דרך אכילתו יקחם ויאכלם.

ביאור דברי הירושלמי במחלוקת חזקיה ור' יוחנן

[ו] בלשון הירושלמי שם: מתניתא פליגא על חזקיה דאמר בורר ואוכל בורר ומניח על השולחן. ר' בון בר חייה בשם רבי שמואל בר רב יצחק תיפתר שהיו אורחין אוכלין ראשונה ראשונה.

ויש להבין היאך מתפרש דין הברייטא 'בורר ואוכל בורר ומניח על השולחן' אליבא דריו"ח, הרי משמעות לשון ריו"ח הוא שבבורר אוכלים מתוך אוכלים פטור מחטאת, אבל מדרבנן אסור, וא"כ בלא הכי לא את"ש לישנא ד'בורר ואוכל בורר ומניח על השולחן' בלאו ההיתר המיוחד של לאלתר, ואי סבירא לן היתר לאלתר, הרי מובן ענין ההיתר כאן, ומה ענין זה למחלוקתם של חזקיה ור' יוחנן בדיון בורר אוכל מתוך אוכל.

ואמנם הגאונים הרידב"ז והנצי"ב במרומי שדה ביארו דין בורר ואוכל בורר ומניח על השולחן אליבא דר"י דהיינו דין בורר אוכל מתוך אוכל, ומלבד שזה תמוה שחרי גם לר"י איתא דפטור ולא שמותר, ברם אם אמנם באמת מותר לברור אוכל מתוך אוכל, מהי ההדגשה בזה שהוא בורר ואוכל בורר ומניח על השולחן.

ובפני משה נראה שנתקשה בזה, ולכן נדחק מאוד וז"ל, דבשלמא לר' יוחנן ל"ק דקתני בורר לכתחלה משום דמצינן לשנויי דכי קאמר רבי יוחנן אוכל מתוך אוכל פטור אבל אסור בבורר ומניח הכל ואינו אוכל מיד, וברייטא דקתני בורר ואוכל הלכך מותר ומה שנשאר מניח על השולחן ולאכלו אח"כ, אלא לחזקיה דסבירא ליה כל בורר הוא חייב ואפי' באוכל מתוך אוכל, וא"כ משמע דאף לאכול הוא מחייב, דקס"ד דאף אוכל מתוך אוכל כדי לאכול מיד הוא מחייב והשתא היכי מוקי להאי ברייתא דמתיר אפי' לכתחלה.

ולפי דבריו תלי הירושלמי לב' סברות ההיתר אהדדי, כלומר דאי בורר אוכל מתוך אוכל פטור מחטאת מסתבר דשרי לאלתר, ואילו לחזקיה דאסר אוכל מתוך אוכל מסתברא שלא יתיר לאלתר. וצ"ב טובא מה ענין זה לזה, וכמש"נ.

ואולי יש לומר שסברת המקשה בירושלמי היה לפרש בורר ומניח על השולחן, דבאמת הרי גם בבורר אוכל מאוכל ביארו התוס' דהוי בורר אוכל מתוך פסולת, "שבורר אותו שאינו חפץ לאכול מתוך אותו שרוצה לאכול דאותו שאינו חפץ בו חשיב פסולת לגבי אותו שחפץ לאכול", וחותמים התוס': וכן משמע בירושלמי דגרם הבורר אוכלים מתוך אוכלים חזקיה אמר כו'.

והנה התוס' לא תלי להך סברא בפלוגתת חזקיה ור' יוחנן בירושלמי, וסתימת לשונם משמע דר' יוחנן נמי מודה להך סברא, ומעתה יש לומר דענין הפלוגתא בין חזקיה לריו"ח בדיון בורר שני מיני אוכלין אינה כאשר הבורר אינו חפץ כלל באחד המינים, שאזי שפיר צדקו דברי התוס' שיש כאן אוכל ופסולת, אלא באופן שחפץ באכילת שני המינים, כל מין לבדו

בזה אחר זה ועורכם בנפרד על השולחן, דבכגון דא סבר ריו"ח שאין כאן ברירת אוכל מפסולת ולכך מותר.

ומעתה כך מתפרש לישנא דמתניתא 'בורר ואוכל בורר ומניח על השולחן, דשרי ליה לבורר בשביל להניח על השולחן אע"פ שחלק מן התערובת אינו אוכל מיד אלא מניח על השולחן, ודין זה מבואר היטב אליבא דר' יוחנן. ונעדיין לא את"ש התמיהה בלשון הברייתא דתני שרי, וריו"ח לא אמר אלא פטור. ואילו חזקיה פליג על האי דינא וס"ל שבכל גווני שבורר אוכל מאוכל חייב, וליבא לתנאי של אוכל ופסולת כלל.

והנה בשינויא דירושלמי אליבא דחזקיה אשמועינן הבריייתא היתר של לאלתר, ויש לדון דאליבא דריו"ח לכאורה לא נמצא לו מקור בדברי הבריייתא, ומנין לנו היתר זה אליביה, וצ"ע.

בדמיון דין לאלתר לדין בו ביום לעולא

[יא] בשולחן ערוך (סימן שיט סעיף א), ואם ביררם בידו כדי לאכול לאלתר, מותר. הגה: וכל מה שבורר לצורך אותה סעודה שמיסב בה מיד, מקרי לאלתר (המוגיד פ"ח ור"י נ"ב ח"ה וב"י וטור ורא"ש).

ובביאור הלכה (ד"ה וכל מה) הביא שבספר תוספת ירושלים הוכיח מן הירושלמי דבעינן לאלתר ממש ודלא כהרמ"א, ונראה דמ"מ אין להחמיר בזה בדברי הרמ"א יש להם מקור מן הש"ס שלנו וכמו שהביא ראיה בביאור הגר"א ע"ש.

והנה בביאור דברי הירושלמי יעויין מה שכתבנו לעיל, אמנם במה שכתב הביה"ל ראיית רבינו הגר"א, הנה הגר"א כתב "מדקאמר שם ולבו ביום כו' משמע דלאלתר לאו לאלתר ממש", והיינו שמוכיח מלישנא דברייתא דאליבא דאביי קתני ב' שיעורים להיתר, בורר ואוכל לאלתר. ולאיסור, לא יבורר לבו ביום, וממה שאין שום שיעור בינתיים נראה ש'לאלתר' דקאמר אביי לאו דווקא.

והיה מקום לדון ולהוכיח עוד מדברי עולא בתחילת הסוגיא שמפרש לשון הבריייתא 'בורר ואוכל לבו ביום, ובורר ומניח לבו ביום, ורק בבורר למחר חייב חטאת, ואף שדברי עולא נדחו בגמ', היה צד לומר שיסוד הסברא אחד הוא מטעם לאלתר, וכסברת אביי, אלא דעולא סבר שכל אותו היום חשיב לאלתר, וע"ז פליג הסוגיא, אבל הא מיהת שמעינן דלאלתר לאו היינו לאלתר ממש. ומעתה מסתברא מילתא שאין הפלוגתא רחוקה מן הקצה אל הקצה, ואף אביי לא סבר דלאלתר היינו לאלתר ממש.

ואמנם בביאור זה בדברי עולא שיסוד הסברא משום לאלתר כתבו התוס' להלן בסמוך (ד"ה והתניא) להדיא, וז"ל, ועוד לכאורה לעולא דלעיל הוי בורר לבו ביום כמו לאלתר לאביי וא"כ שרי לעולא בנפה וכברה אפי' לבו ביום.

ולפי ביאור זה קצת דוחק לשון הגמ' מתקיף לה רב חסדא וכי מותר לאפות לבו ביום וכי מותר לבשל לבו ביום, והרי באמת לא נאמר כאן איזה היתר, אלא דין של לאלתר שאמור לכו"ע בדיני ברירה, רק נחלקו בשיעור מהו לאלתר. וע"כ שכוונת הגמ' להקשות שלא יתכן לומר שכל אותו היום יהא מותר לבורר וזה נחשב לאלתר.

אבל הרישב"א כתב בביאור דברי עולא, וז"ל, פירוש סתמא קא שרי בכל ענין אפי' בנפה וכברה, דקסבר שאין שם ברירה בכל שהוא לבו ביום כמו שהוא בשאר מלאכות.

ומבואר שאין ההיתר משום לאלתר, אלא משום שאין שם ברירה לכל שהוא לבו ביום, וזה סברא מיוחדת במלאכת ברירה, [ומוסיף הריטב"א דזה ל"ש לומר בשאר מלאכות, ואפ"ה אתקף לה רב היסדא דמאי שנא מאופה ומבשל]³².

פרטי דינים בהגדרת ב' מינים

[יב] במשנה ברורה ס"ק טו: ותפוחים חמוצים ומתוקים מסתפק הפמ"ג אי מקרי מין אחד אם לא... ודע דבשר צלי ומבושל מקרי ב' מינים לענין זה וכ"ש בשר של מיני עופות מחולקין.

והעולם תמחו בזה, מאי שנא תפוחים חמוצים ומתוקים שהינם ב' מינים מטבע ברייתם, והיינו שתפוחים חמוצים נאכלים רק ע"י בישול, ואילו מתוקים נאכלים כמות שהם, וכן מבואר במשנה ברורה בהלכות ברכת הפירות (סימן רב ס"ק סב), ויש מיני תפוחים שהם חמוצים ואין ראויין לאכול לרוב בני אדם כשהם חיים רק ע"י בישול מברך שהכל כשהם חיים, שלא הוכרע שנחשבים ב' מינים מחתיכות בשר צלי ומבושל שזה טפי מין אחד, ורק נשתנו באופן הכנתם לאכילה.

ובספר ארחות שבת (הערה לא) מ"ט בשם מו"ר זצוק"ל הכ"מ דבישול וצלי מוגדר כמציאות שונה, וחמוץ ומתוק רק בטעם שונה. והעירני הגר"א ליברמן שליט"א שאין הדבר כן, וכדמוכח בהל' ברכות שם.

ויותר נראה שהחילוק נעוץ בחילוק השמות, שתפוחים מתוקים וחמוצים כולו שם אחד להם, ואילו בשר צלי ומבושל מחולקים בשמותיהם, וכבר מצינו בדיני תערובת שחילוק שמות קובע חילוק מינים³³.

ושבו מצאתי בביאור הלכה (סעיף ד ד"ה חייב) בתו"ד בדבר אלו שבוררין העצמות מן הבשר ומשליכין אותן לחוץ, וז"ל, ויש לדון בזה משום בורר לכו"ע כיון דהוא אלאחר זמן אם לא שימצוין כל עצם קצת בפה קודם שיזרקנו ואז אין שם בורר עליו. ואולי יש לומר דעצם שיש בו מוח נחשב כמין אחד עם הבשר ואין בו משום ברירה אבל לא מסתברא דלא עדיף מבשר צלי ומבושל דכתבנו לעיל דמקרי שני מינים.

והנה עצמות ובשר לכאורה הו"ג ב' שמות, ומ"מ בודאי שגם מוגדרים כמציאות שונה, וצ"ת.

בדין עירוי מכלי לכלי עד מקום ניצוצות

[יג] בשולחן ערוך (סעיף יד), מותר לערות בנחת מכלי לחבירו ובלבד שיזהר שכשיפסק הקילוח ומתחילים לירד ניצוצות קטנות הנישופות באחרונה מתוך הפסולת, יפסיק ויניחם עם השמרים; שאם לא יעשה כן, הני ניצוצות מוכחי שהוא בורר.

ומקור הדברים בגמ' לקמן (קלט, ב) ובלשון רש"י שם, והאיכא ניצוצות – קטנות הנישופות באחרונה מתוך הפסולת... והנהו מוכחן דבורר הוא.

³² ומצאתי בספר ערוך השולחן כאן שכתב לפרש דברי עולא בדרך נוספת, ולפי דבריו מובן היטב באופ"א דאיכא למישמע מדברי עולא לדין דקיי"ל דין לאלתר כאב"י, יעו"ש היטב.

³³ וראיתי בשו"ת מגנות אליהו (ח"ב סימן צד הערה ה) שהוסיף להקשות דמאי שנא מב' מיני דגים. וכתב שצ"ל שגם הפמ"ג מודה בב' מיני תפוחים שכך מהותם, ורק נסתפק במין א' ורק שלא נגמר עדיין.

והנה אין מחזור כ"כ מהו ענין ההוכחה המבוארת כאן, שאם הוא ממשיך במלאכת העירוי גם כאשר יורדות הניצוצות יש כאן הוכחה למלאכת ברירה.

ומתוך דברי הגרי"ע³⁴ במור וקציעה כאן נראה שהנידון הוא שכאשר יש בכאן תערובת לח, אין אנו דנים את הדבר המעורב שהוא ניכר בתוך התערובת כמעורב בכל התערובת ממש, אלא רק סביבות הדבר ממש, ולכן אין אנו דנים את כל היין כמעורב בשמרים אלא רק את אותם הניצוצות הנישופות באחרונה מתוך הפסולת, וכעין זה צידד בחזו"א (סימן נג) לגבי זבוב שנמצא בתוך כוס משקה, שהזבוב חשיב כמעורב רק בין כנפיו של הזבוב בהיין המטפח על גופו של הזבוב.

אולם בלשון רש"י לא נראה כן, אלא שהנידון הוא אם יש כאן פעולה המוגדרת כברירה והיינו שבורר ומוציא בהבחנה אוכל מתוך פסולת (או להיפך), או שהפעולה היא שפיכה בעלמא, ומה שאגב גרר א יוצא יין מן השמרים אין בכך כלום, ולענין זה כאשר מגיע כבר לסוף השפיכה וניצוצות יורדות לא שייך שלא להגדיר את הפעולה כפעולת ברירה. ודוק.

ועוד יש להעיר שבלשון המשנה ברורה להלן (ס"ק סב) כתב וז"ל, וכן הלוקח חלב ונותן בו קיבה או שאר מיני חימוץ כדי לחבצו או העושה כמין כלי גמי ונותן הקום בתוכו ומי החלב נוטפין כ"ז בכלל מחבץ שהוא תולדה דבורר ואסור אפילו ע"י א"י. וכן הקולט שומן הצף ע"פ החלב [שקורין סמטענע] גם זה הוא בכלל בורר ע"כ יזהר שכשיגיע סמוך לחלב יניח קצת עם החלב ואז שרי ובמ"ש סי"ד, וה"ה להיפוך שיטול קצת מן החלב עם השומן הזה.

הרי מבואר מתוך דברי המשנ"ב שפירש סעיף זה בשו"ע שמבואר כאן שאסור בורר הוא רק באם ניכר כאשר בורר מין מחבירו שבורר את אותו המין, וסבר שזה ענין 'מוכחי שהוא בורר', וזהו החילוק שמותר לו להעלות עד מקום שיוורדים הניצוצות למקום שיוורדים ניצוצות וניכר הפסולת.

וכבר נמצא כן בפרי מגדים כאן (אשל אברהם ס"ק טו), וז"ל, ומשמע אף על פי שמשיר הרבה אוכל עם הפסולת, כל שניכר הברירה והפסולת נראה הוה בורר, וכאן בתחלת שפייתן (כשמערה) אין נראה הפסולת. ולפי זה אסור לערות שומן מרוטב אף ששופך רוטב עמו או ששייר שומן כאן, כיון דניכר הוא ומוכחי שהוא בורר (ולא דמי לסעיף ג').³⁴

והנה בדברי המג"א (ס"ק טו) אנו למדים שנתחבט היאך לפרש דין הברירה כאן, וסבירא ליה דהברירה כאן היא אוכל מתוך פסולת, דחשיב היין היוצא מן השמרים כדבר הנברר

---

³⁴ והוסיף הפמ"ג, וז"ל, ולפי זה אסור לשפוך מכוס זבובים עם מעט משקה, דניכר ונראה בורר, עיין ט"ז אות י"ג. והיינו שהפמ"ג סבר שבהאי הלכתא ד'מוכחי' בברירה מבואר כנגד ההיתר של הט"ז, שהט"ז מתיר להוציא זבוב עם מעט משקה מן הכוס, וטוען הפמ"ג הרי בעצם הזבוב הוא ניכר לעצמו, וא"כ מה יתן לך ומה יוסיף לך שמוציא עם הזבוב עוד משקה, סו"ס נראה לפנינו המלאכה של ברירה שהוציא את הזבוב שהוא ניכר לבדו, ומה שמוסיף לשפוך עוד משקה עמו אין בכך כדי להצילו מהברירה של הזבוב.

אולם המשנ"ב עצמו כאן (ס"ק נה) כתב, וז"ל, ואסור לשפוך השומן מן הרוטב ואפי' אם לא יסירם בכף אלא ישפוך בהכלי עצמה דהוה כבורר ביד ולא בכלי וכנ"ל מ"מ אסור דהשומן מקרי פסולת לגבי הרוטב אם אינו רוצה לאכול השומן לאלתר ופסולת מתוך האוכל אסור אף אם רוצה לאכול האוכל לאלתר כמש"כ בריש הסימן ואם שפך ביחד עם השומן גם מקצת מן הרוטב שרי [אחרונים]. ומקור דבריו באליה רבה.

ונראה דאמנם יש כאן נידון בין הפמ"ג להמשנ"ב אם יסוד זה דבעינן שתהא הברירה מוכחת הינו מתירה לעצתו של הט"ז לברור את הזבוב בתוספת משקה, והיינו שזה נחשב 'ניכר' גם לריעותא של"ש לומר שהזבוב לא נפרד לבדו מאחר שהוא ניכר.

שהוא אוכל, ולא את מה שנשאר בכלי הראשון ותפוס ביד המערה כדבר הנברר, וכן פשוט מסברא. ומתחילה נטה לפרש שכאן חשיב כבירה בכלי משום שמערה מכלי לכלי.

ויש בזה חידוש גדול, כי הרי מיירי כאן בכלי אכסון ולא בכלי ברירה כלל, ויעוי' לעיל מה שנתבאר בדין קנז ותמחוי. ובחיי אדם בכלל מוז' סעיף ט כתב, כששותין קאווע [קפה] צריכין ליזהר שלא ישפוך כל הצלול מן הקאווע השחוק דהוי כבורר, ומכל שכן כשאינו שותה עכשיו רק שמסנן לבו ביום, ומכל שכן כשמסנן על ידי כלי שיש בו נקבים קטנים, דאסור אפילו כוונתו לשתותו תיכף, ואפשר שחייב. וכן כשמערה שכר מן השמרים צריך ליזהר בזה שכשמגיע סמוך לשמרים או סמוך לקאווע השחוק, אזי ישאיר מעט שכר וקאווע צלול בתוך הקאווע השחוק ובתוך השמרים. [וכן הוא בספרו זכרו תורת משה סי' יח סעיף ב].

וכלל דבריו משמע דמדין ברירה בכלי בא להזהיר בזה³⁵, וכן נשמע בשער הציון כאן ס"ק מד שהבין בכוונתו. [ולא מצד דחשיב ליה מוציא פסולת מתוך אוכל כמו שהבין בדבריו בשו"ת אור לציון (או"ח סי' כז)].

בדין בורר בלח

[יד] במגיד משנה הלכות שביתת עשור (פ"א ה"ג) כתב בתו"ד וז"ל, ויש לי לתרין לדעתם דלא מקרי בורר אלא מתוך פסולת גמור או מין אוכל ממין אוכל אחר כנזכר פ"ח מהלכות שבת אבל זה הכל מין אוכל אחד, ואין העלין האלו פסולת גמור ולא ראויין להקרא פסולת. ואפשר שראויין לאכילה ע"י הדחק, וכיון שכן אין בזה אלא משום שבות בשבת והותר ביוה"כ, ואף על פי שאמרו מחבין חייב משום בורר וכן משמר, התם בדברים לחים³⁶.

והעולה מדברי המ"מ שיסוד מלאכת בורר בעלמא היינו הפרדת אוכל מפסולת, ולכן כל דמיהסרא בשם פסולת לא יהא חייב משום בורר, ושאיני ברירה בדברים לחים שבזה לא בעינן שיהיה אוכל מתוך פסולת.

והמ"מ סתם בזה מאי חילוקא איכא בין דברים לחים לדברים יבשים בנקודה זו, ואם נבין שמה שנצרך ביבש שיהיה אוכל מפסולת היינו משום דבלא"ה חשיב כבורר במין אחד,

---

³⁵ ויש לציין שגם לשיטת החי"א אינו סובר שכן עיקר להלכה אלא רק סובר לפרש כן בפירוש דברי השו"ע, דהנה בשער הציון (ס"ק נח) כתב וז"ל, ומה שכתב הגר"ז דאם דעתו לאכול לאלתר שרי, היינו, כשמערה מכלי לכלי, וכן משמע ממוגן אברהם סעיף קמץ מ"ו, עיין שם, אבל בכך, דרך ברירה הוא בדבר זה. ועיין בנשמת אדם בהלכות יום טוב כלל פ"ב אות ב', והנלע"ד כתבתי.

והיינו שדעת הנשמת אדם להלכה שכך לא נחשב לכלי, וז"ל הנשמ"א בהל' יו"ט שם, וע"ש במ"א שדעתו שגם דעת הש"ע כר"ף דדוקא לברור ע"י כלי אסור, אבל הכא מה שבורר בכך אין זה כלי שבוררין בו ודומה לכלי ששופך ממנו המשקה הצלול מן השמרים דמותר לר"ף שם ולדעת המ"א גם הש"ע מודה,

³⁶ והנה בשלטי הגבורים כתב על כך דינא וז"ל, אבל להסיר העלין המעופשין מן הירק כתבו דהוא אסור משום בורר, וא"כ לדידהו אין תקנה לקנוב הירק בשבת, כי באותו תיקון מסירות הנשים כל העלין המעופשין, וקורין אותו להדיא ברירה, שאומרים ביררנו הירק לטבול וכו'.

וזה מחודש מאוד שגם בהגדרת מלאכות דאורייתא ניזיל בתאר שמא ולשון בני אדם, ועי' בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' יא), ובספר שמירת שבת כהלכתה (פ"ג הערה ז), וכן במאמרי הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל, 'ההשתמשות בכלי קפיץ בשבת', (קובץ צפונות יא, תשנ"א, סג - סו); 'דרכי בישול החדשים בתנור מיקרוגל', (קובץ אורייתא יח, תשנ"ו, קמ - קנח).

וחילוק השמות אוכל ופסולת משוי ליה ב' מינים, צ"ב, מפני מה בלח מתחייב גם בלי תנאי זה³⁷.

וכיוצא בזה ממש מצינו בדברי התוס' לקמן (קלד, א), הכא מייחזי כבורר – מיהו בורר לא הוי שגם הפסולת ראוי לאכילה, ולא דמי למשמרת דריש תולין (לקמן ד' קלז:): דאיכא למ"ד חייב משום בורר.

ואף התוס' סתמו לשונם ולא פירשו במה לא דמו למשמרת. ועוד יל"ד בדבריהם שנקטו קושייתם למ"ד שהיוב משמר הוא משום בורר, וצ"ב דלכאורה יש לבאר החילוק גם למ"ד שהיוב משום מרקד, [בפרט לפי שיטת הראשונים שאין המכוון שהיוב רק משום מרקד].

ולכאורה נראה שהביאור הוא שמלאכת בורר ביבש היינו עצם ההפרדה בין ב' מינים שזהו התיקון שלהם, ולזה מהניא אף בב' מיני אוכלין, או אפילו במין אחד אי איכא אוכל ופסולת, אולם בדברים לחים ל"ש ענין זה של הפרדה, והמלאכה היא לא הפרדה אלא סינון כמו במשמרת או מחבין, ובזה ענין התיקון הוא לא בהפרדה, ולכן לא בעינן לשם פסולת בתערובת, ועי' 38.

וייש לפלפל דמה שנקטו התוס' החילוק למ"ד דמחייב על משמר משום בורר, היינו משום דלהק מ"ד מוגדרת מלאכת בורר שזה 'נוטל אוכל מתוך פסולת', וזה בכל גווי גם כאשר בפועל נוטל הפסולת מתוך האוכל. והיינו משום שהמלאכה במהותה היא נטילת האוכל ותיקונו מתוך הפסולת, וכמו שנתבאר בדברי מהר"ל שהובאו בענף א בהערתו.

ובמחצית השקל (ס"ק ה) כתב לבאר הטעם בדברים לחים הוי בורר, שזה נחשב טפי לתערובת, "דדברים לחים הם מתערבים זה עם זה והוה ליה ברירה גמורה כיון דנבללים זה עם זה, מה שאין כן דברים יבשים, אפילו מעורבין, כיון דאין נבללים זה עם זה לא שייך בהו ברירה כולי האי".

בדין בורר פסולת מתוך פסולת

[טו] יש לדון טובא בבורר פסולת מתוך פסולת, דלכאורה היה מקום לדון שזה תלוי בחקירה הגדולה שהבאנו בענף א אי ענין התיקון נכנס בגוף הגדרת פעולת מלאכת הברירה, ואזי נראה שאין שאין שום תיקון בהפרדת פסולת מפסולת, ברם אי נימא שההגדרה של מלאכת בורר זה האבחנה של מין ממין, יש לצדד ולומר ששייכת גם הבחנה בין פסולת לפסולת.

ומצינו בספר אהל מועד (לרבי שמואל ב"ר משולם תלמיד הרשב"א; שער השבת דרך ד) שכתב כהאי לישנא: והבורר פסולת מתוך פסולת ומתוך האוכל ואפי' ביד לאלתר חייב.

ובמחצית השקל (סימן שיט ס"ק ג) בתוך דבריו על המ"מ צידד בזה"ל, והא דהתירו שבות ביום הכיפורים לבורר הפסולת מתוך האוכל ולא אמרו שיברור האוכל מתוך הפסולת

³⁷ וראיתי בספר דברי ירמיהו על הרמב"ם שנקט שבדברים לחים אזי הברירה משוי לה כב' מינים, וזה צ"ב בסברא, מהיכי תיתי לומר כן, וגם יש לדון שהרי הברירה היא לא להפריד בין ב' מינים, אלא שעתה הוא יוצר כאן ב' מינים מתוך דבר אחד, שמתחילה השמרים והיין היו מין אחד מעורב זה בזה, יין עם שמרים, ועתה זיכך וסינן את היין מתוך השמרים, ומנא לן לדון זאת כברירה של ב' מינים. ומסתבר יותר כמו שנתבאר לפנינו שבדבר לח זהו גדר אחר של ברירה, ודוק.

³⁸ ועוד בענין ברירה בדברים לחים, יעויין היטב במג"א ס"ק טז ובמחצית השקל שם לענין חלמון וחלבון אי חשיב תערובת לח.

דאפילו שבות ליכא, צריך לומר דלא רצו חז"ל להטריחו כל כך. ואולי יש לומר כיון דביום הכיפורים אסור באכילה גם האוכל מיקרי פסולת.

ומבואר דפשיטא ליה מסברא דפסולת מתוך פסולת לא איכלל בחיוב ברירה דאורייתא.

והעירו לדברי הריטב"א בביאור שיטת רש"י בדין תורמוסין בשמעתין, וז"ל, ופרקינן שאני תורמוסים דשלקי להו שבע זמנין ואי לא שלקי להו מסרחי וכפסולת מתוך אוכל דמי. כן גירסת הספרים ורש"י ז"ל, ופירשו בו כי יש מן התורמוסין שהם גסים וחשובין וצריכים בישול שבע זמנין, ויש מהם שהם גרועים ודי להם בשליקה שלשה פעמים, ושולקים אותם ביחד שלשה פעמים, ואילו מניחים אותם מעורבים יותר מסריחים אלו ואלו, לפיכך בוררים אותם, וכל אחד מן המינין השיב פסולת, המשובחים מפני שלא נתבשלו עדיין כל צרכם והגרועים מפני גריעותם, ולפיכך אין תקנה לברור אותם בשבת, וזה דרך פירוש רש"י ז"ל.

ואמנם כן מדויק בלשון רש"י, והלכך אוכל נמי, כל זמן שמעורב בו הוי כפסולת, ומיהו אוכל הוא, ומחמירין עליה למיהוי ההוא דשקיל כפסולת מתוך אוכל. ומבואר שמחמת האי סברא הפסולת לא נהפכת לאוכל.

ואולם באמת בלשון הרא"ש והטור והשו"ע לגבי תורמוסין נוסף 'וכפסולת מתוך אוכל דמי', ואתא לאפוקי מהאי פירושא.

ובאמת שגם לדברי הריטב"א הנ"ל יש לדון אי אמר דבריו גם בבורר במין אחד, שיאסר לברור פסולת מתוך פסולת, וחילוק שם פסולת דידהו יחשיבם כב' מינים, או דילמא שכל דברי הריטב"א אמורים בב' מינים בדווקא, ומחשיב התורמוסין וקליפותיהם כב' מינים³⁹.

ועוד יש להעיר לדברי הביאור הלכה לגבי חלבון וחלמון שהבאנו לעיל, וז"ל, ולענ"ד לא דמי כלל דהתם תרווייהו אינם עומדים לאכילה לעולם דהחלבון נתערב בפסולת החרדל ואין רוצה לאכלה והחלמון יורד למטה לגוון ולא לאכילה⁴⁰.

הערות בדיון קילוף שומים ובצלים ושאר פירות

[מז] בשולחן ערוך (סימן שכא סעיף יט), אסור לקלוף שומים ובצלים כשקולף להניח, אבל לאכול לאלתר, שרי.

ובמג"א (ס"ק ל), אסור לקלוף – משום בורר וא"כ אף תפוחים אסור לקלוף להניח כמ"ש סי' שי"ט ס"ג.

והיינו שהמג"א מבאר שפעולת קילוף בעצמותה היא פעולה של בורר, אלא שזה מותר באופני ההיתר של בורר דהיינו שקולף לאלתר ולא להניח. ומהאי טעמא הדגיש המג"א שאין חילוק בין שומים ובצלים לתפוחים. וכן כתב במשנה ברורה (ס"ק פג), וכשם שבבורר מקילינן לעיל כשבורר אוכל מן הפסולת והוא סמוך לסעודה, כן ה"ה בזה.

ובביאור הלכה הערה מקורו מדברי הב"י בשם הירושלמי, וז"ל הב"י, גרסינן בירושלמי פרק כלל גדול (ה"ב) האי מאן דשחיק תומא (פירוש שכותש שומים) כד מפרך ברישיה (שמפרר

³⁹ ויעוי' מה שהרחיב בזה האדמו"ר מירוסלב ר"ש רוקח במאמרו 'בדיני בורר', קובץ פעמי יעקב לג, תשנ"ה, מג – נה.

⁴⁰ אולם יש לציין שהביה"ל הוא יחידאה ממש בענין זה, וכבר רמזנו בזה לעיל, שרבותינו האחרונים כתבו להדיא דאדרבה תרווייהו מיקרו אוכל, ועיי' מש"כ בזה בשו"ת שבט הלוי ח"ז סי' ק.

ראשי השומים) חייב משום דש כד מבחר⁴¹ בקליפיתא (פירוש שנוטל אותם מן הקליפות) חייב משום בורר. וכתבו סמ"ג (לאוין סה יג:) וסמ"ק (סי' רפב ע' רפה) והתרומה (סי' רכ) דאפילו הכי אין לאסור לקלף שומים ובצלים לאכול לאלתר דההוא דירושלמי לא מיירי בקולף לאכול לאלתר אלא בקולף להניח כמו שפר"ח, וכן כתבו הגהות בפרק כ"ב (ד"ק הי"ב).

והנה בדברי הירושלמי נתבאר להדיא שחייב הנוטל את השומים מתוך הקליפות הוא משום בורר, וכבר דנו בזה מפני מה זה שייך למלאכת בורר ולא למלאכת דש [עיי' שו"ת מהרש"ם ח"ז סי' קטז].

ובספר שביתת השבת כתב לבאר דדישה היינו ע"י כתישה ומיעוץ, אבל הפרדה של הפסולת מן האוכל ע"י פעולת קילוף אינה נחשבת לדישה אלא לברירה.

ובמגן אבות למהר"ם בנעט ביאר טפי החילוק בין קילוף לדישה, שבקולף אין בו משום דישה כלל, שבדישה וכן בכתישה המלאכה היא באוכל, שמוציאו מן הפסולת או מן הקליפה, אבל בקולף הוא מסיר את הקליפה מן האוכל, ואין זו דישה [ועיי' בשו"ת שבט הלוי ח"ג סי' מב].

אולם יש לציין שבדברי כמה ראשונים נראה שאמנם יש לדון את מלאכת הקילוף כמלאכה של דישה [כ"כ בשביתת השבת ס"ק ו ובפתיחה לדש אות ד לשיטת רבינו חננאל והערך]. וכן נראה בפי' קרבן העדה על הירושלמי שם בפי' כד מפרכיין בראשיי משום דש דהיינו שמסיר הקליפה במישוש היד. ועיי' חי' רעק"א לסי' שיט מג"א ס"ק ח ובדרוש וחיידוש שבת עד, א שמשווה קולף לכותש, ולפי דבריהם באמת יש לדון כיצד מותר לקלף ע"מ לאכול לאלתר, והרי בפשוטו ההיתר של לאלתר נאמר רק במלאכת בורר ולא במלאכת דש⁴².

ויש מקום לומר שאמנם ההיתר של לאלתר נאמר גם במלאכת דש ולא רק במלאכת בורר, ולא רחוקה היא שהרי אין זה איזה גזירה כ"כ במלאכת בורר למעט אם הוא לאלתר, אלא יסוד ההיתר הוא שיסוד המלאכה היינו לברור הפסולת מן האוכל, ולאלתר שהוא מוגדר כאוכל, והוי בדרך אכילה שרי, ואף דש שהוא ג"כ שלב אחר של מלאכת ההפרדה של אוכל מפסולת י"ל שבדרך אכילה שרי.

ואמנם כן מצינו להדיא בלשון ספר התרומה (סימן רכ), והא דקאמרינן בירושלמי כד מפרך ברישיה חייב משום דש. היינו כי רוצה לזרז שום לעשות בהן איסורא אחרינא. אבל כי רוצה לאכול בלא איסור אחרי כן שרי לקולפן לאוכל מיד.

ומבואר להדיא בלשונו שנקט ההיתר של לאלתר כלפי השלב של מלאכת דש. וכיוצא בזה מובא בסמ"ג ל"ת סה וכך הוא בהגהות מימוניות פ"ח ה"ז ובפסקי ר"מ קלויזנר מובא בשיטת הקדמונים כאן משמו.

וכן הוא ריהטת לשון הרמ"א בדרכי משה הקצר בחל' יוה"כ (סימן תריא ס"ק ב), כתב מה"ר אברהם מפראג וז"ל נראה לי דוקא לשברם ולהניחם בקליפותיהם עד הערב אבל לחוציא האוכל מהן הוי דש מאחר שאינו רוצה לאכול לאלתר כמו שנתבאר לעיל סימן שי"ט וכן בענין הסרת העלים המעופשין צריך לפרש נמי בענין שלא תהיה בו ברירה,

⁴¹ נ"א מברר.

⁴² ובספר ערכי תנאים ואמוראים (ערך רב ירמיה מדיפתי) כתב להדיא בזה"ל, ונראה דקילוף [הוא] ענין ברירה ולא בכלל דישה. דלא מצינו דישה מותרת בשבת בין רב למעט.

עכ"ל. אבל לפי מה שכתבתי לעיל סימן שי"ט דכל אותה סעודה נקרא לאלתר אם כן יש לומר דברירה זו שהיא מדרבנן התירו ביום הכפורים ממנחה ולמעלה לצורך סעודת לילה כאילו אבל מיד⁴³.

ובאמת שאף נראה כן ממה שהרמ"א לא העתיק דין זה של איסור קילוף בסי' שיט בדיני מלאכת בורר, אלא בסי' שכא.

והנה בביה"ל שם תמה וז"ל, ולכאורה יש לדקדק דכיון דקולף בכלל בורר הוא ליתסר אפילו לאכול לאלתר, דהא מי שקולף תפוחים ושומים ובצלים נוטל הפסולת ומניח האוכל וכבר נתבאר לעיל בסימן שי"ט דפסולת מתוך אוכל אפילו לאלתר חייב.

וביאר, ונראה דכיון דא"א בענין אחר ודרך אכילתו בכך לא מקרי פסולת מתוך אוכל שאינו אלא לאכול התוך וכל שהוא לאלתר שרי, אבל להניח אסור דלא עדיף מאוכל מתוך פסולת [מאמר מרדכי]⁴⁴.

וריהמת דברי הביה"ל כאן משמע דאמנם נאמר כאן ההיתר של לאלתר האמור בכל מלאכת בורר, ומה"ט הוא דשרי.

ברם, על דברי הרמ"א בהלכות יום טוב (סימן תקי סעיף ב), ולוזהם ובטנים שנשתברו ועדיין בקליפיהם, לא מקרי הקליפה פסולת כיון דאורחיהו בהכי ועדיין מעורבין (טור), כתב המג"א (ס"ק ד), וביש"ש כתב וז"ל, אכן נראה דאינו דומה לבורר אוכל מאוכל דהיינו משום שהם ב' מינים או פסולת ואוכל אבל הכא מין א' הוא ואין שם פסולת עליו ובאיזה ענין שמתקן האוכל מתוך השומר תיקון אוכל בעלמא הוא ואין שם מלאכה עליו, עכ"ל, וצ"ע דהא כ' הב"י ססי' שכ"א בשם הירושלמי הקולף שומים ובצלים הוי בורר.

ולכאורה נראה שלדברי מהרש"ל אין הקילוף נחשב כמלאכת בורר כלל, ואין שם מלאכה עליו, אלא נחשב כתיקון אוכל בעלמא, וע"ז נחלק המג"א דהוי בורר, ומוכיח מאיסור קילוף שומים ובצלים.

ובביאור הלכה (סימן שיט סעיף ד ד"ה מתוך אוכל במאמר המוסגר) כתב וז"ל, ואף שדחה המ"א דבר זה מהא דכתב הב"י בסוף סימן שכ"א בשם הירושלמי דהקולף שומים ובצלים חייב משום בורר דחייטו היה רק מה שסתם היש"ש וכתב דאין שם מלאכה עליו ומשמע אפילו שכונתו היה בזה אלאחר זמן ולזה השיג מהא דהקולף שומים וכו' אבל לאלתר גם

⁴³ ועיי' בשו"ת רב פעלים (או"ח סי' יט), ובשו"ת זכחי צדק (להגר"ע סומך; או"ח סי' כ), ותשובה מקיפה זו הובאה גם בשו"ת תנא דבי אליהו לתלמידו הגר"א מני סי' יג. וראה עוד בשו"ת הר צבי (ט"ל הרי"ם בורר סי' א), ושם מיייתי דמצינו היתר לאלתר גם במלאכות נוספות כמו טוחן מבשל ומכה בפטיש.

⁴⁴ ומקורו של המאמר מרדכי להמצאה מהודשת זו שמחמת שא"א בענין אחר זה נחשב לדרך אכילתו ושרי גם לבורר פסולת מתוך אוכל, יתכן לומר שהוא מדברי הראב"ה (הלכות יום טוב סימן תשל; הובאו בב"י או"ח סי' תקי), וז"ל, וכתב רבינו זקינו והוא הדין דמותר לנקר בשר ביום טוב ואפילו שנשחט מערב יום טוב, ולא הוי כבורר פסולת מתוך אוכל, כיון דלא אפשר לאוכלו בענין אחר וכו'.

אולם באמת יעוי' במג"א (סי' תק ס"ק ב) שאינו מסכים עם ביאור זה בדברי הראב"ה, ולכאורה נראה דבסברת המאמר מרדכי נוסף טפי, לא זו בלבד שא"א בענין אחר אלא שדרך אכילתו בכך. והיינו שאין זה גדר של היתר שא"א בענין אחר, אלא שזה דרך אכילה ולא נחשב כפעולת ברירה. ואולי זה גם הביאור בדברי ראב"ה. ועיי' בשו"ת מגדנות אליהו (ח"ב סי' קב).

המ"א מודה דאין שם בורר עליו כדאיתא שם בב"י גופא דלאכלן לאלתר מותר לקלוק שומים ובצלים.

וקצת משמע בדברי הביה"ל דהכא שאני בגוונא דלאלתר ש'אין שם מלאכה עליו. וצ"ב.

והנה בספר ערוך השולחן שמפרש כל דברי הירושלמי באופן אחר לגמרי, ולדבריו הירושלמי לא מיירי בפעולת קילוף פשוטה אלא בפעולת נמילת האוכל מתוך הקליפות, וז"ל, ונלע"ד דה"פ שלוקח הרבה שומים ושוחקן ביחד ועי"ז נופלים הראשים מהם ורק הקליפות של כל השומים מתערבים עם השומים ובורר מהם הקליפות מהאוכל ולכן חייב על הראשים משום דש והיינו מפרק שהיא תולדה דדש וכשבורר מהשומים כל הקליפות חייב משום בורר אבל מי שקולף כל שום לבדו וחותר הראש וקולף הקליפה כמו שעושים בבצלים אין בזה לא דישה ולא ברירה כמו שאנו עושים מעשים בכל שבת שקולפים בצלים ושומים אחד אחד כמו שאוכלים אגוזים ושקדים שבכל אגוז זורקים הקליפה וזהו דרך אכילתן.

ושב העתיק הערוה"ש דברי הב"י והרמ"א הנ"ל, ודחק בכוונתם ג"כ על דרך האמור, וז"ל, ולכאורה משמע מדבריהם דלקלוק שומים ובצלים הרבה הוי בורר ואסור אם אינו אוכל לאלתר. ולבד שאינו מוכן מה שייד ברירה בזה הוא כנגד גמ' מפורשת בביצה [י"ג:] במקלף שעורים דרב ור' חייא מקלפי להו דביתהו כסי כסי ע"ש ומה לי קילוף שעורים או קילוף בצלים ושומים⁴⁵. ועוד דזה שייד למפרק כמו שפירש"י שם ולא לבורר. ולכן נ"ל דה"פ ואין כונתם כשקולפם ומניח הקליפות בפני עצמם אלא קולפם והקליפות מעורבות בהם כמו שפרשנו בהירושלמי ובזה שפיר שייד בורר, ולזה קאמרי דלאכול מיד מותר.

בדין בורר בגוף אחד

[יז] כתב הרמב"ם הלכות שביטת עשור (פ"א ה"ג), ומותר לקנב את הירק ביום הכפורים מן המנחה ולמעלה, ומהו הקינוב שיסיר את העלים המעופשות ויקצץ השאר ויתקן אותו לאכילה.

וכתב במגיד משנה וז"ל, והקשו על פירושם דאי להסיר העלים הרעים היינו בורר והיינו מלאכה גמורה. ויש לי לתרץ לדעתם דלא מקרי בורר אלא מתוך פסולת גמור או מין אוכל ממין אוכל אחר כנזכר פ"ח מהלכות שבת אבל זה הכל מין אוכל אחד, ואין העלין האלו פסולת גמור ולא ראויין להקרא פסולת. ואפשר שראויין לאכילה ע"י הדחק וכיון שכן אין בזה אלא משום שבות בשבת והותר ביוה"כ.

והנה בפשוטו ניתן להבין סברת המ"מ כמשמעות הלשון שהטעם שאין בהסרת העלים משום ברירה היינו משום שזה מין אחד, אלא שהוקשה לרב המגיד, שאולי מחמת הקלקול והעיפוש של העלין נחשיב זאת לשני מינים, שהרי זה אוכל זה פסולת, ולזה מוסיף המ"מ

⁴⁵ הערה זו השיב עליה בביאור הלכה (ד"ה לקלוק), וז"ל, י"ל דשם מיירי בדעתו לאכול לאלתר. והיינו שלאחר לאו דווקא, ואף בשיעור של כוסות כוסות נחשב לאלתר כל שאין מניחו לאכול לאחר זמן. וכן נקט במשנה ברורה (סי' שיט ס"ק כב), ובשער הציון (ס"ק יז).

וכדבריו מפורש בדברי רבינו חננאל בשמעתין דמיירי בשיעור לאלתר, ועי"ז ממשיך וז"ל, וכענין הזה גרסינן בגמרא ביום טוב פרק א' תנן התם המקלף שעורין מקלף אחת אחת על יד ואוכל. ואם קילף ונתן לתוך חיקו חייב. א"ר אלעזר וכן לשבת. והא רב מקלפי ליה כסי כסי ור' חייא מקלפי ליה כסי כסי אלא אי אתמר אסיפא איתמר המולל מלילות של חיטין (למחר) מנפה על יד על יד ואוכל ואם נפה ונתן לתוך ידו חייב. א"ר אלעזר וכן לשבת. מ"ש דמלאכת מחשבת אסרה תורה והאי לאו מלאכת מחשבת היא. דלא קא מכוון במלאכה אלא לאכילה בלבד

את הסברא שאין העלים הללו פסולת גמור ואינם ראויים להחשב פסולת, והיינו משום שראויים להאכל ע"י הדחק.

ואי נימא הכי, הרי נמצא שדברי המ"מ מיישך שייכי לנידון פלוגתת התרומת הדשן והט"ז אי איכא בורר במין אחד, ואדרבה בדברי המ"מ ישנו חידוש גדול יותר מדברי התרוה"ד, שהתרוה"ד מיירי בגוונא שכל החתיכות טובים ומתוקנים לאכילה, ובזה בודאי מסתבר טפי לומר שאין כאן בורר במה שרק מפריד את החתיכות זה מזה, אולם המ"מ מיירי כאשר ישנו סרך קלקול בחלק מן העלים, ולכאורה יש מקום לדון שנחשב ב' מינים מצד שיש כאן אוכל ופסולת, וכנ"ל.

ויש שרצו לבאר בטעמיה דהמ"מ, שבאמת אין כוונתו למין אחד אלא לגוף אחד, והוסיפו שדברי המ"מ מבואר בדברי הרמב"ם עצמו שכתב בפ"ח משבת הי"ד וז"ל וכן יין מגיתו כ"ז שהוא תוסס טורף חבית בשמרים ונותן לתוך הסודרים שעדיין לא נפרשו השמרים מן היין יפה יפה וכל היין כגוף אחד הן.

ומקורו בדברי הגמ' לקמן (קלט, ב) דפריך לזעירי דאמר נותן אדם יין צלול לתוך המשמרת אבל עכורין לא מהא דתני רשב"ג טורד אדם חבית יינה ושמריה ונותן לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש. ותרגמה זעירי בין הגיתות שנו. ורש"י פירש שכל היינות עכורין ושותים אותם בשמריהם הלכך אין כאן תקון דבלא"ה משתתני. אולם הרמב"ם כתב טעם אחר משום שכל היין כגוף אחד, והיינו דבגוף אחד ליכא בורר אף דהכא נמי אחר הברירה הרי איכא תקון בהיין שנעשו יין בלי שמרים. ומבואר להדיא כדברי המ"מ בעיקר יסודו דבגוף אחד ליכא בורר.

אולם לכאורה אם אמנם כן הוא, יקשה בתרתי, חדא, מפני מה נקט המ"מ לשון 'מין אחד' ולא גוף אחד. וביותר, שהדעת נותנת שבגוף אחד לא בעינן לתוספת זו שאין זה נחשב לפסולת משום שזה ראוי להיאכל ע"י הדחק, שעד כמה שזה נחשב כגוף אחד ממש ל"ש בזה ברירה.

ובאמת יש לדון במקרה המצוי שתפוח מרקיב ומתעפש בקצהו, אי שרי לחתוך את המקום המעופש, או שיש בזה בעיה של ברירה, ובעינן לחתוך עמו עוד תוספת. ובספר ארחות שבת נקטו בפשיטות לאיסור, אולם מורינו הגר"א ליברמן שליט"א השיב בתוקף להתיר בלי פקפוק, כיון שאין כאן בורר אלא שחותך דבר אחד לשנים.

ויתירה מזו ראיתי שמביאים שכתוב בספר בית מנוחה (דיני סעודת ליל שבת אות כז, דף נג, ע"ב), שהביא שם את דברי המג"א (סוף סי' שכא) שכתב לאסור לקלף תפוחים. וכתב ע"ז, ולי נראה שכיון שקליפת התפוחים מחוברת לאוכל והוא גוף אחד אין בקליפתם דין ברירה והרי הוא כחותך מגוף התפוח, ולא דמי לקליפת שומין ובצלים ששם אין הקליפה מחוברת חיבור גמור באוכל עד שיחשב כחותך.

הרי שאף בקליפות של תפוחים סבר שזה נחשב כדבר אחד ממש עם הפרי, ובאמת חידה שתומה היא היאך כל הראשונים שדברו מקילוף, תפסו לשונם לדבר על שומים ובצלים ולא על שאר מיני פירות וירקות, הלא דבר הוא!

ענף ד: חקרי הלכה למעשה

ברירה כהכנה לסעודה גדולה

[א] כתב הרמ"א (סעיף א), וכל מה שבורר לצורך אותה סעודה שמיסב בה מיד, מקרי לאלתר. (המגיד פ"ה ור"י ני"ב ח"ה וב"י ומור ורא"ש). ואפילו אחרים אוכלים עמו, שרי (תוספות פ' כלל גדול).

והנה מקור דברי הרמ"א שכל שבורר לצורך אותה סעודה הוא גם לצורך אחרים האוכלים עמו הוא כמצויין על דבריו בדברי התוס' בשמעתין, וכמו שכתב בדרכי משה שמשמע מדברי התוספות שכל שבורר לצורך אותה סעודה אף על פי שבורר לאחרים שרי.

ובמשנה ברורה (ס"ק ד) כתב בשם אחרונים שהחיתור לצורך אותה סעודה "ר"ל אפילו יאריך זמן הסעודה כמה שעות מקרי לאלתר כיון שהברירה היא סמוך לסעודה". והיינו דבעינן שמלאכת הברירה תהיה סמוכה לסעודה, אבל לא איכפת לן באורך הסעודה, כי כל הסעודה נחשבת כאכילה אחת גדולה, וברירה סמוך לתחילת הסעודה נחשבת כברירה הסמוכה לסעודה.

ולכאורה יש לדון היכי משמע הכי בדברי התוס', כי הנה בדברי התוס' בשמעתין רק פירשו את האמור בבבליא בורר ומניח לאלתר דהיינו לאחרים, ובפשוטו היינו שבורר ונותנו לאחרים מיד ממש, והחידוש הוא שזה נחשב לדרך אכילה' גם כאשר זה לצורך אכילת אחרים, [וכמו שנתבאר לעיל בהערה], ומנא לן לצרף לדברי התוס' את חידושם של שאר הראשונים בשיעור לאלתר דהיינו כל שהוא לצורך אותה סעודה, שלכאורה מקורם לזה הוא הביאור של רש"י ב'בורר ומניח לאלתר' שהמכוון הוא מניח על השולחן, והיינו שאין זה לאלתר ממש אלא לאותה סעודה, ומנא לן לצרף את שני הפירושים יחדיו בשיטת התוס'.

ברם הנראה מוכרח ומבואר בזה דסבר הרמ"א שאין אפשרות לבאר דין בורר ומניח לאלתר דהיינו לאחרים אם לא שנבאר שזה מצד הצירוף של הסעודה, והיינו דהתינה אם החיתור של לאלתר הוא מצד שינוי בדרך ברירה, ניהא דלא שנא לן בין אם בורר לאכול לאלתר לעצמו או לאחרים, אבל אם החיתור הוא מצד דרך אכילה, מה שייך לומר שלאחרים הוא דרך אכילה של הבורר, ובהכרח שהתסבר הוא מצד הצירוף של הסעודה, שכיון שאוכלים על שולחנו באותה הסעודה נחשב שגם אכילתם היא דרך אכילה דיליה. ולכן סבר הרמ"א שמשמע מדברי התוספות שכל שבורר לצורך אותה סעודה אף על פי שבורר לאחרים שרי.

ולכאורה זהו הביאור כמה שכתב המשנ"ב דלא איכפת לן באורך הסעודה, כי מה שנאמר ב'מניח לאחרים' היינו דין של סעודה, וזוהי סברא פשוטה שהסעודה עצמה אינה מתחלקת לחלקים, וכל הסעודה חשיבא כאכילה אחת גדולה.

ולפי"ז נראה שגם את הסעודה מקיפה אנשים הרבה, ונצרכת מלאכת הכנה גדולה לסעודה, כל משך ההכנה נחשב לאלתר כלפי הסעודה, כי אנו דנים את כל הסעודה כאכילה אחת גדולה, וזהו יסוד דין החיתור לבורר ולהניח לאחרים.

ובספר נחלת אליהו (מתורת הגה"צ רבי אליהו דושניצר זצ"ל; ח"א אות מה) הובא בזה"ל, שאל מהגה"צ בעל חזו"א, במטבח שאוכלים הרבה אנשים ביחד בשבת קודש וצריך להמשכת הרבה זמן להכין את הצנן והבצלים וכו' אם מותר להקדים ההכנה לסעודה כיון דא"א בענין אחר, אולי גם בכה"ג מיקרי סמוך לסעודה. ופשט לאיסור דזה לא מיקרי סמוך לסעודה דכל איש אין שייך לחבירו, ע"כ כל מה שמקדים הוא איסור גמור ואין מותר להתחיל רק לערך שחצי שעה סמוך לסעודה.

והנה יש שביארו בדעת החזו"א שדעתו היא לחלוק על האמור, שאין מושג כזה של הכנה לסעודה גדולה, ומה שעושה לצורך אכילת אחרים אינו יכול להרחיב את יריעת זמן לאלתר סמוך לסעודה (יעוי' בספר חוט שני).

אולם לפי מה שנתבאר נראה שדין זה עולה ומוכרח מעצם דברי הרמ"א, ולית מאן דפליג בזה, אלא הביאור הוא כמשמעות לשונו בפשיטות דהתם נידון השאלה לא היה בסעודה אחת גדולה שכולם אוכלים יחד ממש כאיש אחד, אלא שנתקבצו הרבה אנשים לפונדק אחד, וכל אחד אוכל בשעה שבא וכיוצא בזה, ולזה סבר החזו"א שאין כאן צירוף של סעודה להתיר בכה"ג 'דכל איש אין שייך לחבירו', ודוק⁴⁶.

דילול סלט ירקות מריבוי בצלים

[ב] יש לדון באופן שבירר את כל מה שבחפצו לברר, אבל לא כילה לברר את כל אותו המין, וכגון שיש לו סלט ירקות וכו' הרבה חתיכות בצל, ואינו חפץ בריבוי כזה, ובורר את חלקם בדווקא, אי חשיב כבורר מחמת שכילה את מלאכתו לפי חפצו, או דסו"ס לא בירר כל אותו המין, ושוב אין כאן מין מבורר.

ושמעתי מידידי הרה"ג רבי אליהו אידלמן שליט"א ששאל שאלה זאת מקמיה מו"ר זצוק"ל הכ"מ, ורבינו זצוק"ל השיב לו שנראה שאין זו שאלה של חיוב חטאת, וזה ע"פ דברי הירושלמי, אלא שמ"מ יהיה בזה איסור דרבנן.

---

⁴⁶ ועיי' בשער הציון (סי' תריא ס"ק ט) ובספר איל משולש (פ"ח הערה מה) בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל. אולם לעומת זאת יש לציין את לשון הביאור הלכה (סעיף ד ד"ה מתוך אוכל) לגבי ברירת עצמות מן הבשר, אבל לתקן דבר זה אלאחר זמן כמו שנוהגין בסעודות גדולות יש לזהר מאוד. וריהטת הלשון משמע דבסעודות גדולות אין ההכנה נחשבת 'לאלתר'. ועיי'.

ובקצרה נציין כאן נידון נוסף, כמה זמן לפני הסעודה נחשב לסמוך לסעודה, יעויין בדברי הרמ"א להלן סי' שכא סעיף יב שמותר להתוך ירק בסכין אם עושה לאלתר [ואין בו איסור מוחץ], ובמ"ב שם ס"ק מד כתב שעכ"פ אסור לעשות עד יציאת בכה"ג, דבעינן סמוך לסעודה ממש כמ"ש בסימן שי"ט לענין בורר, והחותכים הבצלים והצנן דק דק שעה או שתים קודם לסעודה, קרוב הדבר לומר שהייב חטאת.

ובספר בן איש חי (שנה שניה פר' בשלה אות א) כתב, כל שהוא בורר לאכול לאחר שעה חשיב בורר לאח"ז ואסור, ואם בורר לסעודה שמתחיל בה אחר פחות משעה מותר. ובשו"ת אגרות משה ח"ד סי' עד סוף ענין בורר כתב דלאלתר היינו הזמן שהדרך הוא לאשה זו שמסדרת האוכלין לסעודה, וקודם לזה אפי' שעה קטנה אסור.

ובאמת לא הבנתי מה מצא רבינו זצוק"ל בדברי הירושלמי, הרי בפשוטו בדברי הירושלמי בדין בורר צרורות מיירי שהוא לא כילה את מלאכתו ולא תיקן את המאכל לעצמו כי נשאר בו צרורות, משא"כ בנידון דידן שתיקן את המאכל היטב לשביעות רצונו.

אולם באמת הירושלמי הנ"ל מיירי בבורר פסולת מתוך אוכל, וכאן נראה לכאורה שיחשב כב' מיני אוכלין, כי הרי באמת חפץ הוא גם בבצלים, אלא שמעונין לדלל את הכמות, ולכאורה אינו ענין כלל לדברי הירושלמי הנ"ל.

ברם אחר העיון נראה ברור שכוונת מו"ר זצוק"ל היתה להמשך דברי הירושלמי, וז"ל, בירר אוכלים מתוך אוכלים חזקיה אמר חייב רבי יוחנן אמר פטור מתניתא פליגא על חזקיה דאמר בורר ואוכל בורר ומניח על השולחן ר' בון בר חייא בשם ר' שמואל בר רב יצחק תיפתר שהיו אורחין אוכלין ראשונה ראשונה. והתני ובלבד שלא יבור את כל אותו המין אם עשה כן בשבת חייב. על דעתיה דחזקיה שכן הבורר כדרכו בשבת חייב על דעתיה דרבי יוחנן שכן הבורר כדרכו במקום אחד חייב.

ויש לברר בדברי הירושלמי מהי אותה ברייתא דתני בה ובלבד שלא יבור את כל אותו המין דמייתי מיניה למחלוקת חזקיה ור' יוחנן.

והרידב"ז כתב במאמר המוסגר וז"ל, נראה לפענ"ד דהוא הברייתא דמובא בבבלי דף ע"ד ע"א ת"ר היה לפני מיני אוכלים בורר ואוכל בורר ומניח ולא יברר ואם בירר חייב הטאת ובבבלי מפלפל בזה והכא מפרש לא יברר את כל המין ואם בירר חייב הטאת.

אולם מצאתי בנשמת אדם (כלל טז ס"ק ג) וז"ל, (המפרש לא ידע מקום הברייתא, ומצאתי בגליון הירושלמי שהרשים שם מראה מקומות בכ"י הגאון החסיד ר' זלמן ח"ר מיכל פעמים מקהילתנו [נראה שהוא הג"מ רבי זלמן מוואלאזין, וראה עוד בהקדמת ספר חיי אדם] שהוא תוספתא פ' י"ז (דשבת) וז"ל התוספתא נתערבו פירות בפירות בורר ואוכל בורר ומניח על השולחן כו', בדק אלו בפני עצמן ואלו בפ"ע או שליקט מתוכן עפר וצרורות חייב, הרי להדיא דהברייתא מיירי בב' מיני אוכלין ובהא פליגי חזקיה ור"י, דלר"י אפילו בשני מיני אוכלין פטור, וז"ש והתניא ובלבד כו' שהיא סיפא דאותו ברייתא אתי שפיר ככ"ע דע"ד דחזקיה שכן הבורר כדרכו חייב ר"ל דלחזקיה שייך בורר באוכלין, וא"כ ממילא א"ש ע"ד דר"י שכן הבורר כדרכו במין א' חייב ר"ל דאע"ג דר"י ס"ל דאפילו להניח פטור דוקא שלא בירר כל המין אבל אם בירר כל המין דזה הוי בורר כדרכו במקום אחד חייב, וכדאיתא שם בירושלמי, א"ר יודן היה יושב ע"ג כרי ובורר צרורות כל היום פטור דלא אהני מעשיו, נטל לתוך ידו כגרוגרות ובירר חייב, וה"נ כיון שבירר כל המין אהני מעשיו.

ובדברי הנשמת אדם ארווח לן לאוקמי גירסת הירושלמי על מכונה, שבכל הדפוסים שלפנינו הגירסא בדברי ר' יוחנן היא 'שכן הבורר כדרכו במקום אחד, וכל המפרשים על אתר נדחקו להעמיד לשון הירושלמי כאשר הגירסא היא 'כדרכו במקום אחר', יעויין בדבריהם. ולפי דברי הנשמת אדם הכל בא על מקומו בשלום.

ועוד נתבאר לן היטב לפי דברי הנשמת"א ענין הראיה שמביאים התוס' לדינם בב' מיני אוכלין מדברי הירושלמי, וכבר העירו שהרי בדברי הירושלמי מצינו ראינו נחלקו בזה חזקיה ור' יוחנן, ואדרבה שמעינן בדברי ר' יוחנן שאין ברירה בב' מיני אוכלין, ובע"כ שלית ליה הך סברא שאף בביררת ב' מיני אוכלין ישנם אוכל ופסולת כמו שביארו התוס'.

ברם לפי דברי הנשמ"א נראה שהראיה שמביאים התוס' היינו כי גם בשיטת ר' יוחנן נתבאר שבבורר כן המין יהיה חייב משום דאהני מעשיו, ולא נחלק ר"י בבורר ב' מיני אוכלין לפטורו אלא משום דלא אהני מעשיו כי לא בירר כל המין.

והנה אי נימא כביאור זה נמצא איפוא דשיטת ר' יוחנן כסברת ר' יודן לעיל מיניה, ואילו חזקיה חלוק גם בזה וסבר שגם בלא בירר כן המין חייב, ופשוט שגם בבורר פסולת מתוך אוכל סבר הכי, וא"כ אין הפלוגתא בבורר ב' מיני אוכלין אלא גם בפסולת מתוך אוכל אי בעינן שיברור כן המין, ואין משמעות לשון הירושלמי כן, וצ"ע.

ועכ"פ לפי דברי הנשמת אדם נמצא איפוא שעל כגון דא שבירר ב' מיני אוכלין זה מזה ולא בירר את כל המין לגמרי אמר ר' יוחנן שפטור מחיוב חטאת.

והנה הט"ז (ס"ק יג) כתב וז"ל, כשנופלים זכובים לכוס שלא יוציא הזכובים לבדן מן הכוס דהו"ל כבורר פסולת אלא יקח מן המשקה קצת עמהם.

וכתב בפרי מגדים (משב"ז ס"ק יג), וז"ל, והנה משמע דכל שאין בורר לגמרי אוכל מפסולת אלא מניח קצת אוכל עם הפסולת, וכן יניח קצת פסולת עם האוכל, יכול לברור כל היום בענין זה. והא דבורר [כגרוגרת] חייב שלא היה אוכל בפסולת כי אם גרוגרת ובורר הכל.

ובדברי הפמ"ג מבואר שדימה גוונא דמיירי ביה הט"ז שהוציא את כל הפסולת עם מעט אוכל מן התערובת לאופן שהניח בתערובת מעט מן הפסולת עם האוכל ולא הוציאה, וצ"ע טובא, שהרי בודאי יש לחלק בזה, כי כאשר בורר את כל הפסולת ונוטל מעט אוכל עם זה, תיקן את התערובת והשלים בה מלאכתו אלא שנמל מעט מן האוכל ממנה בתוך כדי מעשהו, ואילו כאשר הניח קצת פסולת עם האוכל בתוך התערובת עדיין לא אהני מעשיו לברור התערובת כראוי, ומה ענין זה לזה⁴⁷.

ובפשט דברי הט"ז היה נראה שאינו ענין לנידון דידן, שכאשר מוציא הזכוב עם עוד משקה בתוך הכף מיחסרא בגוף מעשה הברירה שאינו בורר מין מסוים מתוך המין השני או פסולת מתוך האוכל כי הרי מוציא את שני המינים מן התערובת.

ושמעתי מהגר"א ליברמן שליט"א שהביאור בזה הוא שאם לא בירר את כל המין, הרי שלגביו זה נחשב כמין אחד, כי הוא בעצם מעונין במין הזה שהיה בתערובת של הסלמ, וזוהי סיבת הפטור. וסברא מעין זה הראוני בשו"ת אגרות משה (ח"ד סי' עד מלאכת בורר אות א).

אולם לכאורה זוהי סברא להיתר גמור ולא רק לפטור מחיוב חטאת, ובירושלמי מיירי מפטור ולא מהיתר. וצ"ע.

⁴⁷ וגם אינו מובן למה הט"ז מתיר ולא יהא אלא פטור מחיוב חטאת, ונראה שהפמ"ג נתקשה בזה, יעו"ש בהשך דבריו, ולא הבנתי כוונתו.

והנה הרה"ג הנ"ל סיפר עוד שהגר"ש גלבר שליט"א אמר ע"ז שזהו חיוב חטאת. ובאמת בספר ארחות שבת (פ"ג סוף הערה עח) כתב וז"ל, ונראה שבמקרה שלאחר הוצאת מקצת הפסולת ראוי המאכל לאכילה עם מקצת הפסולת שנשארה בו גם להירושלמי יהא חייב.

שימוש בתיון עם מסננת בשבת

[ג] כתב בחזו"א (או"ח סי' נג) מן האמור נלמד בעלי תה שנוהרין שלא לסנן כל התה מן העלים, היינו נמי משום שהמים הסמוכים להעלים חשיבי מעורבין, אבל המים הצפין ע"פ העלין לא חשיבי מעורבין, ולפ"ז אם נעכרו העלים בתוך המים ע"י תנועה חזקה אין לערות בשעה ההיא עד שיחזרו ויצללו. ומיהו אפשר כיון שאין כאן שימוש בכברה ממש, אף שיש בפנים כנגד חוממה של כלי כעין רשת לעכב העלים מ"מ י"ל דלא הוי רק כדין ברירה ביד דמותר כשנוטל אוכל מתוך פסולת כדי לאכול מיד, עכ"ל.

ונראה בביאור סברת היתרו, שדן את הכלי הנקרא תיון ככלי של אכסון המשקה ולא ככלי המיועד לסיונו, ולכך סבר שאף בכה"ג שישנה מסננת, מ"מ אין כאן שימוש בכלי של ניפוי וסינון כעין כברה, ולכך צידד להתיר.

ולפ"ז נזדקק לומר שקנון ותמחוי מוגדרים ככלי סינון וברירה ולא ככלי אכסון, אלא שיש במעשה הברירה בכה"ג ענין של שינוי ולא דרך ברירה, ובקנון שהוא לפירש"י 'כלי עין שעושים כעין צינור רחב מלאחריו וקצר מלפניו, ובעלי מטבע עושים אותו, והבורר בו קטנית נותן קטנית במקום הרחב ומנענעו, והקטנית מפני שהוא סגלגל מתגלגל ויורד דרך פיו הקצר, והפסולת נשאר בכלי' זה בודאי כך, אבל בתמחוי שבפשוטו הוא קערה גדולה, הרי זה כלי אכסון ולא כלי ברירה.

אולם יעויין בב"ח שכתב בתו"ד וז"ל, ותמחוי נמי היא קערה גדולה ורחבה שמעריין כל האילפם לתוכה ומשם נותן לקערות קטנות וכיון שהיא רחבה נותן בה קטנית ומנענעו. הרי שתמחוי הינו גם כלי ברירה בעצם הגדרתו אלא שאין דרך לברור בו כהאי גוונא.

ובזה מבואר שקנון ותמחוי שהינם כלי ברירה וניפוי, רק שזה אינו עיקר דרך ברירה⁴⁸, פטור אבל אסור, ואילו בגוונא של תיון שאינו כלי ברירה כלל, אלא מיועד לאיכסון הרי זה מותר⁴⁹.

⁴⁸ ובהקשר לזה נראה לציין שבשו"ת שמע שלמה (סימן ה) העתיק לשון "פירוש קדמון ממצרים" שנדפס ברמב"ם הוצאת פרנקל (פ"ה הי"ב) "פירוש קנון, ציניה וטבק, ותמחוי קצעה או ז' בדיה". וכתב שם שכלים אלו אנחנו מכירים אותם עד ימינו, ואם כי אינם מיוחדים רק לברירה, מכל מקום בוררים בהם פעמים רבות, ובפרט כשיש תבואה מועטת שמשתמשים בכלים אלו.

והנה להלן סעיף טז מובא ההיתר לשתות מים שיש בהם תולעים על ידי מפה משום דלא שייך בורר ומשמר אלא במתקן הענין קודם אכילה או שתיה, אבל אם בשעת שתיה מעכב את הפסולת שלא יכנס לתוך פיו אין זה מעין מלאכה ומותר. ולכאורה צ"ב מה בעי לזה, והרי בורר ביד (לצורך לאכול מיד) דשרי. וביאר הבית מאיר דאפשר שזה הוי כבורר בקנון ובתמחוי. והיינו שמפה זה כלי ברירה מצד עצמו, ואף שכאן אינו משמש בדרך ברירה ממש, מ"מ לא נפיק מידי איסור דומיא דקנון ותמחוי.

⁴⁹ ויש לדון בכף או במזלג אם לדונם ככלי, שבפשוטו אינם כלים המיועדים לברירה אלא כלי שימוש לאחיזת האוכל ולהחזקתו בצורה נוחה ונקיה ותו לא מידי, ויש להתייחס לכלים אלו כידא אריכתא, ובפרט שהשימוש בהם הינו ממש דרך אכילה. ועי' בחזו"א (סי' נד ס"ק ה), ובשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' עו).

ברם באמת אינו מובן היאך אפשר להתיר חיוב דאורייתא בסברא מעין זו, ואמנם בספר ארחות שבת (פ"ג הערה פה) הביאו בשם מו"ר זצוק"ל חב"מ בזה"ל, מאוד מתמיה להקל באיסור בורר דאורייתא משום הסברות שיש בזה, ובעניי דאכתי עכ"פ ספיקא דאורייתא הוי, ויותר מזה דאין כ"כ יסוד להסברות בזה דבפשוטו יש לפנינו בורר ע"י כלי דהוי בורר דאורייתא.

ועי' עוד בספר שביתת השבת (מלאכת בורר באר רחובות ס"ק מט וס"ק נב) בהרחבה, ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק יד סי' מז).

ובשו"ת שבט הלוי (חלק א סימן פד) כתב וז"ל, איברא לענ"ד להחמיר בזה כיון דאין סברת הגאון רק דרך אפשר דיהיה זה רק בורר ביד כיון דהרשת בתוך חוטם הכלי מעיקרא לכך הושם לשם לשמש מעכב ומפריד האוכל מתוך הפסולת וכיון דגם להגאון ז"ל עצמו לא ברירא לי' ע"כ למינקט לחומרא עדיף.

נטילת טשולנט במצקת מחוררת

[ד] יש לדון במקרה שכית, שאדם רוצה ליטול טשולנט מתוך הסיר, ואין לו מצקת רגילה, אלא רק מצקת מחוררת, ואין לו שום ענין בסינון של המצקת, ולהיפך הרי הוא מעונין בתבשיל כמות שהוא עם הרוטב, האם מותר לו להשתמש במצקת זו, וצדדי השאלה יתבארו בתוך התשובה.

במשנה ברורה (סימן שיט ס"ק סב) כתב, שאסור לברור בכף את השומן מן החלב, אפילו לצורך לאכלו לאלתר, שהרי הוא לוקח בכף. וכתב בשער הציון (ס"ק נח) כי בכך נחשב דרך ברירה בדבר זה. אולם בס"ק סו כתב, דמותר להפריד מאכל עבה מן הרוטב בכף, משום דדרך אכילה בכך. וצ"ב מאי שנא מברירת שומן הצף על פני החלב דאסר בכף. [ודוחק להלק ששני מיני כף נינהו, ולגבי חלב מיירי בכף מיוחדת המיועדת לברירה ולא לאכילה, שאין נראה כן בסתימת לשונו].

ויש שכתבו לבאר לפי מה שנקט בשו"ת אגרות משה (או"ח סימן קכד) שאם על ידי חכף או המזלג נברר בנקל מבידו שנמצא שמסייעים למעשה הברירה, יש להחשיב זה כבורר בכלי, ויש לאסור כמו בקנון ותמחוי, דהא פירוש קנון ותמחוי אף שאינו עיקר הברירה אלא כנפה וכברה, ופטור דהוי כלאחר יד, מכל מקום אסרו מדרבנן כיון דדמי לברירה מאחר דגם כן על ידי הכלי נברר, ונילף מזה לכל כהאי גוונא בכלים שמסייעין לברירה, אבל אם אין עושין להברירה כלום יותר מבידו, אלא שמשתמש בהם כדי שלא יתלכלכו ידיו או מחמת שהוא רחוק וכדומה, והוא הדין אם היה דבר חם שאינו יכול לנגוע בו בידו, הוא רק כבורר בידו ומותר לאלתר באוכל מתוך פסולת, עכת"ד.

ועל פי זה יצדקו דברי המשנה ברורה יחדיו, שבס"ק סו דמיירי בהוצאת מאכל עבה מתוך המרק שמבחינת הברירה אין שום נפקא מינה אם מוציא את זה בידו או בכף, ונמצא שהכף רק מונע שלא יתלכלך או שלא ימאס המרק במגע ידו, או שהמרק חם שאינו יכול לשלוח אליו את ידו, בזה כתב המשנה ברורה שמותר להפריד על ידי חכף דבכהאי גוונא לא מיקרי בורר בכלי, אלא בורר בידו, וכיון שלוקח אוכל מפסולת וחושב לאוכלו לאלתר דרך אכילה הוא ואינו בורר.

אבל בס"ק סב שרוצה להוציא השומן מעל פני החלב, שהוא דבר שקשה לעשותו בידו, דויל הכא קמדחי לה וזיל הכא קמדחי לה, ונמצא שהכף מסייע למעשה ברירת השומן מן החלב, בזה סבירא ליה להמשנה ברורה דהוי בורר בכלי ועל כן אסר אפילו שדעתו לאכול לאלתר כמפורש בדבריו.

ויעוי' עוד באגלי מל (בורר סי' י) שמתיר בכף גם להוציא את השומן מעל פני החלב, ומביא ראיות לזה.

נראה להקדים לזה דברי השולחן ערוך (סימן שיט סעיף ח), אין שורין את הכרשינין דהיינו שמציף מים עליהם בכלי כדי להסיר הפסולת, ולא שפין אותן ביד כדי להסיר הפסולת דהוה ליה כבורר, אבל נותנן בכברה אף על פי שנופל הפסולת דרך נקבי הכברה.

ובמשנה ברורה (ס"ק ל) אף על פי שנופל וכו' – כיון שאינו מתכוין לכך.

ובביאור הלכה (ד"ה אע"פ שנופל), כן הוא לשון הר"ן ע"ש ולשון רש"י בזה אף על פי דלפעמים נופל וכו', ומשמע דס"ל דאל"ה אסור משום דהוי פסיק רישא.

והעולה מתוך דברי הביה"ל, שיש כאן מחלוקת בין רש"י להר"ן לגבי הדין דמיירי בסעיף זה שמותר ליתן הכרשינין בכברה אע"פ שנופל הפסולת, שההיתר הוא משום דבר שאינו מתכוין, האם ההיתר נאמר רק במקום שאין זה פסיק רישא או גם היכא דהוי פסיק רישא.

והנה דברי הביה"ל צריכים ביאור טובא, ונקדים דברי המשנה שהם מקור ההלכה עם דברי רש"י.

תנן בשבת (קמ, א), ואין שולין את הכרשינין, ולא שפין אותן, אבל נותן לתוך הכברה או לתוך הכלכלה. אין כוברין את התבן בכברה ולא יתננו על גבי מקום גבוה בשביל שירד המוין, אבל נוטל הוא בכברה ונותן לתוך האיבוס.

ומבואר בלשון המשנה שתי הלכות, דין אחד של נתינת כרשינין לתוך הכברה, ולכאורה מיירי באופן שאכן נעשית כאן ע"י הכברה מלאכת ברירה, ויתכן שגם הנותן מתכוין לכך שהכרשינין יתבררו, אלא שהוא אינו משתתף כלל במעשה הברירה, שכן הוא רק נותן לתוך הכברה ואינו עושה מלאכת ברירה. ודין שני של נטילת תבן בכברה, והיינו שמתכוין רק לסחוב את התבן בדרכו לאיבוס בתוך הכברה ואינו מתכוין לברירה כלל.

וכן עולה בעליל מדברי רש"י, וז"ל, אבל נותן לתוך הכברה – ואף על פי דפעמים שהפסולת נופל דרך נקבי הכברה, ונמצא נתברר מאליו.

אבל נוטל בכברה – ליתן בתוך האבוס, ואף על פי שהמוין נופל מאליו – כר' שמעון דאמר: דבר שאין מתכוין מותר.

ומדויק היטב שכלפי הדין הראשון במתני' נקט מעם ההיתר משום ש'נמצא נתברר מאליו', והיינו שאין הוא עושה את המעשה של הברירה אלא הכלי, ודנים את מעשהו כעין גרמא, ורק כלפי הדין השני במתני' כתב שהטעם הוא משום דעת ר"ש שדבר שאינו מתכוין מותר.

והנה הטור והשו"ע העתיקו בסי' שיט רק את הדין הראשון, ואת הדין השני העתיקו להלן ריש סי' שכד, ולגבי הדין הראשון לא מצינו בשום מקום את הטעם של דבר שאינו מתכוין, אלא מצד שאין דנים את המעשה כנעשה על ידו, ויעויין בלבוש שהוסיף בזה"ל, כיון דממילא נתברר והוא לא עביד כלום. וכעין זה בלבושי שרד⁵⁰.

וובהמשך דברי הלבוש שם אשכחנא פתרי למה שיש להקשות שהרי גם בנותן יין לתוך משמרת נוכל למעון שאין הנותן עושה את מעשה השימור והסינון אלא המשמרת, ואיהו לא עביד מידי. ברם הלבוש כאן הוסיף, וז"ל, ואין לגזור שמא יברר, שאין דרך לברר כרשינין בכברה, ואפילו אי עביד הו"ל שינוי ולא אסור מן התורה. ומבואר דחלוק כברה ממשמרת,

⁵⁰ ובערוך השולחן כתב וז"ל, כיון שהוא לא עשה מעשה בזה אלא נתנם בכברה כדרך שנותנים על איזה מקום ורק ממילא נופל הפסולת לית לן בה.

דמשמרת זהו הכלי לסינון יין, וכאשר נותן לתוך הכלי, זהו מלאכתו, ומשא"כ כברה לגבי כרשינין שאין זה דרך הכלי].

ומעתה מה נפלאו דברי הביה"ל שנחית על דין זה מטעם דבר שאינו מתכוין. וצריך תלמוד. [ובעיקר ההערה, יעוי' בשו"ת מגדנות אליהו ח"ב סי' ק].

ובעיקר דיוקו, הנה המור כתב 'לפעמים', ואף בדברי הר"ן ישנם הגורסים כן, יעויין בהגהות מאה שערים ובמהדורת עוז והדר, ואם אמנם טעם ההיתר הוא משום שאינו נחשב שנעשה על ידו ממש, לכאורה אין שום נפקותא בזה בין אם רק לפעמים נופל הפסולת או בכל גווני, כי אין אנו דנים כאן בדיני פסיק רישא כלל.

והנה בטעם הדין השני, שאנו מתירים נתינת התבן לתוך הכברה משום סברת דבר שאינו מתכוין, אף כי ה"ל פסיק רישא, כתב בנשמת אדם (כלל יח אות ב), וז"ל, ואין לומר דהא הוה פסיק רישא, זה אינו דדוקא במקום שעושה מלאכה כגון משקה מים לזרעים וכיוצא בו דהוא עושה המלאכה רק שאינו מכוין לפעולתה, משא"כ הכא שאינו מרקד כלל אלא שנוטל בכברה ולכן אף שנופל דרך נקבי הנפה אין לחוש דמלאכת מחשבת אסרה תורה כדאי בבב"ק כ"ו ע"ב להדיא. הוצרכתי לזה לפי שראיתי ברש"י וטור והרע"ב שכ' על כרשינין אבל נוטל בכברה אף על פי שלפעמים נופל דרך נקבי הכברה, ובתבן כתבו כולם אף על פי שנופל משמע דהוא ודאי, וא"כ ע"כ צ"ל כמו שכתבתי⁵¹.

ובפשוטו כוונת הנשמת אדם לדמותו לדין של מתעסק דמיירי ביה בסוגיא דב"ק שם, והעירו על דבריו דלאו מילתא פסיקתא היא להתיר מתעסק לכתחלה, שהרי מבואר בשו"ת הגרע"א (סי' ח) דמתעסק נמי הויא עבירה אלא שלא חייבה התורה חטאת עליה. עיי"ש. וכיו"ב כתב בשו"ת רב פעלים ח"א (או"ח סי' יב ד"ה נמצא, ונמצא שלא יהיה כאן היתר אלא פטור, וא"כ צ"ב בלשון ההלכה דהיתרא תני ולא פטורא, ולא עלתה ארוכה בדבריו.

ברם נראה שאין כוונת החי"א לדמותו לגמרי לדין מתעסק, דהא שפתי רש"י ברור מללו דאתיא בר"ש דאמר רבר שאינו מתכוין מותר, ואילו במתעסק לאו בר"ש תליא מילתא, רק סבירא ליה דתמן לא סגי בסברת ההיתר של דבר שא"מ אלא בצירוף סברא נוספת של מתעסק, וכמו שיתבאר.

הנה בשפת אמת הקשה על דברי רש"י דתלי לדין נוטל התבן בכברה בדין דבר שאין מתכוין, וז"ל, אבל לישנא דמתני' לא משמע הכי אלא דאפי' במתכוין מותר כיון שאינו בורר להדיא אלא דרך נתינתו לתוך האיבוס, וכן מוכח בגמ' דאמרינן עלה דמתניתין דלא כי האי תנא דתניא כראב"י דאמר דאין משגיחין בכברה כל עיקר, ואי תליא בפלוגתא דר"י ור"ש בלא"ה מתני' כתנאי אתיא, וגם לשון אין משגיחין כו' משמע שמתכוין ליקח הכברה בכוונה ולא כלי אחר.

⁵¹ ובספר שביתת השבת הקשה על דברי הנשמת אדם, מהא דאיתא לקמן (קמא) האי מאן דסחי במיא לינגיב נפשיה ברישא והדר ליסליק דילמא אתי לאתווי ד' אמות בכרמלית (המים שעליו. רש"י). וכו'. אף על פי שאינו עושה כלום אלא מחלך כדרכו. ולכן כתב לתרין דשאני הכא דמאחר שאין מתרעד כולו עד שתשאר התבואה נקיה לגמרי להכי לא הויא מלאכה, וכדאיתא בירושלמי היה יושב אצל הכרי ובריר כל היום פטור. ומשום שלא סיים הברירה. ולכן בנוטל בכברה דלא מינכרא מלאכה שרי.

ובעין זה כתב בערוך השלחן (סי' שכד ס"ה), שאין זה פסיק רישא, דאפי' אם ירד מעט מוץ הלא עדיין ישאר הרבה מוץ בכברה.

ונראה שאף לדעת רש"י אין דין סיפא דמתני' מבוסס רק על דין דבר שאין מתכוין, דהא מיירי בפסיק רישא, וכנ"ל, אלא ודאי יסוד הסברא הוא משום שהמעשה אינו נידון כמעשה ברירה אלא כמעשה של נטילה וסחיבה, רק שמ"מ יש כאן גם ברירה בפועל, ולהכי תלי לה רש"י בדין דבר שאינו מתכוין.

ובזה מיושבים מקצת מקושיות השפ"א, ואף דברי החי"א מתפרשים בדרך זו, דנוסף על מש"כ רש"י לתלות זאת בדין דשא"מ בעינן ליסוד נוסף שהוא אינו עושה המלאכה, ועי'.

ועכ"פ לפי כל האמור נראה לדון ולדמות את אותה המצקת ביחס למשולנט כמו הכברה ביחס לנטילת התבן וסחיבתו, ומהאי טעמא נראה שלא יהיה בזה חיוב הטאת, ואולי אף אם יהיה מותר.

וראיתי בספר ארחות שבת (הערה פב) שדנו בכללות ההגדרה של מצקת מחוררת אם נחשב ככלי המיועד לברירה, ויעו"ש שדנו לדמותו לתיון שיש בפיו מסננת, שהובא לעיל היתרו של החזו"א. ולבסוף הסיקו וז"ל, אמנם בעיקר דין הכף הוזה נראה דחמירא מתיון, דבתיון עיקר שימושו הוא ככלי קיבול לתמצית והמסננת טפילה לכלי זה, משא"כ בכף מחוררת כל עיקר צורתה מוכיחה שנעשתה על מנת לסנן, ולכן יש למעשה הנטילה בכף זו שם ברירה בכלי, יעו"ש.

והדברים דברי טעם והינם מתקבלים בסברא, אלא שמאידך גיסא יש לדון שכף מחוררת שאני למיבותא בגוונא שאינו רוצה כלל את הסינון ומשתמש בכף רק לנטילה בעלמא, דתמן הרי הוא כנוטל בכברה, וכנ"ל, ומשא"כ בתיון הרי הוא עוסק במלאכת השפיכה לכוסו, ובודאי ניהא ליה בסינון, ועי'.

ועכ"פ לענין דינא נראה דעכ"פ לא עדיף מהתיון הנ"ל, שכבר ציטטנו לעיל מספר ארחות שבת (פ"ג הערה פה) שהביאו בשם מו"ר זצוק"ל הכ"מ בזה"ל, מאוד מתמיה להקל באיסור בורר דאורייתא משום הסברות שיש בזה, ובעניי דאכתי עכ"פ ספיקא דאורייתא הוי, ויותר מזה דאין כ"כ יסוד להסברות בזה דכפשוטו יש לפנינו בורר ע"י כלי דהוי בורר דאורייתא.

וכאן כיון שיש כאן נידון שזה נחשב לברירה בכלי, לא יועיל מה שבורר את האוכל, וגם שזהו לאלתר. אולם ראיתי למי שהקלו בזה, יעויין בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"א עמוד נז) שכתב, אסור לסנן איטריות מבושלות מחמים שלהן, מכיון שלא רגילים לשתותם. ואף אסור להשתמש לצורך זה במצקת המנוקבת לשם הוצאת המשקין דרך נקביה. אבל כל שכוונתו רק להעביר בה את האיטריות ישר מן הקדירה לצלחת, ואינו שוהה, לית לן בה שמעט מן המים יזלו.

ובשו"ת אור לציון (ח"ב פרק לא אות י) כתב וז"ל, יש להתיר להוציא אוכל על ידי מצקת זו אף שהמרק מסתנן דרך החורים, אם דעתו לאכול אוכל זה מיד. ומכל מקום המחמיר בזה תבוא עליו ברכה. ובהערות שם כתב בטעמא דמילתא, שאף דלכאורה מדרבנן יש לאסור כשעושה כן בכלי, דהוי כקנון ותמחוי, מ"מ יש לצרף את שיטת הסוברים דאין ברירה בלח, ואף למ"ד דיש ברירה בלח, אין לאסור מדאורייתא, דהוי כקנון ותמחוי שאיסורו רק מדרבנן כיון שאינו כלי המיוחד לברירה, וה"ה מצקת אינה מיוחדת לברירה דוקא, ולכן יש להתיר כאן.

ברירה בכלים ובמגדים

[ה] כתב במנחת חינוך (מצוה לב מוסך השבת אות ז): והנה מבואר בשבת דע"ד ע"כ האי מאי דעביד חביתא חייב שבע הטאות ופירש"י דבורר צרורות הגסים מתוך העפר הו"ל

בורר מבואר דל"ד באוכלין ומשקין שייך בורר ה"ה בכל הדברים וג"כ כלים ובגדים וכ"כ חט"ז סק"ב מגמרא הנ"ל כפי פירש"י.

והברירה בכלים מה שהוא רוצה לשמש הוי כמו אוכל והנשאר הוי כמו פסולת כמו גבי אוכלין א"כ כדי להשתמש מיד מותר כמו אוכלים לאכול מיד.

והשיעור כמו גבי אוכלין כגרוגרת כהוצאה, ה"נ כל כלי כמו בהוצאה כי כל השיעורין נלמד מהוצאה כמש"ל...

ולא ביארו לנו רבותינו השיעור דלאלתר כמו גבי אוכלין באותה סעודה. ונראה דגבי צרורות אורחא דמילתא נקט דבורר גסות דא"צ דהו"ל כמו פסולת, אבל באמת נ"ל דגם בבורר דבר שצריך לחביות ולעשות תיכף החביות מ"מ חייב, ול"ש ד"ז דלאלתר דדוקא גבי אוכלים וכלים שייך זה וכו', יעו"ש.

אולם בתפארת ישראל (כלכלת שבת כללי ל"ט מלאכות) כתב וז"ל, ותו נ"ל דשיעור ברירת עצים כדי לבשל כגרוגרת, וכלעיל במעמר, ובכלים ובגדים וצרורות וכדומה שיעורן בכ"ש.

ותו נ"ל דבהנך דלאו אוכלא אין חלוק בין בורר היפות מתוך הרעות או איפכא, דהרי בחביתא התם כ' רש"י דחייב משום בורר כשבורר הצרורות מתוך האבק הדק דהיינו הפסולת מתוך היפות, ובחילתא התם פ"י רש"י שבורר הנטיעות היפות מתוך הרעות, ש"מ דבשניהן חייב. מיהו בערוך (ערך חילתא) כ' השליך קנים שאינן ראויין למלאכתו חייב משום בורר. מזה משמע קצת דגם בהנך חייב רק בבורר פסולת מבין היפות.

והנה דין זה של איסור בורר בכלים ובגדים לא נזכר בגמ' ובראשונים ובמש"ע להדיא, וראשיתו בדברי חט"ז (ס"ק יב) שנזכר בדברי המנ"ח הנ"ל. ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק יב סימן לה) הביא דברי מהר"י עייאש בספרו מטה יהודה על או"ח שכתב להשיג ע"ד חט"ז בראיתו מדין ברירת הצרורות הגסות, וז"ל, אינו נראה לענ"ד, דהתם שאני דהוי פסולת גמור שמשליך לגמרי הגסות, אבל ב' מיני כלים לבורר דרך משל הקיתונות מן הצלוחיות וכיוצא מה ברירה שייכא כאן הואיל וכל א' עומד לעצמו, ולא דמי לב' מיני אוכלין דשייכא בהו תערובת, וזה נראה פשוט בס"ד, עכ"ל.

ומלשונו נראה שבעצם מודה להט"ז ששייך איסור בורר גם בשאר דברים, אבל אימתי בשעה שישנו בתערובת פסולת גמור שבוררו ומשליכו לגמרי דומיא דההיא דצרורות שמשליך לגמרי הגסות, דבאינו משליך לגמרי צריכים אזי ללמוד זה מברירה דב' מיני אוכלין, ובאשר ב' הדברים גם יחד ליכא בכלים, ליכא בכאן פסולת גמור שמשליכו לגמרי, וגם כל א' עומד לעצמו, לכן ס"ל למהר"י עייאש דליכא בכל כגון דא איסור בורר.

וכעין זה ידועים כמה דברי האור שמח (פ"ח משבת הי"א) בזה"ל, דע דבורר גדרו הוא בדבר הבלול יחד ומשתמש כשהוא בלול, בזה אם בורר מאתו פסולת מתוך האוכל או בשני מינים הוי בורר והוי מלאכה, אבל בדבר שאינו בלול לא שייך בורר, וזה שמעורר הירושלמי רמונין מגו רמונין מעתה אפילו בני נשא מגו בני נשא, פירוש דאינן בלולים, ולפי זה בורר כלי מתוך כלי דאמו משתמש כשהן בלולים, הלא בכל קערה משתמש בפ"ע לא שייך בהו בורר, אלא שהטורי זהב כתב דבורר הוי לא במאכל לחודה רק בעץ ומתכות ג"כ, והביא ע"ז מדברי רש"י גבי חלתא דבורר קנים יפות חייב, ושם יכול לעשות כשהן בלולין, וזה שכתב חט"ז בס"י ש"ט ס"ק י"ב דמדברי התוס' נראה דדוקא באוכלים הוי בורר ולא כלים והביא דברי רש"י. וממה שפלטת קולמסו כלים הביאו המחברים אחרים דגם בכלי איכא בורר, ומעו בזה דבמלאכת בורר צריך שיהא בלול ואין זה לא בכלים ולא בבגדים. אלא שמאכל לאו דוקא וכמו שביארנו.

ובמה שנקט התפא"י שאין בבגדים ענין של אוכל מתוך פסולת, יעויין במשנה ברורה (ס"ק טו), וז"ל, כתבו האחרונים דה"ה בכל דבר כשהם שני מינים כגון כלים ובגדים שייך ברירה וע"כ צריך לברור זה המין שרוצה ליטול עכשיו והשאר ישארו על מקומם ולא להיפוך. וכן מפורש בדברי החי"א והגר"ז ועוד⁵².

מלאכת בורר במחובר

[ו] כתב הגאון האדר"ת בספרו עובר אורח (סי' נה): ביום ג' בהעלותך שאלני בני יקירי הצעיר מורנו ישראל שמעון שיחיה ויגדל לאורך ימים טובים בתורה ומעשים טובים, בשבת [צד, ב] דתניא שם מודים חכמים לר' אליעזר לבנות מתוך שחורות שהוא חייב אפילו באחת, ודבר זה אפילו בחול אסור משום שנאמר לא ילבש גבר שמלת אשה, והיינו שחייב משום תולש. וקשה מאי טעמא לא יתחייב ג"כ משום בורר, דהא כיון שאינו רוצה בלבנות הא הוא אצלו פסולת, והוא בורר גמור, ויפה שאל תחילה לאל יתברך.

והשבתיו... ג. והרב הדיין צדק ר' יעקב נחום טשארני נ"י השיב בפשיטות דלא קשה מידי דלא שייך כל בורר במחובר, וראיה מזומר וצריך לעצים, דמאי טעמא לא יתחייב משום בורר.

ובהשקפה ראשונה אמרתי דלכאורה יש להביא ראיה עוד לזה, מהא דמנכש שחייב או משום זורע או משום קוצר, עיין מועד קטן [ב, ב], ומאי טעמא לא אמרו משום בורר. אלא ודאי דבמחובר לא שייך כלל משום בורר, ומשום שבמשכן לא היה כן. אך בכל זאת לא נחה דעתי בזה, והראיות יש לדחות.

והדיין צדק הרב ר' ד"צ הלוי הורוויץ נ"י [ממיר] התאמץ להביא ראיה לסברא זו מדברי רש"י בשבת [עד, ב ד"ה חייב י"א] שכתב אספס חייב משום מעמר, בירר יפות משום בורר, ומאי טעמא לא כתב שחייב משום בורר בתחילה קודם שקצצם, שכבר בירר היפות לקוצצן, אלא בע"כ כנ"ל דבמחובר לא שייך בורר.

והשבתיו דבשעת חיבורם הרי לא עשה שום מעשה בכרירתן כלל, ואה"נ דכשבירר מתחילה היפות וקצץ דוקא אותם שבירר, יש לומר דחייב בקציצתם גם משום בורר, לבד מה שחייב משום קוצר, אלא דאם לא בירר כלל וקצצם ואספס יחד שחייב משום קוצר ומשום מעמר, הני פסיקא לן שלעולם חייב, ועל כן נקטינא מתחילה, משא"כ בורר לא פסיקא לן כלל שיתחייב בשבילו.

ותו יש לומר דכשהן מחוברות אי אפשר לו לדעת כלל איזה רע ואיזה יפה, שיש לומר שצריכים הם להיות שוים בגדלם ולא עקומים וכדומה, מה שאי אפשר לו לדעת היטב בחיבורם, על כן פירש רש"י שאח"כ הוא חייב כשביררם, אבל לא [קודם לכן, שבשעה] (שבשביל) שהם מחוברים לא שייך בורר. ע"כ דברי הגאון האדר"ת.

וכן צידד בספר שמירת שבת כהלכתה (פ"ג הערה ז בסופו) בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, דאפשר דל"ש בורר במחובר לקרקע, ולכן בזומר ומנכש, לא מוזכר, ויעו"ש מש"כ עוד הסבר בזה.

והנה בדברי האדר"ת לא נתבארה סברא לומר שבמחובר לא יהיה איסור ברירה, ובפשוטו יש לומר דמיחסרא בשם תערובת, כי כאשר זה במחובר בהכרח שזה נפרד אחד מן השני ולכל חד מיניהו יש את מקור יניקתו, וראה נא לשונות הראשונים ששפתיהם ברור מללו

⁵² ועי' מש"כ בספר תשובות והנהגות (ח"ב סימן קפה אות ט).

בכיוון זה, לשון רבינו חננאל בשבת (עד, א): "נמצא זורה והבורר והמרקד כולן מעבירין פסולת המעורבות באוכל ואינה מחוברת (ואינה) כגון קליפה שצריכה פירוק או כגון עפרורית שצריך ניפוי אלא מעורבת בלבד". וכהאי לישנא ממש בספר הערוך (ערך דש) ובספר העתים לרבי יהודה אלברצלוני סי' רכה.

ובספר שביתת השבת (מלאכת בורר בא"ר ס"ק כב) כתב לבאר כן בכוונת המאירי בשבת (קלד, א ד"ה אין מסננין), וז"ל, אין לפקפק בניקור הירך משום בורר שכל שהוא מחתך בידו אינו נקרא בורר.

ולפי סברא זו היה מקום לדון טובא באחד שמפלה שערותיו מן ביצי הכינים (המכונים 'קשקשים') הדבוקים בהם אי איכא למיחש בה משום מלאכת בורר, דמחד גיסא, ודאי השערות הם מחובר, אולם הביצים דבוקים בהם, ולכאורה שייך לדון בהם דהוו תערובת. וסתימת לשון השו"ע סי' שטז סעיף ט דשרי לפלות ראשו אם אינו הורג הכינים, ומקורו בדברי הרא"ש ועוד בריש שבת.

ועי' עוד בשו"ת הר צבי (ט"ל הרים דש סימן ב) שמביא שבספר שם חדש כתב להוכיח מדברי הערוך דמחובר ל"ש ברירה, אבל לא מטעם גריעותא הוא אלא משום דלא מצינו במשכן בורר כה"ג.

ובאמת יש לדון עוד שגם בקשקשים הדבוקים בשערות לאו שם תערובת עלה אלא שנדבקים בהם, ואף שאינם מחוברים להם, ודמיא טפי לדישה ופריקה ולא משום ברירה ניתי עלה.

דיונים נוספים הלכה למעשה

פעולת פיזור ללא מיון אם נחשבת כברירה – ענף א אות ו; ענף ב אות ט

לקיחת בגד מתערובת ללא הבחנה – ענף א אות ו

מיון פירות גדולים וקטנים לצורך מכירה או חלוקה – הערה 9

קילוף וחיתוך פירות וירקות – ענף ג אות טז – יז

פרטי דינים בהגדרת שני מינים – ענף ג אות יב

ברירה בכף או במזלג – הערה 49

מעשה שבת במלאכת בורר – הערה 15

תוכן הענינים

ענף א: בשיטת התוס' דברירה בעי דווקא אוכל ופסולת

מוצא דברי התוס' דפשיטא להו דשייכא ברירה רק בתערובת אוכל ופסולת / הפלגת הט"ז בשיטת התוס' שסברתם מהניא גם לאסור ברירה במין אחד / עיון בהבנת סברת התוס' ובמאי מיירי / ספק הפמ"ג בדעתו להניח שניהם לאחר זמן וסברת מו"ר זצוק"ל / חילוק הסברות בין הט"ז להפמ"ג וחשבון השיטות / חקירה בהגדרת מלאכת ברירה: פעולת הוצאת אחד המינים מתוך הבחנה, או הפרדה בין המינים הפועלת תיקון / תליית ב' ההסברים בשיטת התוס' בצדדי החקירה / דיון בביאור סברת הט"ז; לבאר ע"פ שיטת הט"ז בנטילת זבוב מן הכוס דיסוד מלאכת ברירה היא ההפרדה ולא בעינן לתערובת בחפצא במסוים / קושיות לפי הבנה זו בשיטת הט"ז / הצעה חדשה בשיטת הט"ז שישנו תנאי במלאכת ברירה שיפעל בביררתו תיקון בחפצא ודחייתה / צמצום חידושו של הט"ז שנחלק רק בהגדרת ב' מינים

ענף ב: בירור שיטת הרמב"ם בדין בורר שני מיני אוכלין

האם הפרדת אוכל ופסולת יכולה להחשב כתיקון גם לפסולת / נפ"מ אם שיעור ברירה נאמר בכל התערובת או באחד מחלקי הברירה / בשיטת הרמב"ם נראה דב' מיני ברירה הוו: ברירת פסולת מתוך אוכל וברירת ב' מיני אוכלין וחילוקי דינים ביניהם / 'דרך אכילה' – שינוי באופן עשיית המלאכה או היתר מיוחד של 'דרך אכילה' / היתר ההפרדה בין המינים רק מכח התעסקות באכילה / דיון במקור דברי הרמב"ם לחידושו דב' מיני ברירה הוו / ביאור חדש ביסוד דין הרמב"ם בב' מיני אוכלין מעורבין, וגילוי מקורו מדברי התוספתא / דיוק לשונות הרמב"ם ונפ"מ בין שני הדינים

ענף ג: הערות וציונים בדברי הראשונים והפוסקים

בדעת רש"י בדין בורר פסולת מתוך אוכל לאלתר או ביד / בשיטת התוס' בדין בורר פסולת מתוך אוכל לאלתר / דחיית קושיית התוס' מדברי הגמ' בריש פרק תולין / ביאור חידוש התוס' בגוונא שהפסולת מרובה על האוכל / הצעה שכל דברי התוס' נאמרו רק לחומרא ולא לקולא / ביאורים בסברת התוס' לפי האמור / ביאור ישוב הרמב"ן על קושיית התוס' / תמיהה בדברי הביאור הלכה בדין בורר שני מיני אוכלין / ביאור דברי הירושלמי בדין לאלתר / ביאור דברי הירושלמי במחלוקת חזקיה ור' יוחנן / בדמיון דין לאלתר לדין בו ביום לעולא / פרטי דינים בהגדרת ב' מינים / בדין עירו מכלי לכלי עד מקום ניצוצות / בדין בורר בלח / בדין בורר פסולת מתוך פסולת / הערות בדין קילוף שומים ובצלים ושאר פירות / בדין בורר בגוף אחד

ענף ד: חקרי הלכה למעשה

ברירה כהכנה לסעודה גדולה / דילול סלט ירקות מריבוי בצלים / שימוש בתיון עם מסננת בשבת / נטילת טשולנט במצקת מחוררת / ברירה בכלים ובבגדים / מלאכת בורר במחובר
